

Klára Balounová: Euroskepticismus – společné téma napříč politickým spektrem

Nikola Dardová: Asociační dohody a dohody se státy Východního partnerství v rámci práva vnějších vztahů EU

Adéla Hájková: Česká republika a regionální politika Evropské unie v období 2007–2013

Barbora Henzlová: Právní subjektivita Evropské unie

Vítězslav Klement: Způsoby řešení dluhové krize v rámci Evropské unie, role nových institucí a Evropské centrální banky

Jana Korbelová: Národní koordinace policejní spolupráce v rámci Evropské unie – Případová studie České republiky

Tomáš Kulda: Evropská směrnice o bezpečnosti jaderných zařízení: rozhodování v Radě v letech 2004, 2009 a 2014

František Mudroňka: Analýza připravenosti České republiky k přistoupení do eurozóny

Dominik Peňko: Crisis of the Euro Zone as a Core-Periphery Problem

Jakub Veselý: Paralelní aplikace národního a unijního soutěžního práva

**Ročník 3.
1/2015**

Sborník sylabů nejlepších diplomových prací s tematikou Evropské unie

Katedra světové ekonomiky

Odbor informování
o evropských záležitostech
Úřadu vlády
České republiky

LABORATOŘ EVROPSKÉ UNIE

SBORNÍK SYLABŮ NEJLEPŠÍCH DIPLOMOVÝCH PRACÍ S TEMATIKOU EVROPSKÉ UNIE

Vysoká škola ekonomická v Praze, Katedra světové ekonomiky

Koordinátor projektu: Jarolím Antal, jarolim.antal@vse.cz

Hodnotitelé (recenzenti) příspěvků

Bednářová Pavla

Technická univerzita v Liberci, Ekonomická fakulta

Borská Jana

Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta

Fojtíková Lenka

Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, Ekonomická fakulta

Jiráňková Martina

Vysoká škola ekonomická v Praze, Centrum evropských studií

Kunešová Hana

Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta ekonomická

Redakční rada

Jiráňková Martina (vedoucí)

Vysoká škola ekonomická v Praze, Centrum evropských studií

Vágner Viktor

Zastoupení Evropské komise v České republice

Nejedlo Vít

Úřad vlády ČR, Eurocentrum Praha

Hasprová Olga

Technická univerzita v Liberci, Ekonomická fakulta

Pališková Marcela

Nakladatelství C. H. Beck, Praha

Tichá Ivana

Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta

Veselý Zdeněk

Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů Praha, o.p.s.

Obsah

Předmluva	3
Úvod	5
Klára Balounová: Euroskepticismus – společné téma napříč politickým spektrem	7
Nikola Dardová: Asociační dohody a dohody se státy Východního partnerství v rámci práva vnějších vztahů EU	22
Adéla Hájková: Česká republika a regionální politika Evropské unie v období 2007–2013	40
Barbora Henzlová: Právní subjektivita Evropské unie	57
Vítězslav Klement: Způsoby řešení dluhové krize v rámci Evropské unie, role nových institucí a Evropské centrální banky	70
Jana Korbelová: Národní koordinace policejní spolupráce v rámci Evropské unie – Případová studie České republiky	86
Tomáš Kulda: Evropská směrnice o bezpečnosti jaderných zařízení: rozhodování v Radě v letech 2004, 2009 a 2014	99
František Mudroňka: Analýza připravenosti České republiky k přistoupení do eurozóny	113
Dominik Peťko: Crisis of the Euro Zone as a Core-Periphery Problem	135
Jakub Veselý: Paralelní aplikace národního a unijního soutěžního práva	148

PŘEDMLUVA

Vážení a milí čtenáři,

mám radost, že se Vám do rukou dostává páté vydání sborníku Laboratoř Evropské unie a soutěže o nejlepší diplomovou práci, který dává čerstvým absolventům vysokých škol možnost veřejně publikovat vlastní studijní nebo výzkumné práce. Těší mě, že mezi přihlášenými pracemi studentů je čím dál více zajímavých témat z různých oborů studia. Jsem také rád, že roste řada mladých lidí, kteří dříve či později budou respektovanými autoritami v oblasti evropské integrace.

Rok 2015 byl vyhlášen Evropským rokem pro rozvoj. Jak zřejmě víte, Evropská unie a její členské státy poskytují více než 50 % světové rozvojové pomoci. To jednak přispívá k naplňování zájmů Evropské unie v oblasti míru a bezpečnosti, jednak odráží princip solidarity jako jednu ze zásad, na kterých je naše Unie založena. Cílem evropského roku bude podnítit diskusi o rozvojové politice Evropské unie s cílem lepší informovanosti veřejnosti, zvýšení zájmu o tuto důležitou oblast a hledání odpovědí na otázky či problémy rozvojové politiky. Jde nepochybně o zajímavé téma pro všechny generace a zejména pro mladé lidi, kteří rádi poznávají svět a mají zájem se zapojit do práce organizací, které se angažují v různých částech světa.

Nepochybuji, že právě v hlavách studentů se rodí nové zajímavé myšlenky, které souvisí s Evropou a její rolí ve světě, a proto bychom jim rádi nabídli možnost publikovat jejich studijní práce prostřednictvím tohoto projektu. Mladí lidé, kteří jsou plni ideálů, získávají díky tomuto sborníku také šanci stát se součástí odborné diskuze a být inspirací pro nás ostatní. Sborník Laboratoř Evropské unie proto může být cestou, jak nenechat často neotřelé pohledy na EU zapadnout, ale naopak je představit a zpřístupnit dalším zájemcům.

Věřím, že vedle ocenění autorů tří nejlépe ohodnocených sylabů diplomových prací bude pro čerstvé absolventy za jejich

píli a vynaložené úsilí ceněnou odměnou také vydání tohoto sborníku. Prokázání publikační činnosti může být užitečné nejen pro doktorské studium v případě těch, kteří se rozhodnou pokračovat v akademické dráze a budou i nadále rozvíjet teoretický diskurz o evropské integraci a aktuálních otázkách pro Evropu 21. století, ale i pro ty, kteří se chystají zahájit svou profesní kariéru v soukromé či veřejné sféře.

Přeji všem publikovaným statím, aby se staly respektovaným příspěvkem k odborné i veřejné debatě a aby se vydání tohoto sborníku stalo prestižním a pravidelným způsobem ocenění práce a nápadů studentů. A na samotný závěr ještě jednou děkuji všem, kteří zaslali své příspěvky do tohoto projektu a těm, kteří se podíleli na hodnocení jednotlivých prací.

Jan Michal
vedoucí Zastoupení Evropské komise
v České republice

ÚVOD

Diplomová práce je pro každého studenta náročným dílem, které vzniká postupně. Je to výstup, který nejen prokazuje studentovy schopnosti samostatně pracovat, analyzovat a vyvozovat závěry, ale také ukazuje, jak je student schopný pracovat s teorií a poznatky, které během studia získal. Diplomová práce také odráží připravenost studenta pracovat ve vystudovaném oboru. Kromě jiného je možné z diplomové práce vyčíst náročnost a přístup k hodnocení pracoviště/univerzity, na kterém student studium absolvoval.

V případě studia evropské politiky, ekonomiky, společnosti – oborů spjatých s Evropskou unií jako takovou – je příprava diplomové práce velkou výzvou. Dynamická Evropa nabízí v různých souvislostech nejen obrovské množství námětů na přípravu diplomové práce, ale umožňuje studentovi prezentovat často originální perspektivu na vybranou problematiku. Proto je nesmírně zajímavé sledovat, jak je student schopný nahlédnout na téma, které se neustále vyvíjí.

Cílem pravidelné soutěže o nejlepší diplomovou práci v oblasti EU je přilákat autory – studenty, kteří obhájili svou diplomovou práci na téma problematiky EU. Projekt také vytváří prostor pro nové myšlenky, které studenti ve svých pracích nabízejí. V tomto kontextu se projekt snaží podnítit aktivní debatu o evropských záležitostech mezi vysokoškolskými studenty a zvýšit jejich celkový zájem o dění na úrovni Evropské unie i mezinárodní úrovni jako takové. Pevně také věříme, že autorům kvalitních prací v této publikaci může soutěž napomoci v jejich budoucí kariéře.

Projekt *Laboratoř Evropské unie: sborník nejlepších diplomových prací s tematikou EU*, vyhlášený a financovaný Zastoupením Evropské komise v České republice ve spolupráci s Odborem informování o evropských záležitostech Úřadu vlády České republiky, je realizován Katedrou světové ekonomiky Fakulty mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické v Praze ve

spolupráci s Centrem evropských studií VŠE a zástupci dalších univerzit/vysokých škol v ČR.

Soutěž má přísná pravidla, která dbají na to, aby byly vybrány ty nejlepší přihlášené sylaby prací, které jsou hodnoceny nezávislou komisí. Hodnotící komise určí deset prací, které budou publikovány, a také pořadí tří nejlepších prací, jejichž autoři navíc získají finanční odměnu. Výběr jednotlivých sylabů probíhá na základě náročných kritérií, která sleduje každý hodnotitel. Jde o stanovení cílů, hypotéz a jejich naplnění, použité metody, obsahovou správnost a hloubku provedené analýzy, schopnost argumentace a kritického myšlení, citace a práce se zdroji, formální úpravu, jazykovou a stylistickou úroveň. Sylaby nejlepších diplomových prací jsou pak vydávány v tomto uceleném sborníku. Tento sborník je výsledkem soutěže, která se uskutečnila v období od ledna do března 2015.

Publikované texty jsou v originálním znění a byly upraveny jen sporadicky. Sylaby také prošly kontrolou jazykové správnosti Evropské komise – Úřadu pro publikace. Jednotlivé práce nebyly nijak pozměňovány ani sjednocovány, aby byla zachována různorodost přístupu, která se na jednotlivých vysokých školách může lišit.

Pořadí prací, které byly ohodnoceny finanční odměnou, je následující:

1. Ing. Dominik Peřko, Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů
2. Mgr. Adéla Hájková, Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta
3. Mgr. Barbora Henzlová, Masarykova univerzita v Brně, Právnická fakulta

Mgr. Jarolím Antal, Ph.D.
koordinátor projektu *Laboratoř Evropské unie*
editor sborníku

EUROSKEPTICISMUS – SPOLEČNÉ TÉMA NAPŘÍČ POLITICKÝM SPEKTRUM

Bc. et Bc. Klára Balounová

*Policejní akademie České republiky v Praze, obor Bezpečnostně
strategická studia*

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Bc. et Bc. Klára Balounová

Abstrakt:

Předkládaná práce se zabývá problematikou rostoucího vlivu euroskeptických politických stran a hnutí po volbách do Evropského parlamentu v roce 2014. Její součástí je analýza pojmu euroskepticismus v souvislosti s fenomény nacionalismu, konzervatismu a populismu. Práce kromě shrnutí výsledků posledních voleb do Evropského parlamentu zkoumá také působení zvolených euroskeptických evropských poslanců. Právě činnost euroskeptiků v Evropském parlamentu představuje výzvu nejen pro Evropskou unii, ale i pro etablované politické strany.

Abstract:

This thesis deals with the problem of the increasing influence of Eurosceptic political parties and movements after the 2014 European elections. It analyses the term Euroscepticism in the context of the phenomena of nationalism, conservatism and populism. This thesis focuses on the results of the previous European elections and on the involvement of elected Eurosceptic members of the European Parliament. Eurosceptic activity in the European Parliament represents a big challenge for the European Union and established political parties.

Klíčová slova:

euroskepticismus, volby do Evropského parlamentu, konzervatismus, nacionalismus, populismus

Klasifikace JEL:

D72, D74, O52

Úvod

V posledních letech podpora obyvatel vůči Evropské unii (EU) výrazně klesala. Snižující se účast obyvatel ve volbách do Evropského parlamentu (EP) a nezájem o evropské záležitosti trápí všechny členské státy EU. Ve volbách do EP v roce 2014 zaznamenaly úspěch euroskeptické politické subjekty, v médiích a akademické sféře označované mj. za populistické, nacionalistické, krajně pravicové případně levicové strany.

V předkládané práci autor analyzuje vliv euroskepticismu v EP a snaží se zodpovědět otázku: zda představuje nárůst euroskeptických tendencí hrozbu pro budoucnost EU? Při vypracovávání práce byly použity kvalitativní metody získávání a zpracování dat. Při práci se získanými informacemi autor aplikoval analýzu, syntézu, indukci, dedukci a komparaci.

Výzkumnou motivací pro tematické zaměření práce byla možnost sledování činnosti a fungování institucí EU. Autor práce absolvoval půlroční pracovní stáž v Bruselu mimo institucionální strukturu EU, díky čemuž mohl objektivně sledovat důsledky voleb do EP v průběhu roku 2014.

1. Koncept euroskepticismu

Veřejnost a masmédiá používá označení „euroskepticismus“ pro různé politické strany napříč politickým spektrem bez ohledu na jejich ideologii a strategie. Typologie euroskepticismu vznikaly postupně a autoři navzájem na sebe reagovali. Pro potřeby diplomové práce vycházel autor z druhé typologie stranického euroskepticismu politologů Taggarta a Szczerbiaka. Pozornost je věnována komparaci euroskepticismu s nacionalismem, konzervatismem a populismem.

1.1. Obecně k pojmu euroskepticismu

Fenomén euroskepticismu byl do politického života uveden roku 1988 M. Thatcherovou, která se jako jeden z prvních politiků distancovala od vývoje evropské integrace. Během 90. let se integrační proces začal prohlubovat nejen na ekonomické, ale i na politické bázi. Nutnost konstruktivní spolupráce EU s nesusouhlasnými stranami a zvážení alternativních názorů se stala klíčovou pro další vývoj.

Vágnost pojmu a neexistence koherentního kánonu euroskepticismu mají za následek složité a neúplné vymezení. Termín euroskepticismu v sobě zahrnuje více rovin; ať už se jedná o ideologii euroskepticismu, euroskeptické stranické postoje nebo projevy inspirované euroskepticismem. Často se každý kritický názor vůči EU chybně označuje za euroskeptický. O příznaky euroskeptických postojů se nejedná v případě (Szczepiak, Taggart 2003: 12–15):

- Kritiky EU za neschopnost prosadit národní zájmy země, jelikož EU představuje těleso reprezentující potřeby skupiny států.
- Kritizování konkrétních politik EU pro vývoj integrace podružných, např. politika v oblasti rybolovu.
- Vystupování proti rozšíření EU, které je motivováno spíše vnitropoliticky. Rozšiřování EU lze považovat za nástroj přispívající k erozi EU.
- Kritiky EU za nedostatečnou integraci a/nebo nedemokratičnost, protože kritika v sobě obsahuje závazek myšlenky evropské integrace.

Autor diplomové práce rozebírá podrobně vývoj definování pojmu euroskepticismus ve své práci. Primárně autor vychází z přepracované typologie stranického euroskepticismu politologů Taggarta a Szczepiaka, kteří odlišují dvě formy euroskepticismu. Tvrdý euroskepticismus je vymezen jako principiální opozice vůči projektu evropské integrace založeném na postoupení nebo transferu moci nadnárodní instituci, tj. EU. Měkký euroskepticismus představuje postoj, který se staví vůči současné nebo

plánované trajektorii EU založené na odmítání dalšího rozšiřování kompetencí EU (Szczurbiak, Taggart 2008: 247–248).

Projevy euroskepticismu v politických stranách jsou různé. Jako *ad hoc* uskupení vystupují euroskeptické tzv. *single issue* strany, jejichž *raison d'être* je opozice vůči EU. Strany protestu se vyhrávají proti ustanovenému politickému systému, mj. proti EU, a zdůrazňují své postavení vně systému. Etablované strany, které zaujaly euroskeptický postoj, se prezentují jako důvěryhodné politické strany především kvůli spojení s vládními stranami. V rámci politických stran mohou fungovat i euroskeptické frakce, které vyjádřily negativní postoj ke stranické podpoře evropské integrace (Taggart 1998: 368–369).

Euroskepticismus je politickými stranami využíván jak z ideologických, tak i takticko-strategických důvodů. Nelze prokázat přímou souvislost euroskepticismu s určitými politickými stranami; bylo však zjištěno, že euroskeptické strany mají vyšší tendenci k extrémům a periférii zkoumaných stranických systémů. Použití euroskepticismu jako strategie závisí na vztahu politické strany k výkonné moci a vládě. Všeobecně se předpokládá, že silný euroskeptický postoj není slučitelný s postavením vládnoucí strany. Každodenní účast při rozhodování o záležitostech EU, kontakt s představiteli EU a jinými vládami mají socializující efekt (Leconte 2010: 107–111) na politické představitele, kteří zmírňují své euroskeptické pozice.

1.2. Euroskeptické politické subjekty ve vztahu s dalšími fenomény – nacionalismus, konzervatismus a populismus

V mediálním kontextu a i v akademických kruzích nelze nalézt politické subjekty, které by byly označeny čistě za euroskeptické. Pojem euroskepticismu autor práce zkoumal v souvislosti s fenomény nacionalismu, konzervatismu a populismu. V práci uvedené příklady euroskeptických politických subjektů se prezentují jako zástupci euroskepticismu, případně jsou tak označovány médii (např. iDNES.cz 2014) nebo

akademickou sférou (např. Immerzel, Lubbers a Coffe 2015; Whitaker, Lynch 2014; Wejnert, Woods 2014: 56–59; Lochocki 2014: 42).

Z pohledu nacionalismu ohrožuje evropská integrace autonomii, jednotu a identitu národa. Radikální euroskeptická pravice vnímá hrozbu pro národní kulturní homogenitu především z etnického hlediska, staví se proti imigraci a brání národní komunitu a kulturu proti cizincům. Oproti tomu radikální euroskeptická levice vystupuje vůči evropské integraci z občanských důvodů. Podle radikální levice EU upřednostňuje neoliberální politiku, sleduje zájmy elit a je nositelem imperialistických tradic (Hooghe, Marks a Wilson 2002).

Paradigma nacionalistů je obrana národní suverenity, přistoupením do EU se jí státy zřikají. Euroskeptičtí nacionalisté nemohou popírat provázanost evropských států především na regionální úrovni. Zúžená národní perspektiva států těžko může obsáhnout v globálním měřítku problematiku finanční stability, dodávek energie nebo globální bezpečnosti. Příkladem euroskeptické nacionalistické strany v EP jsou Dánská lidová strana (DF), Svobodná strana Rakouska (FPÖ), Švédští demokraté (SD), Práví Finové (PF) a francouzská Národní Fronta (FN).

Negativní pozice konzervativců vůči EU je velmi blízká filozofické kritice EU, která analyzuje původ legitimacy státní a politické moci, koncepci státnosti, smyslu politiky aj. EU je kritizována kvůli uzurpování moci, zotročování politických svobod, devalvací legitimacy a demontáž národního státu v pozici aktéra mezinárodní politiky. Samotná myšlenka evropské integrace je v zásadě špatná (Bednář 2003: 131). EU chybí věrohodný filozoficko-politický a obecně kulturní základ, který by byl porovnatelný se substancí tradičních demokracií (Kaniok 2006: 23–24). Vyznavači měkkého euroskepticismu mají vlastní frakci v EP, Skupinu evropských konzervativců a reformistů (ECR). Cíle frakce jsou prosazování ideje flexibilní, otevřené a nefederalistické spolupráce v EU. Za euroskeptické členy lze ve frakci označit polskou stranu Právo a Spravedlnost (PiS),

Alternativa pro Německo (AfD), nizozemskou Stranu pro svobodu (PVV) a PS. Postoj evropských poslanců Konzervativní strany z Velké Británie vůči EU není sjednocený.

Na EU lze optikou populistů nahlížet jako na zvláštním zájmem ovládaný projekt, jehož účelem je zajištění zisků menšin. Na počátcích politického procesu utváření evropské integrace se podílela pouze menšina společnosti a podle teorie populismu se jednalo o různý druh politické elity, např. obyvatele s vyšším vzděláním nebo vyšším politickým zájmem (Pelinka 2009: 20–21). Populismus nepředstavuje politickou ideologii, ale jedná se o styl politické propagandy zaměřující se na „obyčejného člověka.“ Populismus nabízí jednoduchá a rychlá řešení pro aktuální složité společenské problémy, zároveň chrání před definovanými nepřáteli a využívá lidských emocí, např. strach z imigrantů nebo islámu (Charvát 2007: 71–72). Většina populistických stran protestuje jen proti aktuální trajektorii politiky EU. Za populistické subjekty v EP lze označit mj. Hnutí pěti hvězd (M5 S), Koalici radikální levice (SYRIZA), UKIP, FN, FPÖ, PVV, Liga Severu za nezávislost Padanie (LN) a Hnutí za lepší Maďarsko (Jobbik).

2. Euroskeptici jako poražení a vítězové po volbách do Evropského parlamentu v roce 2014

Termín euroskepticismus bývá skloňován především před volbami do EP, kdy mají občané EU právo vyjádřit postoj k EU. Volby do EP v roce 2014 představovaly významný mezník pro EU a členské státy. Nárůst euroskeptických nálad byl způsoben především důsledky hospodářské krize a přijetím Lisabonské smlouvy revidující systém EU. V souvislosti se vzrůstajícím vlivem euroskepticismu se autor práce zabývá zejména působením frakce Evropa svobody a přímé demokracie.

2.1. Výzvy pro EU ve volbách do Evropského parlamentu

Finanční a dluhová krize, vysoká míra nezaměstnanosti a finanční pomoc pro pět členských států přispěly ke zvýšení nedůvěry obyvatel vůči EU. Podle statistiky Eurobarometru (European Commission 2014) byl před volbami do EP zaznamenán posun ve vnímání EU veřejností k lepšímu oproti roku 2013. Přesto více než třetina respondentů vyjádřila pesimistický názor vůči budoucnosti EU.

Nízká volební účast a zvyšující se počet protestních hlasů proti EU patřily mezi důležité výzvy, kterým EU musela čelit v průběhu voleb do EP. Volební účast je klíčová z hlediska legitimacy každé instituce (Saryusz-Wolski 2014: 10). Volební účast ve volbách do EP v roce 2014 byla 42,61 % v průměru za všechny členské státy. Pesimisté vystupují i proti tomuto údaji, který by měl být výrazně nižší; v některých státech povinná volební účast a zároveň probíhaly souběžně volby na vnitrostátní úrovni. Rozdíly mezi volební účastí v jednotlivých státech jsou nezanedbatelné, např. v Belgii šlo odvolit 89,6 % oprávněných voličů a na Slovensku 13,1 % oprávněných voličů (Evropský parlament 2014). Jako demokratický paradox se v této souvislosti jeví vzrůstající pravomoci po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost a vliv EP, jehož představitelé by měli být schopni přesvědčit voliče o důležitosti EP jako instituce a účasti na volbách do EP.

Volby do EP představují tzv. volby druhého řádu z důvodu nižší volební účasti v porovnání s národními volbami do parlamentu atp. Ve volbách druhého řádu se objevují nedůležité subjekty z pohledu národních voleb, které se velmi často pohybují na marginální linii. Voliči demonstrovují nespokojenost s výkonem vládnoucích stran, které často zaznamenávají horší výsledek v těchto volbách. Malá politická uskupení mají větší šanci na úspěch, protože se neusiluje o politickou moc ve státě, voliči nemusí taktizovat a volí tedy svým „srdcem“ (Jarošová, Mareš a Sokol 2007: 10–14). V mnoha členských státech (euroskeptické) populistické politické strany a hnutí slavily

výrazný úspěch nad etablovanými politickými subjekty, např. FN (FN byla nejúspěšnější politickou stranou ve Francii ve volbách do EP).

2.2. Euroskeptická frakce Evropa svobody a přímé demokracie po volbách v roce 2014

Politická skupina Evropa svobody a přímé demokracie (EFDD) nepatří mezi první pokusy euroskeptiků o založení fungující frakce. Od samého vzniku EP byly zakládány euroskeptické politické skupiny, které byly velmi nestabilní. Frakce tvořily *single-issue* politické strany a hnutí s širokou ideovou orientací, které kriticky vystupovaly vůči EU hlavně v době rozšiřování členské základny EU nebo při implementaci společných smluv. Roztříštěnost euroskeptických frakcí se projevovala proměnami samotného názvu frakcí. Nepřehlednost a nestabilita euroskeptických frakcí jsou do značné míry podmíněny povahou euroskepticismu, která vychází z protikladných motivací a znemožňuje dlouhodobou spolupráci, případně rivalitou a osobními ambicemi jednotlivých poslanců (Fiala, Mareš a Sokol 2007: 183–186).

Frakce EFDD se původně jmenovala Evropa svobody a demokracie, v červnu 2014 se odhlasovala změna názvu na aktuální znění. EFDD je tvořena 47 evropskými poslanci ze sedmi členských států, mezi které patří UKIP z Velké Británie, italské M5 S, litevská strana Pořádek a spravedlnost, švédská SD, polská KNP, česká Strana svobodných občanů a nezávislý kandidát z Francie. Jako hlavní cíle si frakce klade obnovu svobody, národní demokracie, zvýšení prosperity v Evropě a navrácení moci do rukou členských států.

V říjnu 2014 na krátkou dobu EFDD zanikla kvůli vystoupení lotyšské poslankyně z osobních důvodů. Frakce nesplňovala podmínku existence, tj. zastoupení sedmi členských zemí. Minimální počet evropských poslanců byl splněn. Představitelé rozpadlé frakce obviňovali vedoucí skupiny Evropské lidové strany (Křesťanských demokratů) a Progresivní

aliance socialistů a demokratů z vyvíjení tlaku na rozpad. Údajně měla být lotyšské poslankyni nabídnuta pozice ve vedení zahraniční delegace v EP (Lidovky.cz 2014). Dne 20. října 2014 byla frakce EFDD obnovena, když se k frakci připojil evropský poslanec z KNP.

Tabulka č. 1: Zastoupení politických frakcí a stran v EP kritických vůči EU

<i>Zastoupení politických frakcí a stran v EP kritických vůči EU</i>				
Časové určení	Křesla ECR	Křesla EFDD	Další významné politické subjekty vystupující proti EU*	Celkový počet křesel
2009	57 (7,7%)**	31 (4,2%)	33 (4,5%)	121 (16,4%)
2015	72 (9,6%)***	47 (6,3%)	54 (7,2%)	173 (23,0%)

Zdroj: Autorovo zpracování výsledků evropských voleb z roků 2009 a 2014 z hlediska složení současného EP.

* Autor práce do této kategorie zařadil úspěšné politické strany a hnutí ve volbách v roce 2009 a 2014, tj. FN, FPÖ, Jobbik, LN, PVV, KNP, belgický Vlámský zájem, bulharský Útok, Nacionálně demokratickou stranu Německa, Svaz pro Budoucnost Rakouska, KNP, Stranu Velkého Rumunska, Zlatý úsvit, Slovenskou národní stranu, Britskou národní stranu a SYRIZA.

** Z celkového počtu 736 křesel v EP po volbách v roce 2009.

*** Z celkového počtu 751 křesel v EP po volbách v roce 2014.

Ostatní euroskeptické politické strany se po volbách připojily k jiným frakcím, případně fungují mezi nezařazenými poslanci. Částečně euroskeptická politická skupina ECR úspěšně obhájila svoji existenci. Mezi významné nezařazené euroskeptické poslance patří poslanci FN, dále FPÖ, Jobbik, LN, PVV a KNP. SYRIZA je součástí frakce Evropské sjednocené levice a Severské zelené levice. V následující tabulce je zachycen

procentuální nárůst zastoupení politických frakcí a stran vystupujících proti EU v EP oproti volbám v 2009 po posledních volbách.

3. Vliv euroskepticismu nejenom v Evropském parlamentu

V souvislosti se vzrůstajícím vlivem euroskeptických politických subjektů se objevuje celá řada výzev, kterým musí EU a etablované strany čelit. Ohrožuje působení euroskeptických politických subjektů fungování, respektive existenci EU?

3.1. Euroskepticismus jako výzva pro Evropskou unii

Samotná existence EU závisí na dodržování demokratických hodnot. Jestliže EP považujeme za legitimní součást demokracie v EU, měl by odpovídajícím způsobem zastupovat názor obyvatel EU. Pokud přítomnost euroskeptiků v EP odráží skutečný postoj obyvatel k evropské integraci, lze EP považovat za reprezentativní orgán. V současnosti EP nerozhoduje o kompetencích EU jako takové (to však neznamená, že se k nim nemůžou evropští poslanci vyjádřit) a euroskeptici zastupují menšinu EP, neměla by se tedy příliš zveličovat hrozba euroskepticismu. Naopak, pro funkční, stabilní a legitimní EU je vítězství euroskeptiků ve volbách vítaným jevem. I přestože z krátkodobého hlediska mohou euroskeptici brzdit rozhodovací činnost EP, přítomnost a vyjádření kritických hlasů zvyšuje legitimitu EP a celé EU. Přítomnost euroskeptických politických stran, respektive frakcí, podporuje větší kohezi a spolupráci ostatních proevropských subjektů. Protestní volební kampaně lze považovat za příležitost k budování evropské identity (Mignone 2012: 325).

Míra a typ euroskepticismu se odlišuje v závislosti na politické kultuře a historii každé země a na postavení politického subjektu v politickém spektru. Euroskepticismus může být snadno využit stranami protestu nebo populistickými subjekty za

účelem zajištění volebního úspěchu, protože do určité míry vyplňuje potenciální mezeru v ideologické poptávce voličů (Taggart 2004: 270). Negativní nebo kritická zpětná vazba veřejnosti je často politickými elitami (mainstreamovými stranami) vytlačena z politického mainstreamu EU, právě proto euroskeptické populistické strany zaznamenávají úspěch a získávají vliv nejen na úrovni EU. Tyto strany si zakládají na nespokojenosti voličů, která by v případě dlouhodobé ignorace mohla vyústit až v odmítnutí politického systému EU jako takového.

Volební úspěch politických stran vyznačujících se měkkým euroskepticismem lze chápat jako přirozenou součást politického cyklu EU (Kaniok 2012: 46). Nárůst populistických, nejen euroskeptických, tendencí představuje příležitost k sebereflexi a budování EU a obecně i k současnému způsobu vládnutí v členských státech. Požadavky a potřeby obyvatel se mění. Euroskepticismus však může představovat i hrozbu pro EU. Ve spojení s nacionalismem při využití populismu se euroskeptické subjekty budou snažit dezintegrovat EU na Evropu národů (Toto vymezení však neplatí absolutně, viz Taggart, Szczerbiak 2002: 18).

3.2. Počátek dezintegrace?

Již v minulosti EU přestála mnoho krizí nejen ekonomického, ale i politického charakteru (např. neúspěšná referenda v některých členských státech či euroústavu). Důsledky poslední hospodářské a dluhové krize zatím nenasvědčují, že by se proces integrace měl zastavit a EU se měla rozpadnout. Stále žádný členský stát neopustil EU, naopak některé státy se snaží stát se součástí procesu evropské integrace. Zatím žádné rozšířené pravomoci EU nebyly následně zúženy a navráceny členským státům. Navíc nebylo zaznamenáno formální nebo skutečné snížení rozhodovacích schopností a implementačních kapacit EU. Proces dezintegrace tedy nezačal.

Přijetím Lisabonské smlouvy byla právně ukotvena výstupní klauzule. Každý členský stát může v souladu se svými

ústavními předpisy vystoupit z EU. Vzhledem k současným ústavním debatám a souvisejícím politickým a ekonomickým nákladům je však nepravděpodobné, že by k vystoupení členského státu reálně došlo (Emmanoulidis 2007: 3). Hrozba opuštění představuje vyjednávací nástroj použitý v náznacích v kuloárech nebo v předvolební kampani. Určité státy jsou pro evropskou integraci nepostradatelné a hrají v tomto ohledu s vyššími kartami než menší členské státy nebo státy na geografickém okraji EU (Zbiral 2009). Ze všech států nejbližší vystoupení z EU je v současnosti Velká Británie.

Závěr

Fenomén euroskepticismu nelze jednoznačně vymezit a definovat. Projevy euroskepticismu lze zaznamenat u rozdílných politických subjektů napříč politickým spektrem; od extrémní pravice až k extrémní levici. Politické strany a hnutí mohou euroskepticismus využít jako strategický nástroj k získání voličů nebo se euroskepticismus promítá do ideologie politických subjektů. Jako ideový základ euroskepticismu lze považovat konzervatismus, který myšlenku evropské integrace považuje v zásadě za špatnou. Oba fenomény spojuje kritika přesunu moci a devalvace legitimacy státu. S tímto tvrzením úzce souvisí i základní politický princip euroskepticismu, tj. nacionalismus, jehož hlavními cíli je právě obrana národní suverenity. Na euroskepticismus lze také nahlížet jako na prostředek populismu k zajištění volebního úspěchu.

Významná revize základních smluv EU a důsledky ekonomické krize se projeví v poklesu důvěry obyvatel v EU. Ve volbách do EP v roce 2014 tudíž uspěly euroskeptické politické subjekty vystupující proti současnému establishmentu. Volby do EP jsou považovány za druhořadé oproti domácím volbám a do jejich výsledku se promítá hodnocení aktuální politické situace v členském státě. Za zástupce euroskepticismu v EP lze považovat politickou frakci EFDD a ECR. Někteří

euroskeptičtí poslanci však nejsou součástí žádné politické frakce.

Vysoká volební neúčast ve volbách do EP vznáší otázku, zda je EP legitimní instituce. Vyslyšení a zvážení alternativních názorů posouvá projekt evropské integrace dál. Kritické názory veřejnosti jsou velmi často etablovanými politickými stranami podceňovány a vytěsňovány z politického mainstreamu EU, což otevírá prostor pro euroskeptické populistické strany. Samotná přítomnost euroskeptických politických subjektů v EP dokazuje dodržování demokratických hodnot. Nutnost spolupráce s euroskeptickými stranami je předpokladem pro demokraticky fungující EP.

Použitá literatura

Bednář, M. 2003. *Evropanská tyranie: česká státní idea, Evropská unie a demokratická civilizace*. 1. vyd. Praha: CEP.

Emmanoulidis, J. 2007. „Withdrawal or Creation of a New Union – A Way Out of the EU’s Constitutional Dilemma?“ *Spotlight Europe* 2007(2).

European Commission. 2014. *Public opinion in the European Union, First results*. European Commission, November 2014 [cit. 2015-02-03].

Evropský parlament. 2014. *Výsledky evropských voleb. Účast*. Evropský parlament [cit. 2014-11-29]. Dostupné z: <<http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/cs/turnout.html>>.

Fiala, P., M. Mareš, P. Sokol. 2007. *Eurostrany: politické strany na evropské úrovni*. Vyd. 1. Brno: Společnost pro odbornou literaturu – Barrister.

Hooghe, L., G. Marks, C. J. Wilson. 2002. „Does Left/Right Structure Party Positions on European Integration?“ *Comparative Political Studies* 35(8): 965–989.

Charvát, J. 2007. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Vyd. 1. Praha: Portál.

- iDNES.cz. 2014. „Eurovolby vyhráli lidovci a sociální demokraté, nacionalisté posílili“. *iDNES.cz* [cit. 2014-10-27]. Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/volby-do-evropskeho-parlamentu-2014-dr4-/zahranicni.aspx?c=A140526_074004_zahranicni_tp>.
- Immerzeel, T., M. Lubbers, H. Coffe. 2015. „Competing with the radical right: Distances between the European radical right and other parties on typical radical right issues“. *Party Politics* 2015(1).
- Jarošová, P., M. Mareš, P. Sokol. 2007. „Politické strany na evropské úrovni“. In V. Houšek, P. Kaniok (eds.): *Evropské politické strany po východním rozšíření Evropské unie*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav.
- Kaniok, P. 2006. *Europeanisté, eurogovernmentalisté a euroskeptici: Reflexe euroskepticismu a jeho stranických projevů*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita.
- Kaniok, P. 2012. „Euroceptics – enemies or a necessary part of European integration?“ *Romanian Journal of Political Science* 12(2): 29–52.
- Leconte, C. 2010. *Understanding euroscepticism*. 1st ed. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Lidovky.cz. 2014. „Euroskeptická frakce EFDD se rozpadla, opustila ji lotyšská poslankyně“. *Lidovky.cz* [cit. 2015-03-03]. Dostupné z: <http://www.lidovky.cz/mluvci-euoparlamentu-oznamil-konec-existence-euroskepticke-efdd-ldk-/zpravy-svet.aspx?c=A141016_142828_In_zahranici_ele>.
- Lochocki, T. 2014. *The unstoppable far right?*. German Marshal Fund.
- Mignone, A. 2012. „The Dark Side of the European Integration Process: Does Euroscepticism Matter?“ Pp. 315–328 in D. Preda, D. Pasquinucci: *Consensus and European integration: an historical perspective*. New York: P. Lang.
- Pelinka, A. 2009. „Determinative Factors of Euroscepticism“. Pp. 15–35 in K. Arató (ed.): *Euroscepticism and European integration*. Zagreb: Centar za Politoloska Istrazivanja.

- Saryusz-Wolski, J. 2014. „Democratic Legitimacy and the European Parliament: The Challenges of the Upcoming Elections“. *The Polish quarterly of international affairs* 23(1): 9–16.
- Szczerbiak, A., P. Taggart. 2008. *Opposing Europe: the comparative party politics of Euroscepticism*. New York: Oxford University Press.
- Szczerbiak, A., P. Taggart. 2003. „Theorising Party-based Euroscepticism: Problems of Definition, Measurement and Causality“. *SEI Working Paper* 69. Brighton: Sussex European Institute.
- Taggart, P. 2004. „Populism and representative politics in contemporary Europe“. *Journal of Political Ideologies* 9(3): 269–288.
- Taggart, P. 1998. „A Touchstone of Dissent: Euroscepticism in Contemporary Western European Party Systems“. *European Journal of Political Research* 33(3): 363–388.
- Taggart, P., A. Szczerbiak. 2002. „The party politics of Euroscepticism in EU member and candidate states“. *SEI Working Paper* 51. Brighton: Sussex European Institute.
- Wejnert, B., D. Woods (ed.). 2014. *The Many Faces of Populism: Current Perspectives*. Emerald Group Publishing.
- Whitaker, R., P. Lynch. 2014. „Understanding the formation and actions of Eurosceptic groups in the European Parliament: pragmatism, principles and publicity“. *Government and Opposition* 49(2): 232–263.
- Zbiral, R. 2009. „Jednostranné vystoupení z EU v Lisabonské smlouvě jako poslední pojistka suverenity národních států?“. Pp. 147–154 in A. Gerloch, J. Wintr (eds.): *Lisabonská smlouva a ústavní pořádek ČR*. Plzeň: Aleš Čeněk.

ASOCIAČNÍ DOHODY A DOHODY SE STÁTY VÝCHODNÍHO PARTNERSTVÍ V RÁMCI PRÁVA VNĚJŠÍCH VZTAHŮ EU

Mgr. Nikola Dardová

*Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta, obor
Evropská studia se zaměřením na evropské právo*

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Mgr. Nikola Dardová

Abstrakt:

Diplomová práce se zabývá Asociačními dohodami a dohodami uzavřenými se státy Východního partnerství v rámci vnějších vztahů Evropské unie při praktickém zaměření se na Ukrajinu. Práce přibližuje čtenáři problematiku vzájemných smluvních rámců, které prohlubují společné privilegované vztahy v kontextu s vnitropolitickou situací v daných šesti zemích. V rámci prvních kapitol diplomová práce pojednává o Evropské politice sousedství, iniciativě Východního partnerství a jeho přínosu, dále je věnována pozornost vnějším smlouvám, jež jsou uzavírány s Evropskou unií, jejich právní povaze, účinkům a druhům s důrazem na Asociační dohodu s Ukrajinou. Třetí kapitola obsahuje komparaci tzv. Evropských asociačních dohod a Asociačních dohod uzavřených se státy Východního partnerství, rozbor aktérů, kteří utvářejí společné vztahy, institucionální struktura dohod a sekundární asociační právo, jež je těmito orgány tvořeno. Následující kapitola přibližuje čtenáři vzájemně uzavřené dohody v užším slova smyslu a jejich analýzu. Jsou zde rozebírány vztahy Evropské unie a Ukrajiny. Následuje doplnění práce o judikaturu Soudního dvora Evropské Unie, jež se k problematice Asociačních dohod vyjadřuje, a v závěru jsou vneseny úvahy ohledně možného budoucího vývoje států Východního partnerství od přidružení k asociaci.

Abstract:

This thesis deals with the association agreements and agreements concluded with the eastern partnership countries within the European Union external relations, with a practical focus on the

Ukraine. The work brings readers the matter of contractual frameworks that enhance joint privileged relations in the context of the political situation in the six countries. Within the first chapter the thesis talks about the European neighbourhood policy, the eastern partnership initiative and its benefits, further attention is paid to external agreements which are concluded with the European Union, their legal nature, effects and species, with emphasis on the association agreement with the Ukraine. The third chapter contains comparison of so-called European association agreements and association agreements with the countries of the Eastern partnership, an analysis of the actors who shape the common relations, the institutional structure of the agreements and secondary association law, which is formed by those authorities. The following chapter introduces the reader to mutually concluded agreements (in the strict sense) and analysis. Relations between the European Union and the Ukraine are analysed. This thesis is then supplemented by the case law of the Court of Justice of the European Union, which is the issue of association agreements expressed, and in the end considerations regarding the possible future development of the Eastern partnership from affiliation to association are raised.

Klíčová slova:

Asociační dohody se státy Východního partnerství, Asociační dohoda, Dohoda o partnerství a spolupráci, Evropská unie, Soudní dvůr EU, vnější vztahy EU, Ukrajina, Moldavsko, Gruzie, Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, sekundární asociační právo, smíšené smlouvy, Evropské asociační dohody, Východní partnerství, Evropská politika sousedství

Klasifikace JEL:

K33

Diplomová práce dostupná zde:

http://theses.cz/id/i1yirs/diplomov_prce_Nikola_Dardov.docx

Úvod

Problematika dohod uzavřených se státy Východního partnerství (dále VP) s důrazem na otázku Ukrajiny a její proces přibližování je velice kontroverzní a stále velice živé téma. VP považují za tzv. regionální nadstavbu Evropské politiky sousedství (dále EPS), která má charakter asociační politiky, jejímž smyslem je posílit vzájemné vztahy. Toho má být dosaženo pomocí nově vyjednaných Asociačních dohod (dále AA), které budou obsahovat vytvoření a prohloubení komplexních zón volného obchodu. Součástí těchto dohod je sbližování s evropskými právními předpisy, normami a sektorovou spoluprací. Vzájemné bilaterální vztahy, pokud nejsou upraveny AA, jsou upraveny Dohodou o partnerství a spolupráci (dále PCA), jež také upravuje vzájemná politická i ekonomická postavení. Tyto vnější smlouvy Evropské unie (dále EU) mají typické charakterové vlastnosti, tzv. mluvíme zde o smíšených smlouvách.

Diplomová práce se zabývá vnějšími smlouvami EU v rámci její politiky vnějších vztahů. Zkoumána bude problematika z širšího pohledu, se zaměřením na právní a politický rozměr politiky EU vůči šestici států VP, tedy na Moldavsko, Gruzii, Arménii, Ázerbájdžán, Bělorusko a Ukrajinu, kdy u Ukrajiny bude zkoumán celý proces přidružení, tedy cesta od VP k asociaci.

Smyslem diplomové práce je komplexně obsáhnout problematiku vzájemných dohod, stručněji přiblížit uzavírané vnější smlouvy EU se státy VP, jejich právní povahu a charakteristické rysy, provést komparaci dohod uzavíraných se státy VP a dohod tzv. Evropských, definovat společnou institucionální strukturu, stanovit si samotné přínosy EPS a VP, zahrnout relevantní judikaturu Soudního dvora Evropské unie (dále SD EU), jež se problematikou vývoje asociačního práva zabývá a v neposlední řadě uvést úvahy de lege ferenda a nastínit možné další směřování k nejužšímu vztahu s EU, tedy přidružení.

Práce je rozdělena do šesti kapitol, které jsou dále členěny do podkapitol. První kapitola obsahuje historické ohlédnutí se za samotným přínosem EPS a její iniciativu VP. Demonstrují zde bilaterální a multilaterální dimenzi v kontextu s rozebíranými státy a vzájemnými smluvními vazbami. Kapitola druhá se zabývá vnějšími smlouvami v obecné rovině, jejich dělením, právní povahou, vývojem a účinky s důrazem na tzv. smíšené smlouvy. Definují zde samotné PCA i AA a jejich postavení jako nástroje privilegovaných vztahů. Závěrečná podkapitola obsahuje parafovanou AA s Ukrajinou a její rozpracování, jež by mělo podložit obecnou charakteristiku uvedenou v textu práce a přinést podrobnou analýzu ustanovení textu AA. Třetí kapitola obsahuje samotné srovnání dohod Evropských s dohodami uzavíranými se státy VP, dále se zde zabývám analýzou orgánů, jež utvářejí vzájemné vztahy a vznikající institucionální strukturou, která je zakotvena v samotné AA. Závěrem třetí kapitoly, s ohledem na rozhodování orgánů vznikajících dle AA, pojednávám o sekundárním asociačním právu. Následující čtvrtá kapitola se zaměřuje na partnerské země a jejich právní rámce uzavřených dohod. Jedná se o text analyzující AA i PCA, vzájemné vztahy s upřednostněním vztahů s Ukrajinou. Předposlední, pátá kapitola obsahuje judikaturu SD EU, jež se zabývá vývojem asociačního práva z různých hledisek. V rámci poslední kapitoly se zamyslím nad budoucím vývojem v oblasti VP a možnostmi směřování daných států. Pokusím se o nastínění perspektivy a možného vývoje ve východním regionu.

Abych dosáhla výše uvedeného, určila jsem si následující výzkumné otázky:

- Jaký je právní rámec vzájemných vztahů EU se státy VP?
- Jaké jsou příčiny stagnace v procesu vyjednávání Asociačních dohod?

Budu se snažit o vyvrácení či potvrzení následující hypotézy:

Dohody a Asociační dohody jsou efektivním instrumentem v rámci procesu integrace států Východního partnerství k Evropské unii.

Pro práci byla použita metoda popisu, analýzy a komparace. Hlavním podkladem pro práci byla monografie s názvem „From Eastern Partnership to the Association. A Legal and Political Analysis“, editované paní doc. et doc. JUDr. Naděždou Šiškovou, Ph.D. a také texty vzájemných dohod. Další informace byly získány v rámci konference „The EU and the Czech republic in 2014 – a reflection of the current state and future perspectives“.

Krom jiných zdrojů jsem se nechala inspirovat českými autory v popředí s panem doc. JUDr. Pavlem Svobodou, Ph.D., D.E.A., paní prof. Ing. Evou Cihelkovou, CSc. a paní doc. et doc. JUDr. Naděždou Šiškovou, Ph.D. jež se na vztahy EU specializují.

Časové hledisko diplomové práce bylo zvoleno retrospektivní, současné i budoucí. Níže uvedený text, jež specifikuje charakterové vlastnosti AA s Ukrajinou, může být chápán také jako text vztahující se i k AA s Moldavskem a Gruzii v obecné rovině, neboť se jedná o dohody, které vycházejí ze speciálního modelu AA, jež byla vyjednána a parafována s Ukrajinou.

1. Evropská politika sousedství

„V roce 2003 EU zahájila projekt Evropské politiky sousedství (EPS). Politika sousedství má podpořit úzké vztahy mezi EU a jejími partnery ve východní Evropě, na Kavkaze a ve Středomoří s cílem vytvořit prostor stability, prosperity a bezpečí. Arménie, Ázerbájdžán, Gruzie, Moldávie a Ukrajina se staly součástí této politiky. Dohody o partnerství a spolupráci stanovují rámec, ve kterém je EPS v těchto zemích prováděna“ (Euroskop 2014). EPS je považována za klíčovou prioritu vnějších vztahů EU, kde je typickým znakem zvláštnost privilegovaných vztahů s EU na základě sdílených

hodnot, míru, spolupráce a řídí se v každém jednotlivém případě vnější dohodou (Šišková 2014: 36).

Cíli této politiky byly stabilita kontinentu, zabránění vzniku nových dělících linií u evropských hranic, trvale udržitelný rozvoj, zapojení do čtyř svobod společného trhu, sblížení práva, možná zóna volného obchodu, integrace do dopravních, energetických a telekomunikačních sítí EU, správa legální migrace, spolupráce v prevenci bezpečnostních rizik a podpora lidských práv.

AA nebo PCA zde fungují jako jakýsi základ pro vzájemné vztahy, neboť cíle EPS jsou naplňovány na základě těchto dohod, a tak pro zapojení se je nutné navázání smluvního rámce. Nový právní základ privilegovaných vztahů byl zaveden Lisabonskou smlouvou článkem 8 SEU. Tento článek představuje alternativu k článku 217 SFEU, který pojednává o asociaci jako takové, neboť některé země si nepřejí být asociovány převážně z důvodů politických, ostatní země mají zájem na statutu přidružení z důvodu možnosti budoucího členství v EU.

Primárně je EPS založena na bilaterálních vazbách EU a partnerských zemí s aplikací mnoha regionálních a mnohostranných iniciativ. Těmi hlavními jsou Východní partnerství, Unie pro Středomoří a Černomořská synergie zahájená v únoru 2008 v Kyjevě.

Bilaterální a multilaterální vztahy mají zrychlit politické přidružení i ekonomickou integraci vůči ekonomice EU. EPS byla velice přínosná vzhledem k prohloubení vztahů směrem na východ, avšak i ta měla své limity. Především Ukrajina měla zřejmý zájem o rozšiřování vztahů s EU s cílem podepsat AA a byla zde potřeba efektivnějšího a flexibilnějšího vztahu. Na tyto a další výzvy vznikla a v květnu 2008 byla polskými a švédskými ministry zahraničí představena iniciativa VP.

Roku 2009 byla v rámci summitu VP konaného v Praze přijata Pražská deklarace Východního partnerství (EC 2009), jež byla vyjednána v rámci českého předsednictví v Radě EU, kdy byl projekt VP zahájen. Jeho členy se staly Ukrajina, Arménie, Bělorusko, Gruzie, Moldavsko a Ázerbájdžán.

2. Vnější smlouvy EU

Dohody o přidružení, Dohody o partnerství a spolupráci a Obchodní dohody, to jsou tři klíčové typy smluv. Ve velkém počtu případů, AA nahrazuje PCA a tím zajišťuje prohloubení vazeb mezi smluvními partnery (Šišková 2014: 23). Formy spolupráce mohou být ve vícero oblastech.

„Evropská unie může smlouvu se třetími státy nebo mezinárodními organizacemi uzavřít nejen tehdy, pokud tak stanoví smlouvy, ale i pokud je uzavření smlouvy nezbytné k dosažení cílů stanovených (zakládajícími) Smlouvami“ (Král 2014). Nad rámec zmíněných dohod vznikají v rámci EU i nové projekty, zaměřující se na vývoj a podporu spolupráce s třetími zeměmi. Tato spolupráce je realizována prostřednictvím SZBP, kdy nejznámější projekt je EPS a iniciativa VP. Tyto přispívají k vývoji vztahů nečlenských států s EU a také poskytují rozvojovou pomoc státům, které se těchto projektů účastní. Vnější smlouvy jsou součástí *acquis communautaire* z hlediska práva EU, také jsou součástí mezinárodního práva, neboť se jedná o klasickou mezinárodní smlouvu, kde je zapotřebí aplikace jak ustanovení mezinárodního práva, tak i unijního. Vedle toho mohou mít i vnitrostátní účinky v daném participujícím státě. Je důležité vymezit povinnosti států aproximovat své mezinárodněprávní závazky vůči unijnímu právu.

Vnější smlouvy vyjednávané pouze EU nejsou tak časté jako tzv. smlouvy smíšené, jež jsou vyjednávány EU společně s členskými státy. Důvody můžeme spatřovat ve skutečnosti, že některé části smluv nespadají do pravomoci EU a je potřeba vyrovnat tento nedostatek díky spolupráci členských států EU (Valachová 2012: 14).

Pojem smíšenosti ukazuje, že EU nemá zcela úplnou pravomoc k ujednávání celého obsahu smlouvy, jež se může týkat více oblastí i těch, které jsou ve výlučné pravomoci EU. „Smíšené smlouvy jsou tedy možné pouze tehdy, mají-li se týkat oblastí, v nichž Společenství nemá žádnou explicitní či implicitní pravomoc“ (Svoboda 2002). Jedním z typů vnějších smluv

uzavíraných mezi EU a nečlenským státem jsou tzv. PCA. Tyto dohody jsou nejvíce využívány tam, kde EU má zájem na vztahu bližším než pouhém obchodním. Nejedná se však o přidružení s vidinou pozdějšího přistoupení k EU, jak vidíme u podrobnějšího zkoumání znění dohod. Mezi tyto lze zařadit sektorové dohody, dohody o rozvojové spolupráci, dohody o liberalizaci obchodu, hospodářské spolupráci, kulturní aj. Dalším typem vzájemných smluv a zde mohou říci, že i nejdůležitějším typem, jsou tzv. Dohody o přidružení neboli AA. AA se rozděluje na dva typy dohod, a to na AA, které s sebou nesou příslib budoucího členství v EU, tyto jsou omezeny čl. 49 SEU, který říká, že členem EU se může stát pouze evropský stát. Tím jsou vyloučeny mezinárodní organizace a státy mimo Evropu. Druhým typem jsou AA, které nepředpokládají vstup do EU. Tyto AA jsou většinou dohody, které mají za hlavní cíl upravit vztahy se třetími státy s cílem hospodářského a sociálního rozvoje.

AA, jež spadají mezi vnější smlouvy EU, jsou druhem dohod, díky nimž dochází k realizaci privilegovaných vztahů ze strany EU vůči třetímu státu. „Dohoda o přidružení zakládá tedy stav, kdy je navázána spolupráce překračující pouhý rámec obchodní výměny, zároveň však přidružený stát nenabývá všech práv a povinností vyplývajících z členství ve Společenství“ (Ruffer 2006: 28).

3. Komparace Evropských asociačních dohod s Asociačními dohodami uzavřenými v rámci VP

AA se státy VP je na místě komparovat s Evropskými AA, neboť takto lze lépe odvodit zákonitost a snadněji dosáhnout rozdílností, jež nám přinesou další úhel pohledu na uzavírané AA ve východním regionu.

AA vyjednané se státy VP mají určitá svá specifika při srovnání s AA evropskými. Poprvé pojem „Evropská dohoda“ byl použit ve sdělení Evropské komise roku 1990 v souvislosti s AA uzavřenými s Maďarskem, Polskem a Československem (Šišková 2014: 107). Přinášely nový stupeň integrace, reflexi

dané kultury, zeměpisné polohy a také zaváděly povinnost zajistit slučitelnost norem vnitrostátního práva s unijním právem. AA pro státy VP by, dle slov Evropské Komise, měly být vybudovány na základě zcela nových dohod, jež by měly být přesně vykonstruovány pro danou zemi specificky, označovány jako dohody „ušité na míru“.

První takovýto příklad v rámci nově revidovaných AA spatřujeme na příkladu Ukrajiny. Dohoda je označována jako průkopnický dokument a je založena na politickém přidružení k EU, což je dle závěrů Evropské služby pro vnější činnost inovativní, komplexní a ambiciózní (Šišková 2014: 108). V rámci dohod se státy VP spatřujeme mnoho „vypůjčených“ ustanovení ze základních Smluv, označující se jako tzv. zrcadlová legislativa (viz čl. 30 AA EU-Ukrajina a čl. 30 SFEU). Důležitá ustanovení o lidských právech, jež obsahově nebyla do roku 1993 součástí Evropských AA se po roce 1993 stala nutností každé takovéto dohody, jež označujeme jako AA 2. generace. Ustanovení lidsko-právního charakteru je ještě více podtrženo a zdůrazněno u AA se státy VP.

Samotná AA s Ukrajinou nemá žádné formální ustanovení, zakládající budoucí členství, jak je tomu u dynamických asociací, avšak možnost budoucího členství v EU v reálu není vyloučena. Pro připomenutí i u nově přistoupivších členských států EU nebyla formálně ustanovena klauzule, jež by jednoznačně deklarovala budoucí členství. AA se státy VP se především zaměřují na prohloubení vzájemné spolupráce, pomoc a úzký vztah, který by zajišťoval oběma stranám určité výhody. Dohody jsou podrobně rozpracované, při porovnání s jinými Evropskými AA vidíme navýšenou materii ustanovení textu dohod oproti předchozím a také přílohy jsou mnohem rozsáhlejší.

AA jsou konkrétnější, samotný *acquis communautaire* je složitější. Za vysoké požadavky, které jsou kladeny na stát VP, funguje ze strany EU určitý protizávazek ve formě školení, technického vybavení atd., který vidíme v rámci poskytování státům jako je Ukrajina, Gruzie a Moldavsko. Na AA je aplikován princip *more for more*, tedy čím většího pokroku

dosahuje země, tím více může profitovat a získat ze strany EU. Na výše uvedeném vidíme oproti předchozím Evropským AA, že tyto jdou do větší hloubky a vytvářejí silné společenské struktury a pokroky.

Můžeme vyzorovat mnoho podobných i rozdílných ustanovení ohledně sblížení právních řádů u Evropských AA a AA se státy VP. Dovolím si zde ještě podotknout jednu prioritu, a to že u uzavřených dohod se státy VP se především očekává, že budou určitým impulsem a motivací k dokončení procesu reforem, budování demokratických institucí a implementaci opatření nejen legislativního charakteru (Kuchyňková 2012: 13).

4. Vzájemné dohody v zemích Východního partnerství

Vztahy EU se zeměmi VP jsou upravovány a definovány uzavřenými AA či PCA.

Vnější vztahy EU v rámci VP jsou, jak je uvedeno výše, upravovány v rámci dvou typů smluv, a to PCA – jedná se o Arménii a Ázerbájdžán či tyto nahrazuje samotná AA – jedná se o Moldavsko, Gruzii, Ukrajinu, jež prohlubují a stabilizují silné vztahy s EU.

První ze států, jehož situaci si upřesníme, je Moldavsko. Právní rámec vztahů mezi EU a Moldavskem byl definován PCA z roku 1994, která vstoupila v platnost roku 1998, avšak tu nahrazuje parafovaná AA. Vyjednávání o AA pro Moldavsko započala roku 2010, kdy v rámci jednotlivých kapitol dohody se Moldavsko postupně přibližuje legislativě EU. „Nedílnou součástí AA je podle podmínek EU také dohoda o volném obchodu, kterou Moldavsko vyjednává od března 2012“ (Votavová 2013: 3). Vyjednávání o AA byla dokončena v červnu 2013 a během summitu ve Vilniusu došlo k parafování dohody spolu s DCFTA mezi EU a Moldavskem. Po obsahové stránce AA obsahuje preambuli a 7 hlav, přílohy a protokoly. Dle literatury se tento stát považuje za nejvíce demokratický, který má vůči ostatním státům VP vyvinuté i ustálené demokratické procedury.

Gruzie jako další z partnerských zemí VP je považována za nejlepší z dané šestice, co se institucionálních reforem týče (CAES 2014). „Roku 1999 byla přijata Dohoda o partnerství a spolupráci (*Partnership and Cooperation Agreement, PCA*), která vytvořila rámec pro vztahy mezi EU a Gruzii“ (MZV 2011). AA spolu s DCFTA byly parafovány na třetím summitu VP ve Vilniusu roku 2013, jako tomu bylo u Moldavska.

Vztahy mezi EU a Arménií se řídí PCA. Jednání o AA započala roku 2010, kdy v rámci určitého diplomatického utajení strany dohody dospěly k výsledku, avšak výsledné podepsání AA se neuskutečnilo (Asbarez 2013). AA s Arménií parafována nebyla i přes dokončení jednání v červenci roku 2013 o této dohodě a prohloubení komplexní zóny volného obchodu. Předpokládalo se zahájení schvalovacího procesu obou dokumentů během summitu VP ve Vilniusu, avšak Arménie dala přednost orientování se na Rusko, Eurasijskou unii a vstoupila do celní unie Ruska, Kazachstánu a Běloruska.

Ázerbájdžán je dalším z partnerů v rámci EPS a jeho programu VP. Ázerbájdžán, jak vyplývá z literatury, bývá někdy označován jako země, která nemá zájem o demokratické principy a respekt k nim. Vyjednávání o AA bylo s Ázerbájdžánem zahájeno v červenci 2010 (EC 2013), avšak díky absenci členství ve WTO nešlo s touto zemí uzavřít DCFTA, která je nedílnou součástí při uzavírání asociační dohody. 21. února 2014 byla zveřejněna zpráva, že přístupová jednání Ázerbájdžánu k WTO „získala pozitivní impuls“, jak sdělil předseda pracovní skupiny Walter Lewalter v rámci 11. zasedání pracovní skupiny (WTO 2014). Ázerbájdžán je spolu s Arménií dvojice zemí, která má bilaterální vztahy s EU upraveny PCA. Je základním právním rámcem ve vzájemných vztazích EU – Ázerbájdžán. PCA byla podepsána roku 1996 a vstoupila v platnost roku 1999 za účelem posilování vzájemných vztahů, podporování rozvoje, spolupráce v oblasti politické, ekonomické i hospodářské a sociální. Obsahově se jedná o preambuli, 11 hlav a 105 článků.

Zemí, jež má dle mého uvážení specifickou pozici mezi státy VP, je Bělorusko. Vyjednávání o AA nebylo zahájeno, jeho pozice

při srovnání s ostatními státy je dosti odlišná, účastní se pouze multilaterálního vyjednávání. S EU byly rozhovory, týkající se PCA, dokončeny roku 1995, avšak ratifikace byla pozastavena kvůli špatné politické situaci v zemi (EC 2013), roku 1996 proběhlo v Bělorusku referendum o změně ústavy, převážně za účelem prodloužení mandátu prezidentu Lukašenkovi, který zastává svůj post od roku 1994, a jeho snahy směřují k nastolení autoritářského režimu. Tento krok byl ze strany EU odsouzen jako nedemokratický, díky tomu byla vyjednávání o ratifikaci PCA od roku 1997 zmražena. Bělorusko bylo zahrnuto do EPS, avšak není jejím plnohodnotným partnerem, neboť nemá uzavřenu platnou PCA. Co se týče iniciativy VP, bylo roku 2008 přizváno EU k její účasti a Rada EU následně Komisi EU navrhla přípravu společného prozatímního plánu podle vzoru AA.

PCA s Ukrajinou byla podepsána 14. června 1994. Proces její ratifikace byl však dosti složitý. Vstoupila v platnost až roku 1998. Otevřela Ukrajině možnost stát se v budoucnu přidruženým členem EU. PCA byla zaměřena především na ekonomickou spolupráci s vidinou vytvoření zóny volného obchodu. Můžeme říci, že se jednalo o jednu z nejdůležitějších smluv v partnerství EU-Ukrajina, neboť další uzavřené smlouvy mezi těmito partnery se buď na tuto smlouvu odvolávají či z ní dokonce vycházejí. Po obsahové stránce se dohoda skládala z preambule, hlav, článků a příloh. Byla uzavřena na dobu 10 let s automatickým prodloužením o každý další rok v situaci, kdy ani jedna ze smluvních stran nebude požadovat její zrušení. Po prostudování textů ustanovení dohod mohu konstatovat určitou vzájemnou podobnost u PCA Moldavska, Gruzie a Ukrajiny. Tyto nahradily, jak již bylo uvedeno, parafované AA.

Ukrajinu můžeme zařadit mezi největší stát v rámci VP, jenž aktivně a ustáleně pracoval na navazování a udržování dobrých vztahů s EU. Tato země od vyhlášení své nezávislosti prochází obdobím stálé transformace a hledá strategii jak v oblasti vnitřní, tak i zahraniční politiky. Poslední roky zde spatřujeme vnitropolitickou i ekonomickou krizi, která s sebou nese negativní dopady jak na poli vnitrostátním, tak i zahraničním.

5. Judikatura SD EU vztahující se k problematice Asociačních dohod

SD EU hraje klíčovou roli při výkladu a prosazování AA, neboť tyto tvoří součást práva unijního, tedy mohou být předmětem výkladu SD EU v řízení o předběžné otázce dle čl. 267 SFEU (Šišková 2014: 54).

Asociační právo se objevuje v judikatuře SD EU často. V otázkách týkajících se problematiky asociačního práva odkazuje na svou judikaturu a ve věcech práva EU či při výkladu unijního práva používá argumenty, které byly již vyřčeny během řešení obdobných případů. Také z judikatury SD EU vyplývá, že obecně vnější smlouvy mají trojí povahu, tedy jsou součástí mezinárodního práva veřejného, součástí práva EU a součástí vnitrostátního práva. Nejčastěji jsou řešeny případy volného pohybu osob z přidruživšího se státu, jejich rodinných příslušníků, aktivity na pracovním trhu, diskriminace, odejmutí povolení k pobytu nebo vyhoštění z některého členského státu EU. Nejkomplexnější úprava je vidět na vztahu EU a Turecka, kdy i práce čerpá převážně z legislativy, která pramení z potenciálu tureckých soudů a jejich předložených předběžných otázek.

Soudní dvůr hraje klíčovou roli v interpretaci a prosazování asociačního práva, proto AA tvoří součást práva EU. Jako součást práva EU mohou mít AA přímý účinek a jejich ustanovení za přímo použitelná, pokud je stanovena jasná a přesná povinnost, která nepodléhá přijetí jiného aktu EU. Soudní dvůr nejprve musel objasnit otázku své vlastní pravomoci u AA, tedy zde upřesnil, že meze svých pravomocí by měly být stanoveny samotnými limity pravomocí EU.

Níže uvádím dva klíčové rozsudky, a to rozsudek Demirel, kde byla judikována pravomoc SD vykládat ustanovení AA. Došlo zde k vymezení příslušnosti v oblasti AA a umožnění následného přezkoumání ustanovení AA a vytvoření ustálené rozhodovací praxe (Svoboda 2008: 125).

Obdobně jako v oblasti práva EU byl judikován přímý účinek SD EU, tak i v případě asociačního práva je třeba vykládat přímý účinek na základě jeho rozhodnutí. Výše zmíněný rozsudek Demirel přiznal za jakých podmínek má ustanovení AA přímý účinek. Je nutno zohlednit jak formulaci ustanovení, tak i cíl a povahu AA. V dalším případě Sevince, SD EU potvrdil, že má pravomoc k výkladu i rozhodnutí Rady pro přidružení, která jsou závazná a jsou nedílnou součástí práva EU. Také zde soud stanovil, že některá ustanovení rozhodnutí mají přímý účinek. Díky judikátu Sevince se výrazně zlepšila situace občanů ze zemí přidružených, jež se mohou dovolávat práv přímo u soudů členských států EU. Tyto pak mají za povinnost předpisy asociačního práva aplikovat dle jejich přednosti, která byla dříve principem pouze práva unijního.

6. Návrhy a závěry *de lege ferenda*

Pokud se zamyslíme nad budoucím směřováním států VP a jejich dohod dojdeme k určitým závěrům a návaznostem, jež poskytuje uvedený text.

Na základě deklarace přijaté v závěru summitu ve Vilniusu se dá říci, že můžeme očekávat v budoucnosti pokrok v oblasti víz s cílem vytvoření bezvízového styku mezi EU a zmiňovanými zeměmi, rozvíjení vzájemné „byznys dimenze“, postupné rozvíjení společného prostoru vědy, výzkumu i inovací, podporu mezilidských vztahů a snahu o další aproximaci v oblastech jako je spravedlnost a vnitro (EC 2013). Také díky implementacím AA a dalšímu provádění reforem se dá předpokládat, že bude docházet k postupné ekonomické integraci směrem do vnitřního trhu a vzniku hospodářského prostoru.

Během tohoto roku můžeme předpokládat postupné navázání rozhovorů mezi EU a Běloruskem ohledně vízové facilitace a zlepšení situace v Arménii na základě přijaté Deklarace EU a Arménie. Gruzie a Moldavsko se díky Asociačním agendám přibližovaly k podpisu AA, které parafovaly a jejich vize podpisu se zrealizovala v rámci tohoto

roku. Společně s podpisem AA Gruzie a Moldavska sama Ukrajina i přes veškeré vnitrostátní boje podepsala ekonomickou část AA. Její politická část byla již od března 2014 podepsána. U dané trojice států tedy můžeme očekávat postupnou modernizaci, transformaci a především přibližování se k EU. Především Ukrajina svým chováním a politikou jasně dává najevo své směřování ke klasické demokracii s pevnými vazbami na EU, neboť lidská práva a hodnoty, jež zastává EU, jsou hlavním hnacím motorem občanů v nynějších těžkých chvílích.

V případě Ázerbájdžánu se dá předpokládat úspěšné pokračování v rozhovorech s WTO a možnost budoucího členství v této organizaci. Bělorusko také pokračuje v rozhovorech s WTO, avšak zde je spatřován základní problém, a to nedemokratický režim. V rámci projektu VP EU, vzhledem k výše uvedenému, můžeme proto předpokládat jisté rozdělení projektu na tzv. rychlejší a pomalejší proud. Obecně lze říci, že v rámci následujícího summitu, který se bude konat roku 2015 v Rize, bude posouzen dosažený pokrok a nastíněno další směřování vzájemné spolupráce.

Závěr

VP v rámci vnějších vztahů zaujímá velice významné místo a přináší mnoho pozitiv. Spolupráce šestice států a EU je vnímána jako specifická forma spolupráce, kde dochází k realizaci partnerství díky EPS. Přispívá k udržování demokracie, bezpečnosti a prosperity, kdy toto je nejen v zájmu občanů států VP, ale i občanů EU. Díky svým vnějším vztahům EU utváří síť dohod, kdy jeden z možných typů jsou tzv. AA. Jedná se o nástroj asociační politiky EU, jež utváří nejužší vztah mezi EU a třetím státem. Druhá a čtvrtá kapitola poskytuje obsáhlou odpověď na první výzkumnou otázku. Druhá výzkumná otázka je zodpovězena čtvrtou kapitolou, obsahující široce rozpracovanou odpověď.

Cílem práce bylo vymezení cesty k zodpovězení kladené hypotézy, a to jsou-li AA efektivním instrumentem v rámci

procesu integrace států VP na cestě k EU. Zkoumáním jsem došla k závěrům, jež předkládají jasnou odpověď na předloženou hypotézu.

AA jsou jedním z nejvýznamnějších nástrojů privilegovaných vztahů, určují právní rámec, který slouží k přidružení států k EU. Díky tomu, že SD EU je dle judikatury řadí mezi unijní právo, jsou způsobilá mít přímý účinek, dle splnění podmínek, společně i s akty sekundárního asociačního práva, kdy tyto jsou považovány za tzv. akty orgánů EU, tedy jsou postaveny na úroveň sekundárním aktům EU. Přímý účinek má nepostradatelný důsledek pro občany přidruženého státu, jelikož tito mají možnost domáhat se práva před soudy členských států EU, v čemž je spatřována zvýšená ochrana a vymahatelnost subjektivních práv.

Státy VP se potýkají se značnými vnitrostátními problémy, a tak je velice důležité, aby EU navenek vytvářela svou politiku způsobem, jenž zajistí zachování jejího rozvoje, kreativity, avšak v reálném kontextu s budoucností. Dohody o partnerství představují pro země VP nové vyhlídky a možnosti, jež mohou přinést budoucí přidružení těchto států k EU. Jedná se o určitý způsob jak zajistit prosperitu sousedním zemím na východě Evropy a stabilitu v oblasti bezpečnosti, proto se přidružení stalo jedním z nejvýznamnějších nástrojů vnějších vztahů EU a má své významné postavení, především z jeho strategického hlediska. V kontextu s vývojem na Ukrajině se tyto AA stávají nejen právním, ale i hodnotovým symbolem vzájemných vztahů. Svou hypotézu mohu diplomovou prací potvrdit, neboť své tvrzení opírám o výše zmíněná fakta. Jedná se o velice efektivní nástroj v rámci procesu integrace států VP k EU.

Použitá literatura

Asbarez. 2013. „EU Will Not Sign Agreement with Armenia, Commissioner Says“. *Asbarez.com*, 13. 9. 2013 [cit. 2014-03-06]. Dostupné z: <<http://asbarez.com/113868/eu-will-not-sign-agreement-with-armenia-commissioner-says/>>.

- CAES. 2014. *The EU and the Czech republic in 2014 – a reflection of the current state and future perspectives*. The third annual Conference of the Czech Association for European Studies, 12.–13. 6. 2014, Prague.
- EC. 2009. *Společná deklarace z pražského summitu o Východním partnerství*. Brusel: Evropská komise, 7. 5. 2009. 8435/09.
- EC. 2013. *Today at the third Eastern Partnership summit*. Memo. Vilnius: Evropská komise, 29. 11. 2013.
- Euroskop.cz. 2014. „Smluvní vztahy EU a třetích zemí“. *Euroskop.cz* [cit. 2014-03-06]. Dostupné z: <<https://www.euroskop.cz/203/sekce/smluvni-vztahy-eu-a-tretich-zemi/>>.
- Král, D. 2014. „Evropská unie a svět“. *Euroskop.cz* [cit. 2014-03-06]. Dostupné z: <<https://www.euroskop.cz/8915/sekce/evropska-unie-a-svet>>.
- Kuchyňková, P. 2012. *Země východního partnerství a kontakty mezi lidmi: Asociční dohoda*. DEMAS - Asociace pro podporu demokracie a lidských práv [cit. 2014-03-06]. Dostupné z: <demas.cz/k-precten/anal-zy-a-publikace?aid=5060&pid=4662&sa=1>.
- MZV. 2011. *Východní partnerství*. Ministerstvo zahraničních věcí, 8. 1. 2011 [cit. 2014-03-06]. Dostupné z: <https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/evropska_unie/vnejsi_vztahy_eu/vychodni_partnerstvi/vychodni_partnerstvi.html>.
- Ruffer, E. 2006. *Přidružení států střední a východní Evropy a Turecka k Evropské unii jako nástroj privilegovaných vnějších vztahů ve světle judikatury Evropského soudního dvora*. Disertační práce. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta.
- Svoboda, P. 2002. „Ke vztahu mezinárodních závazků EU a jejích členských států“. *Ipravnik.cz* [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: <http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/pravo-evropske-a-mezinarodni/art_3690/ke-vztahu-mezinarodnich-zavazku-eu-a-jejich-clenskych-statu.aspx>.
- Svoboda, P. 2008. *Právní problémy tzv. vnějších smluv Evropské unie*. Disertační práce. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta.

- Šišková, N. 2014. *From Eastern Partnership to the Association A Legal and Political Analysis*. Cambridge Scholars Publishing.
- Valachová, S. 2012. *Právní problémy vnějšího zastupování EU*. Studentská vědecká a odborná činnost. 5. ročník. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta.
- Votavová, V. 2013. *Moldavsko v předvečer summitu Východního partnerství ve Vilniusu*. Asociace pro mezinárodní otázky, 24. 11. 2013 [cit. 2014-03-06]. Dostupné z: <<http://www.amo.cz/publikace/moldavsko-v-predvecer-summitu-vychodniho-partnerstvi-ve-vilnius.html#Uv85AWJ5Nh4>>.
- WTO. 2014. *Azerbaijan accession negotiations gain momentum*. wto.org, 21. 2. 2014 [cit. 2014-03-06]. Dostupné z: <http://www.wto.org/english/news_e/news14_e/acc_aze_21feb14_e.htm>.

ČESKÁ REPUBLIKA A REGIONÁLNÍ POLITIKA EVROPSKÉ UNIE V OBDOBÍ 2007–2013

Mgr. Adéla Hájková

*Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, obor
Evropská studia a mezinárodní vztahy*

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Mgr. Adéla Hájková

Abstrakt:

Diplomová práce zkoumá reálnou konvergenci regionů na úrovni NUTS2 v České republice, kterou rozumí sblížení ekonomické výkonnosti regionů aproximovanou ukazatelem HDP na obyvatele v období 1995–2011 vzhledem k zemím evropské patnáctky (EU-15) a vzhledem k regionu soudržnosti Praha, a to dle konceptu beta-konvergence vycházejícího z neoklasického modelu růstu. Pro komparaci regionů České republiky s podobně ekonomicky výkonnými regiony je tentýž koncept beta-konvergence aplikován i na regiony NUTS2 zemí Visegrádské čtyřky. Aby byl zhodnocen dopad prostředků ze strukturálních fondů na jednotlivé regiony soudržnosti, analyzuje předkládaná diplomová práce též schopnost tuzemských regionů NUTS2 čerpat z jednotlivých operačních programů cíle Konvergence sledovaného regionální politikou EU v programovém období 2007–2013.

Abstract:

This thesis examines the real convergence of the NUTS2 regions in the Czech Republic, which means the convergence of the economic efficiency of the regions approximated by GDP per capita in the period 1995–2011 relative to EU-15 and NUTS2 region Prague according to concept beta-convergence based on the neoclassical model of growth. For comparison of the Czech regions to regions with similar economic efficiency, the same concept of beta-convergence is also applied to the NUTS2 regions of the Visegrad Four. To assess the impact of structural funds to NUTS2 regions the ability of the NUTS2 regions of the

Czech Republic to draw on operational programs of objective 1 pursued by EU regional policy in the period 2007–13 is also analysed.

Klíčová slova:

divergence, disparity, HDP na obyvatele, konvergence, regiony NUTS2, regionální politika EU, operační program

Klasifikace JEL:

O47

Diplomová práce dostupná zde:

<http://theses.cz/id/omebvu>

Úvod

Regionální politika Evropské unie (EU) je považována členskými státy za nejdůležitější oblast zájmu v rámci unijních politik. Předně se totiž využití jejích finančních nástrojů v podobě strukturálních fondů – Evropského fondu pro regionální rozvoj (*European Regional Development Fund*, ERDF) a Evropského sociálního fondu (*European Social Fund*, ESF) – a Fondu soudržnosti (*Cohesion Fund*, CF) soustředí na dosažení konvergence, tedy vyrovnávání rozdílů mezi členskými státy a jejich regiony v rámci Evropské unie, jejichž ekonomická úroveň se značně liší. Tento cíl je již zakotven v preambuli Římské smlouvy, kde se hovoří o snaze „posílit jednotu hospodářství svých zemí a zajistit harmonický rozvoj snížením rozdílů mezi jednotlivými regiony a odstraněním zaostalosti nejvíce znevýhodněných regionů“ (Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství 1957).

Fenomén konvergence je tak v podmínkách EU – zejména pak po východním rozšíření – jedním ze základních ekonomických předpokladů pro posílení soudržnosti,

konkurenceschopnosti, zvyšování zaměstnanosti a udržitelného rozvoje v Evropské unii. Doposud bezprecedentně největším rozšířením Unie v roce 2004 se počet členských států významně navýšil z patnácti (EU-15) na dvacet pět (EU-25). Toto markantní zvýšení počtu členských států přineslo i pochybnosti o naplňování prvotního cíle regionální politiky EU. Své místo si tak v rámci dlouhodobého trendu konvergence členských států zajistily i divergenční či polarizační tendence, které projevují zejména na úrovni regionů nových členských států (EU-10(2)) přistoupivších od roku 2004.

Globální finanční a ekonomická krize, která nejcitelněji zasáhla Evropu v letech 2008–2009, měla pro členské státy za následek nejen nadměrné zahraniční dluhy, inflaci, rozpočtový deficit, vysokou nezaměstnanost a měnovou destabilizaci, ale také prohloubila regionální disparity. Proto bude právě v nové finanční perspektivě 2014–2020 hrát zásadní roli regionální politika EU, aby tyto existující disparity eliminovala a zajistila tak inteligentní, udržitelný hospodářský růst podporující začlenění a zvýšení konkurenceschopnosti EU, tedy priority ambiciózní strategie Evropa 2020, jejíž největší výzvou v oblasti regionální koheze je naplnění ekonomické a sociální konvergence regionů a členských států Evropské unie (European Commission 2010: 21).

Česká republika si deset let po vstupu do Evropské unie z ekonomického pohledu nevede špatně. Tuzemská ekonomika si z hlediska úrovně konkurenceschopnosti drží patnáctou příčku v rámci evropské osmadvacítky. Ve srovnání s méně rozvinutými členskými státy východního rozšíření patří Česká republika k relativně nejrozvinutějším. Zaostává pouze za Estonskem, přičemž překonává reprezentanty starých členských států Španělsko či Portugalsko (World Economic Forum 2014: 12). Pokud bychom sledovali vývoj hrubého domácího produktu (HDP) na obyvatele (*per capita*), je Česká republika sedmáctou ekonomicky nejvýkonnější zemí Unie – hodnota HDP per capita v roce 2013 odpovídá 80 % úrovně unijní osmadvacítky. Ve srovnání se zeměmi střední a východní Evropy (SVE), o které se

rozšířila Evropská unie v roce 2004, je na tom lépe pouze Slovinsko. Český obyvatel je však zároveň bohatší než Řek či Portugalce (Eurostat 2014).

Česká republika zároveň není zemí, jejíž meziregionální rozdíly by byly výrazné, jak je tomu například v sousedním Polsku, kde podle dat z roku 2011 pět ze čtrnácti regionů soudržnosti nedosahuje 50 % HDP na obyvatele unijního průměru, ostatní se pohybují nad úrovní v rozmezí 50 až 75 procent. Stejně tak i ekonomická úroveň maďarských regionů NUTS2 je výrazně heterogenní, přičemž čtyři ze sedmi regionů soudržnosti jsou taktéž pod polovinou unijního průměru HDP *per capita*. V České republice všechny regiony, kromě Prahy, která je stejně jako další metropolitní regiony EU nad unijním průměrem, dosahují v rozmezí 50 až 75 procenty HDP na obyvatele EU-28 (European Commission 2014).

Přese vše výše uvedené by ekonomická úroveň regionů České republiky mohla být potenciálně na vyšší hospodářské úrovni, kdyby jakožto čistý příjemce finančních prostředků z rozpočtu EU, jehož druhou nejvýznamnější položkou v rámci víceleté finanční perspektivy 2007–2013 byla právě regionální politika s alokací více jak třetiny celkového rozpočtu, efektivně využívala finančních nástrojů regionální politiky na unijní úrovni. Česká republika měla poprvé od vstupu do EU možnost naplno využít těchto nástrojů v podobě ERDF, ESF a

CF v letech 2007–2013. Celkově pro ni v programovém období 2007–2013 bylo vyčleněno 30,9 miliard eur, což odpovídá 3,43 % ročního HDP (MMR-NOK 2012). V přepočtu na obyvatele je tato celková alokace unijních fondů vyšší než u ostatních zemí SVE (KPMG 2014: 11).

Během programového období však Česká republika musela čelit mnoha výzvam komplikujícím implementaci fondů EU. Zejména zpočátku finanční perspektivy se jednalo o chybějící opatření pro stabilizaci personální fluktuace zaměstnanců v implementační struktuře, později se také projevil nedostatek transparentnosti v oblasti veřejných zakázek, který vedl k pozastavení plateb v některých operačních programech.

V neposlední řadě složitý implementační systém a obtížné administrativní postupy vedly v mnoha případech k pomalejší implementaci unijních fondů (viz Capanda 2010, Zahradník 2013). Přestože pravidlo $n+3$, respektive $n+24$ umožňuje České republice využívat finančních prostředků EU alokovaných pro programové období 2007–2013 až do konce roku 2015 (MMR-NOK 2013: 3), reálně hrozí, že nedojde k řádnému vyčerpání všech prostředků pro toto období a Česká republika přijde o významnou část celkové alokace. Jen k prosinci minulého roku působením pravidla $n+3$ pro alokaci roku 2010 a vlivem pravidla $n+2$ pro alokaci roku 2011 přišla česká ekonomika z důvodu špatného čerpání o 12 miliard korun (Úřad vlády ČR 2014: 25). Je otázkou, nejen jaká bude souhrnná ztráta za celou finanční perspektivu 2007–2013, ale také, o kolik může z důvodu problematického čerpání česká ekonomika přijít v dlouhodobém horizontu, zejména pak v novém programovém období 2014–2020.

Analyzovat dopady regionální politiky EU na Českou republiku a hodnotit efektivitu čerpání fondů EU lze obecně dvěma způsoby. Kvalitativně-systémová analýza se především zaměřuje na systémové nastavení přerozdělování prostředků z fondů EU nebo rigiditu, či flexibilitu fungování tohoto systému. Oproti tomu kvantitativní analýza obvykle retrospektivně hodnotí socioekonomickou situaci regionů vzhledem k naplňování cílů regionální politiky EU.

Vzhledem k tomu, že problematika naplňování či nenaplňování cíle Konvergence je stěžejní pro získávání finančních prostředků z fondů EU a pro utváření budoucí podoby regionální politiky v dalších programových obdobích, je hlavním cílem této diplomové práce analýza regionálních disparit v ekonomickém rozvoji a s tím spojených konvergenčních či divergenčních tendencí regionů úrovně územních statistických jednotek NUTS2 v České republice. Diplomová práce si proto klade za cíl zhodnotit proces reálné konvergence regionů na úrovni NUTS2 v České republice, kterou rozumí sblížení ekonomické výkonnosti regionů aproximovanou ukazatelem

HDP na obyvatele v období 1995–2011 vzhledem k těmto vybraným skupinám zemí/regionů: země, které se staly členy před rokem 2004, tedy země evropské patnáctky (EU-15) a region soudržnosti Praha, a to dle konceptu beta-konvergence. Pro komparaci regionů České republiky s podobně ekonomicky výkonnými regiony je cílem též využít konceptu beta-konvergence i na regiony NUTS2 zemí Visegrádské čtyřky.

Protože „vliv prostředků [z unijních fondů] se projevuje pouze v cílových oblastech“ (Marks 1996: 405), tedy v regionech, pro které jsou tyto prostředky určeny, je v návaznosti na uvedený cíl stanoven i doplňující cíl, a to zhodnotit reálné dopady ERDF a ESF na tuzemské regiony NUTS2 a schopnost těchto územních jednotek čerpat z jednotlivých tematických operačních programů (TOP) a regionálních operačních programů (ROP) v rámci cíle Konvergence, který sleduje regionální politika EU v programovém období 2007-2013.

V rámci těchto dvou stanovených cílů si diplomová práce klade následující dílčí výzkumné otázky:

- Je vývoj ekonomické úrovně regionů soudržnosti České republiky v souladu s předpoklady konceptu beta-konvergence?
- Jak se liší vývoj ekonomické výkonnosti regionů soudržnosti v České republice v porovnání s EU-15, jaký je tento vývoj v porovnání s regiony soudržnosti V4 a jak se vyvíjely regiony soudržnosti ve vztahu k ekonomicky nejvýkonnějšímu regionu soudržnosti Praha?
- Je možné pozorovat vztah mezi výkonností regionů NUTS2 cíle Konvergence v čerpání prostředků ze strukturálních fondů a rychlostí jejich reálné konvergence?

Vycházejí z předpokladu, který je dle akademiků odrazem současného konvergenčního trendu zejména u zemí SVE, tedy, že zatímco tyto méně ekonomicky výkonné státy k ostatním unijním zemím konvergují, přičemž je stejný proces zaznamenáván

i u jejich regionů na úrovni NUTS2, regionální disparity v rámci regionů jednotlivých států se prohlabují (Gorzelač 2008), je kromě předložených výzkumných otázek formulována i následující hypotéza opírající se o klasický teoretický koncept beta-konvergence:

Čím nižší je ekonomická vyspělost regionu NUTS2 v České republice, tím rychlejší je jeho hospodářský růst, a tedy i výraznější sklon ke konvergenci vůči zemím EU-15.

Z výše uvedeného vyplývá, že předkládaná diplomová práce se zabývá dopadem regionální politiky EU na regiony na úrovni NUTS2 v České republice, kterých je na území České republiky vymezeno celkově osm: Praha (CZ01), Střední Čechy (CZ02), Jihozápad (CZ03), Severozápad (CZ04), Severovýchod (CZ05), Jihovýchod (CZ06), Střední Morava (CZ07) a Moravskoslezsko (CZ08). Tento systém regionů nomenklatury územních jednotek (*La nomenclature des Unités Territoriales Statistiques*, NUTS) umožňuje porovnávat unijní regiony mezi sebou a je také nezbytný pro nastavení a realizaci regionální politiky EU. Nejdůležitější jednotkou pro výkon této politiky je právě jednotka o velikosti NUTS2, která je stejně jako ostatní úrovně jednotky systému definována počtem obyvatel. NUTS2 je tedy vymezeno územím o velikosti přibližně 0,8 až 3 miliony obyvatel. Velikost území zpravidla vychází z tradičního územně-správního členění země, nemusí s ním být však totožná, protože některé regiony byly na základě unijních požadavků vytvořeny uměle. Tak tomu bylo i v případě České republiky, kde na sebe finanční odpovědnost za realizaci regionální politiky EU převzaly nově vytvořené jednotky spojující ve většině případů dva či tři vyšší územní samosprávné celky na území České republiky – kraje. Pro vymezení NUTS2 tak nehraje roli územní rozloha (Dočkal, Kozlová 2006: 19).

Pro analýzu ekonomické výkonnosti regionů, měření regionálních disparit či hodnocení konvergenčních či divergenčních tendencí je nejčastěji užíván ukazatel HDP v přepočtu na jednoho obyvatele, který bývá využíván i pro účely empirické analýzy této diplomové práce. Pro účely analýzy reálné

konvergence byl využit datový soubor statistické agentury mezinárodní Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (*Organisation for Economic Cooperation and Development*, OECD), konkrétně data regionálního HDP na obyvatele v přepočtu podle parity kupní síly (*Purchasing Power Parity*, PPP) ve stálých hodnotách eura k roku 2013 na úrovni regionů NUTS2 (OECD 2014).

Počátek zvolené časové řady je stanoven na rok 1995, kdy Česká republika začala užívat jednotnou a celosvětově užívanou metodiku Eurostatu pro měření HDP dle Evropského systému národních a regionálních účtů (*European System of Accounts*, ESA 95) platného od roku 1995. Nejaktuálnější data, která nabízí rozličné mezinárodní statistické instituce, jsou dostupná pouze do roku 2011, proto nebylo možné pozorovat vývoj HDP na obyvatele těchto regionálních statistických jednotek až do konce programového období 2007–2013.

Zatímco konvergenční tendence regionů NUTS2 v České republice jsou pro účely této diplomové práce sledovány v období 1995–2011, respektive po následné modifikaci regresního modelu je pozorované období časově vymezeno na roky 2001–2011, popřípadě 2004–2011. Pro korelaci regionálního HDP a regionálních příjmů z proplacených prostředků ze strukturálních fondů je využito kratší časové řady odpovídající programovému období 2007–2013, přičemž vzhledem k dostupnosti dat je sledováno pouze období 2007–2012. Za účelem analýzy vzájemného vztahu mezi těmito dvěma proměnnými bylo využito jednak dat Českého statistického úřadu (ČSÚ) ukazatele regionálního HDP na obyvatele bez standardizace PPP či PPS, která jsou přesto v současné době dostupná pouze do roku 2012.

Data o průběhu čerpání ze strukturálních fondů v rámci jednotlivých fází projektového cyklu jsou k dispozici v měsíčních monitorovacích zprávách Národního orgánu pro koordinaci zastřešujícího orgánu pro všechny OP, který pracuje v rámci Ministerstva pro místní rozvoj ČR (dále jen MMR-NOK). U sledovaných OP cíle Konvergence, tedy osmi tematických (TOP) a sedmi regionálních (ROP) je však z monitorovacích

zpráv možné hodnotit reálný dopad na regiony NUTS2 pouze u ROPů, neboť TOPy, byť operační programy cíle Konvergence zaměřené na podporu nejméně rozvinutých regionů, jsou z hlediska svého specifického tematického zaměření určeny pro celé území České republiky, čímž se monitoring MMR soustřeďuje pouze na jednotlivé fáze projektového cyklu daného TOPu bez sledování těchto hodnot i na regionální úrovni NUTS2. Takový monitoring však zprostředkovávají do značné míry řídicí orgány tematických operačních programů, tedy příslušná česká ministerstva, která buď disponují databází schválených projektů či s měsíční periodicitou vydávají aktualizované seznamy příjemců v rámci jednotlivých operačních programů. Pro účely diplomové práce byla data z těchto zdrojů zpracována dle místa a data realizace projektu, přičemž byly vynechávány projekty spolufinancované z CF, který je určen pro celou Českou republiku. Schopnost jednotlivých regionů NUTS2 České republiky čerpat z TOPů a ROPů je sledována v období 2007-2013.

1. Analýza reálné konvergence regionů NUTS2

I regiony soudržnosti v České republice stejně jako v dalších unijních zemích vykazují meziregionální rozdíly. Pro regionální disparity v tuzemsku je typická vysoká polarizace mezi metropolitním regionem, tedy regionem hlavního města Prahy, a periferními regiony, čili ostatními regiony NUTS2 v České republice. Region Praha se jakožto jediný metropolitní region definovaný pouze územím hlavního města v rámci nových členských států dostal na přední příčky žebříčku regionálního HDP na obyvatele. Okrajové neboli periferní regiony v České republice se však jeden od druhého ve své ekonomické vyspělosti příliš neliší, ba co více, ve srovnání s ostatními regiony zemí V4 jsou tuzemské regiony soudržnosti – vyjma Prahy – nejvíce homogenní.

Odrázem rozdílnosti v hospodářské úrovni regionů je způsobilost těchto dvou skupin regionů na území České republiky

k cílům regionální politiky EU definovaných pro programové období 2007–2013. Zatímco metropolitní region Praha, jehož hodnota HDP na obyvatele vysoce přesahuje unijní průměr, může využívat prostředků ze strukturálních fondů prostřednictvím cíle Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost, ostatní regiony soudržnosti s HDP na obyvatele pod 75 % unijního průměru mohou ke svému hospodářskému a sociálnímu rozvoji využít cíle Konvergence.

Z hlediska analýzy procesu reálné konvergence regionů soudržnosti České republiky ve srovnání s ostatními regiony zemí V4 se ukázalo, že stejně jako v ostatních regionech nových členských států, se i v regionech NUTS2 České republiky potvrzuje současný konvergenční trend na jedné straně, tedy, že méně ekonomicky vyspělé regiony k ostatním starým členským státům konvergují; na druhé se pak potvrzují i divergenční tendence mezi méně vyspělými regiony soudržnosti na jedné straně a vyspělým regionem NUTS2 Praha na straně druhé.

Z propočtů odhadu dle prvního ekonometrického modelu ve třech stanovených obdobích: 1995–2011, 2001–2011 a 2004–2011 vzešlo celkem 24 parametrů hodnotících beta-konvergenci regionů NUTS2 vzhledem k průměru EU-15, avšak nejjednoznačnější výsledky konvergenčních tendencí těchto regionů nabízí odhad ekonometrického modelu v časové řadě 2001–2011, která je dostatečně dlouhá a zároveň oproštěna od exogenních faktorů souvisejících ekonomickou transformací 90. let, a v rámci které je zaznamenán stabilní hospodářský růst až do roku 2008, kdy je narušena dluhovou krizí.

Výsledky ukazují, že konvergenční tendence je možné pozorovat u všech regionů soudržnosti České republiky. Hypotéza stanovená v úvodu předkládané diplomové práce, tedy, že u nejméně ekonomicky vyspělých regionů NUTS2 je zaznamenán rychlejší hospodářský růst a výraznější sklon ke konvergenci, se však zcela nepotvrzuje: Nejrychleji v tomto sledovaném období konverguje region NUTS2 Moravskoslezsko, nejpomaleji pak region soudržnosti Severovýchod. Region soudržnosti Moravskoslezsko jakožto jeden z nejméně vyspělých

regionů v České republice sice ve sledovaném období konverguje nejrychleji, avšak další dva nejméně vyspělé regiony dle úrovně HDP na hlavu, tedy Severozápad a Střední Morava, dosahují při rychlosti konvergence druhých a třetích nejhorších hodnot. Naopak vysoká hodnota parametru sklonu beta je zaznamenána u druhého nejvyspělejšího regionu soudržnosti Střední Čechy.

Za využití druhého ekonometrického modelu byla analyzována reálná konvergence všech regionů NUTS2 České republiky v porovnání s regiony NUTS2 zemí V4 a vybraných zemí EU-15. I v tomto případě autorka dospěla k závěru, že u všech pozorovaných regionů a zemí dochází ke konvergenci, která je v ohledu na statistickou významnost a relevanci opět více jednoznačná v pozorované časové řadě 2001–2011. Jednotlivé regiony soudržnosti zemí V4 ve srovnání s vybranými zeměmi EU-15 jsou v obecné rovině charakteristické tím, že přes nižší úroveň HDP na obyvatele je u nich zaznamenáno vysoké tempo růstu, oproti tomu u zemí EU-15 je sice hodnota HDP per capita vysoká, avšak zaznamenáno nižší tempo růstu. Při generalizaci výsledků docházíme k závěru, že úroveň HDP na obyvatele je u pozorovaných regionů V4 nejnižší u převážné většiny polských regionů soudržnosti, avšak jejich hospodářský růst výrazně převyšuje jiné regiony jednotlivých zemí V4. Vysoký průměrný hospodářský růst srovnatelný s regiony Polska je zaznamenán také u regionů Slovenska, jejichž HDP per capita úroveň regionů Polska převyšuje. Regiony NUTS2 v Maďarsku jsou sice na úrovni HDP na obyvatele na stejné úrovni jako v Polsku, nicméně průměrný hospodářský růst je nejnižší ze všech sledovaných regionů zemí V4. Tyto diametrální odlišnosti mezi maďarskými a polskými regiony se srovnatelnou úrovní HDP na obyvatele opět jen částečně potvrzují stanovenou hypotézu. K vybraným zemím EU-15 se z hlediska úrovně HDP a výše průměrného růstu nejvíce přibližují právě regiony soudržnosti České republiky.

Druhý ekonometrický model taktéž dokazuje, že polarizační tendence mezi metropolitními a periferními regiony jsou přítomné i v ostatních zemích V4, přičemž nejvyšší průměrný hospodářský růst zaznamenává Bratislavský kraj, nejvyšší HDP

na obyvatele však Praha. Méně markantní rozdíly mezi těmito skupinami regionů jsou patrné v Polsku, kde se Mazovské vojvodství příliš od úrovně HDP na obyvatele a hospodářského růstu od ostatních regionů soudržnosti Polska nevzdaluje. Stejně tak jsou nižší divergenční tendence mezi regionem hlavního města a ostatními okrajovými regiony patrné na příkladu Maďarska.

Při bližším zaměření na divergenční tendence těchto dvou skupin regionů v České republice je za využití prvního ekonometrického modelu možné dojít k závěru, že ve sledovaném období 1995–2011 jsou u všech regionů soudržnosti vzhledem k regionu NUTS2 Praha zaznamenány divergenční tendence. Nejzřetelněji pak u jednoho z hospodářsky nejslabších regionů NUTS2 Severozápad. Naopak nejmenší sklon k divergenci má ekonomicky nejvyspělejší region soudržnosti Střední Čechy. Jednu z nejnižších divergenčních tendencí zaznamenáváme taktéž i u nejrychleji rostoucího regionu Moravskoslezsko. V případě doposud neoptimálnější časové řady 2001–2011 byly dokonce u regionu Moravskoslezsko naznačovány i konvergenční tendence k regionu hlavního města, avšak bez statistické signifikance.

2. Analýza stavu čerpání strukturálních fondů v rámci regionálních operačních programů

V cílových regionech regionální politiky existují významné rozdíly v jejich ekonomické vyspělosti a výkonnosti, proto si tato kapitola klade za cíl stanovit, do jaké míry se liší schopnost jednotlivých regionů NUTS2 v České republice získávat finanční podporu ze strukturálních fondů Evropské unie.

Předmětem zájmu této kapitoly (aktuální stav je stanoven k 3. 1. 2014) je tedy komparace regionů NUTS2 České republiky z hlediska vyhodnocení aktuálního stavu čerpání prostředků z ERDF dle jednotlivých fází projektového cyklu příslušných ROPů, jejichž název a počet odpovídá regionům soudržnosti definovaných na území České republiky s výjimkou regionu

Praha. Tyto ROPy budou sledovány v programovém období 2007–2013 s roční periodicitou, přičemž budou zohledňovány stavy vždy za leden daného sedmiletého období. Vzhledem k tomu, že na počátku roku 2014 započal MMR-NOK monitorovat stav čerpání pouze čtvrtletně, poslední data za leden 2014 jsou nahrazena daty z prosince 2013.

Míra vyčerpaných prostředků je rok před ukončením tohoto programového období nízká. Důvodů k nízké výkonnosti regionálních operačních programů je celá řada, od zpoždění programového období přes dodržování pravidla $n+3/n+2$ až po míru chybovosti jednotlivých operačních programů.

Podávané žádosti ve finančním objemu jasně převyšují celkovou alokaci jednotlivých regionálních operačních programů. Předkládané projektové záměry musí být do jisté míry kvalitní, neboť kolem poloviny předložených žádostí je i v rámci schvalovacího procesu kryto smlouvou. Výše certifikovaných prostředků dosahovala dva roky před ukončením programového období v průměru pouze méně jak 60 % celkové alokace jednotlivých regionálních operačních programů. U některých je pozorována vyšší míra certifikace a téměř celá alokace schválených žádostí (ROP Jihovýchod, ROP Jihozápad, ROP Střední Čechy, ROP Severovýchod), jinde dávají přednost rovnoměrnějšímu rozložení celkové alokace do celého programového období 2007–2013 (ROP Moravskoslezsko, Střední Morava, Severozápad).

Samotný proces čerpání však není u těchto operačních programů zcela optimální. Z hlediska podaných žádostí je nejlepším ROPem Jihozápad (296,4 % k celkové alokaci), nejhorším pak Moravskoslezsko (177 % k celkové alokaci). Největší finanční objem ve schválených žádostech byl zaznamenán u ROPu Severovýchod (103,1 %), nejmenší pak u ROPu Severozápad (78,5 %). V proplácení prostředků je nejvýkonnější ROP Jihovýchod (73,7 %), nejméně jich naopak proplatil ROP Moravskoslezsko. Stejně jako u schvalování i u certifikace prostředků je nejlepší ROP Severovýchod, nejhorší ROP Severozápad.

Odhadované ztráty z nedostatečně efektivního procesu čerpání z unijních fondů nejen z ROPů ale i TOPů jsou velmi vysoké. Tyto prostředky vrácené do rozpočtu EU nebudou na území České republiky vůbec využity, ba co víc, reálně hrozí, že o nevyčerpané prostředky bude umenšena i celková alokace na příští programové období. Rozsah problémů a chyb při správě strukturálních fondů je u ROPů odrazem neprofesionality velké části politické reprezentace odpovědné za tuto oblast, stejně tak i úřednického aparátu odpovědného řízením a koordinací ROPů.

Do regionů NUTS2, avšak ne zcela efektivně a nejlépe, neproudí jen finanční prostředky pouze z ROPů určených primárně na rozvoj regionů, nezanedbatelnou složku poskytují i prostředky ze strukturálních fondů tematických operačních programů (TOPů). Při zaměření na finanční objem obou těchto kategorií operačních programů (až na OPVK) cíle Konvergence ve fázi proplacených žádostí projektového cyklu vyplývá, že do jednotlivých regionů NUTS2 v ČR proudí v nejvyšším objemu z příslušných ROPů, OPŽP a OPPI. Nikterak vysoké, avšak nezanedbatelné proplacené finanční prostředky jsou poskytovány z OPD, OPVaVpI a IOP. Nejméně prostředků ze strukturálních fondů je využíváno z OPTP a OPLZZ.

Finanční objem prostředků ze strukturálních fondů je rozdělen do jednotlivých regionů soudržnosti v České republice rovnoměrně. Nejvíce jich proudí do regionu soudržnosti Jihovýchod (19,4 % z celkového objemu proplacených prostředků ze strukturálních fondů), nejméně pak do regionu NUTS2 Severozápad, jehož podíl tvořil 10,9 %. Při přepočtu tohoto objemu finančních prostředků v proplacených žádostech v rámci TOPů a ROPů na jednoho obyvatele jednotlivých regionů získáme dle výše těchto prostředků pořadí regionů NUTS2, které téměř identicky koresponduje s pořadím regionů stanoveného dle rychlosti jejich konvergence. V této konečné fázi lze tedy zhodnotit obecný trend následovně:

Nejvíce prostředků na obyvatele z proplacených projektových žádostí v rámci sledovaných operačních programů cíle Konvergence jde do regionu NUTS2 Moravskoslezsko, u téhož

regionu se taktéž potvrdila nejvyšší rychlost reálné konvergence ve sledovaném období. Po tomto regionu následuje v tomto pořadí region soudržnosti Jihovýchod, Střední Čechy a Střední Morava. Páté místo z hlediska výše veškerých proplacených prostředků ze strukturálních fondů obsazuje region NUTS2 Severovýchod, avšak z hlediska rychlosti konvergence je tento region až na sedmém místě. Zatímco sedmé místo v proplacených prostředcích patří regionu soudržnosti Jihozápad, který je současně pátý v rychlosti konvergence. Šesté místo v pořadí je však opět přiřazeno identickému regionu, a to NUTS2 Severozápad.

Závěr

Toto téměř identické pořadí regionů naznačuje vztah mezi výkonností regionů NUTS2 cíle Konvergence v čerpání prostředků ze strukturálních fondů a rychlostí jejich reálné konvergence, avšak vztah mezi těmito dvěma proměnnými není možné ověřit především z důvodu nedostatečně dlouhé porovnatelné časové řady. Lze tak pouze předpokládat, že tento vztah může existovat a je možné ho v budoucnu, například po uplynutí dalšího programového období 2014–2020 za předpokladu dostupnosti veškerých potřebných dat, podrobit hlubší analýze.

Použitá literatura

- Capanda, F. 2010. „Úskalí implementace politiky soudržnosti v České republice“. *Mezinárodní vztahy* 2010(2).
- Dočkal, V., M. Kozlová. 2006. „Regionální politika v České republice“. In V. Dočkal (ed.). *Regionální politika EU a naplňování principu partnerství: Případové studie České republiky, Německa, Francie a Slovinska*. Brno: Masarykova univerzita.

- Gorzela, G. 2008. „Development of Polish Regions and the EU Cohesion Policy“. Pp. 97–120 in W. Strubelt, G. Gorzelak (eds.). *City and Region: Papers in Honour of Jiri Musil*. Opladen & Farmington Hills: Budrach UniPress Ltd.
- European Commission. 2010. *Communication from the Commission: Europe 2020: A Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth*. COM(2010) 2020 final.
- European Commission. 2014. *Cohesion Policy Data (Beta)*. Regional Policy: InfoRegio [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <<https://cohesiondata.ec.europa.eu>>.
- Eurostat. 2014. *GDP per capita in PPS*. Eurostat [cit. 2014-10-08]. Dostupné z: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tec00114>>.
- KPMG. 2014. *EU Funds in Central and Eastern Europe: Progress Report 2007–2013*. KPMG.com [cit. 2014-10-12]. Dostupné z: <<http://www.kpmg.com/CEE/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/EU%20Funds%20in%20Central%20and%20Eastern%20Europe%202013.pdf>>.
- Marks, G. 1993. „Structural Policy and Multilevel Governance in the EC“. In A. W. Carfury, G. G. Rosenthal (eds.). *The State of the European Community*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- MMR-NOK. 2012. „Měsíční monitorovací zpráva o průběhu čerpání strukturálních fondů a Fondu soudržnosti v programovém období 2007–2013: Leden 2012“. *Strukturalni-fondy.cz* [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://www.strukturalni-fondy.cz/getmedia/5aeef618-b717-4a86-b567-f4704720570d/MMZ_2012_01_5aeef618-b717-4a86-b567-f4704720570d.pdf>.
- MMR-NOK. 2013a. „Stav pravidla $n+3/n+2$ “. *Strukturalni-fondy.cz* [cit. 2014-11-18]. Dostupné z: <https://www.strukturalni-fondy.cz/getmedia/23c9f61b-1960-4001-9473-e28a2f2d7096/stav_n3_n2_2013_07.pdf>.
- OECD. 2014. *Regional Accounts: Regional GDP per capita*. OECD [cit. 2014-11-18]. Dostupné z: <<http://stats.oecd.org/>>.

- Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství*. 1957. Evropská komise [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://www.vyzkum.cz/storage/att/1490A5E023DCEB5FB9A53DCAB559C1B5/SML_ehs_1_957.pdf>.
- Úřad vlády ČR. 2014. *Ekonomické vyhodnocení členství České republiky v EU po deseti letech: Alternativní scénáře a kvantifikace*. Vláda ČR úcit. 2014-10-12]. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/aktualne/finalni-verze.pdf>>.
- World Economic Forum. 2014. *The Global Competitiveness Report 2014-2015. Insight Report*. Weforum.org [cit. 2014-10-05]. Dostupné z: <<http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2014-2015>>.
- Zahradník, P. 2013. *Analýza čerpání fondů EU v České republice*. Friedrich Ebert Stiftung úcit. 2014-10-05]. Dostupné z: <http://fesprag.ecn.cz/img_upload/72ff215dde4b7f046a6aa04d2af13196/petr_zahradnik_cerpani_fondu_eu.pdf>.

PRÁVNÍ SUBJEKTIVITA EVROPSKÉ UNIE

Mgr. Barbora Henzlová

Masarykova univerzita v Brně, Právnická fakulta, obor Právo a právní věda

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Mgr. Barbora Henzlová

Abstrakt:

Tato diplomová práce na téma „Právní subjektivita Evropské unie“ se po krátkém úvodu věnujícímu se právní subjektivitě Unie obecně zaměřuje především na způsob, jakým se tato subjektivita projevuje ve vztazích Unie s mezinárodními organizacemi. Pojednáno je i o Společné zahraniční a bezpečnostní politice, jejím institucionálním zabezpečení a proceduře přijímání rozhodnutí v této oblasti. Práce se dále zabývá možnostmi členství Unie v mezinárodních organizacích nebo její spolupráce s nimi, což je doplněno relevantními příklady z praxe.

Abstract:

This diploma thesis ‘Legal capacity of the European Union’, after a brief introduction dedicated to the legal capacity of the Union in general, mainly focuses on the way in which this capacity reflects on the relations of the Union with international organisations. The common foreign and security policy, its institutional framework and the procedure of decision-making in this area are also mentioned. This thesis also contains a description of possibilities for the Union’s membership in or cooperation with international organisations, which is completed by relevant practical examples.

Klíčová slova:

právní subjektivita, Evropská unie, mezinárodní organizace, Lisabonská smlouva, Společná zahraniční a bezpečnostní politika, WTO, OBSE, OSN, OECD, Rada Evropy

Klasifikace JEL:

K33

Diplomová práce dostupná zde:

http://is.muni.cz/th/321869/pravf_m/

Úvod

Tato diplomová práce je věnována tematice právní subjektivity Evropské unie, přičemž je kladen důraz na její vnější jednání, především na spolupráci EU s mezinárodními organizacemi a její členství v nich (znázorněno na příkladech OSN, OBSE, Rady Evropy, OECD a WTO). Vzhledem k tomu, že téma právní subjektivity EU je velmi složité a obsáhlé, nebylo možné je v rozsahu diplomové práce zcela vyčerpat. Proto jsem si vybrala právě toto zaměření práce, neboť se jedná o velmi zajímavou a aktuální tematiku, která po nabytí účinnosti Lisabonské smlouvy dostala velkých změn. Věřím, že se mi v této práci podařilo nejdůležitější změny charakterizovat a že se mi díky začlenění praktických zkušeností jak svých, tak i profesionálních diplomatů, povedlo popsat i aktuální problémy, které v praxi s implementací této nové úpravy vyvstávají. Po stručném popisu historického vývoje evropské integrace, který je v tomto sylabu vynechán, se věnuji právní subjektivitě EU obecně. Následně se zabývám Společnou zahraniční a bezpečnostní politikou (dále „SZBP“) a jejím zásadám a cílům, institucionálnímu zajištění a rozhodování v této oblasti. V další kapitole se zaměřuji na mezinárodní smlouvy uzavírané mezinárodními organizacemi, přičemž se věnuji hlavně dohodám uzavíraným Unií. Následně popíšu možnosti spolupráce EU s mezinárodními organizacemi, a to nejdříve obecně a poté se zaměřením na skutečný stav v rámci vybraných výše jmenovaných organizací. V další kapitole se soustředím na možnost členství EU v mezinárodních organizacích, zmíněna bude i činnost Unie ve WTO. Všechny kapitoly byly pro potřeby tohoto sylabu výrazně redukovány, zájemce si tedy dovoluji odkázat na plnou verzi své diplomové práce (viz odkaz výše).

Tuto práci jsem zčásti zpracovávala ve Vídni (díky stipendiu OEAD v programu AKTION Rakousko-Česká republika) pod vedením Hon.-Prof. Dr. W. Okreseka z Univerzity ve Vídni. Tento pobyt mi umožnil uskutečnit řadu pracovních pohovorů s diplomaty z českého i rakouského zastoupení u mezinárodních organizací ve Vídni a se zaměstnanci rakouského ministerstva zahraničí, jejichž zkušenosti na různých místech ve své práci zmiňuji. Kromě toho jsem navštívila i jednání OBSE, kde jsem minulý rok v rámci svého praktika ve Stálé misi ČR při OSN, OBSE a ostatních mezinárodních organizacích ve Vídni strávila hodně času.

Tato diplomová práce je zpracována metodou analýzy právních norem, které jsou zásadní pro vnější jednání Unie, a popisu aplikace těchto předpisů v praxi. Na základě takto získaných poznatků jsem se pokusila identifikovat problémy, které se přitom objevují, a zpracovat návrhy jejich řešení. Cílem práce je popsat úlohu EU jakožto subjektu mezinárodního práva při jejím vnějším jednání, a to jak z právního, tak z praktického pohledu.

1. Právní subjektivita EU

EU získala v okamžiku vstupu Lisabonské smlouvy v platnost status mezinárodní organizace a stala se právním nástupcem Evropského společenství. Vznikla tak instituce, která je ze strukturálního hlediska těžko zařaditelná. Už jen velmi úzká spolupráce jejích členských států je z historického pohledu u mezinárodních organizací nevídaná. Stejně tak je pro tento typ instituce nezvyklý i její rozvinutý a obsáhlý právní řád.

Čl. 47 Smlouvy o Evropské unii (dále „SEU“) zakotvuje právní subjektivitu Unie. Tím je míněna jak mezinárodněprávní, tak i vnitřní subjektivita. Je však nutno rozlišovat i mezi mezinárodněprávní subjektivitou ve vztahu k členským nebo třetím státům.

Mezinárodněprávní subjektivita znamená, že EU má status mezinárodní organizace a smí tím pádem vstupovat do

mezinárodněprávních vztahů. Je nositelkou mezinárodněprávních práv a povinností a může uzavírat smlouvy s ostatními mezinárodními organizacemi nebo se třetími státy – tímto způsobem se její právní subjektivita projevuje nejvíce. Krom toho má EU také možnost aktivního i pasivního diplomatického zastoupení v mezinárodním styku. Mimoto znamená mezinárodněprávní subjektivita EU také její vázanost obecným mezinárodním právem veřejným.

V oblasti vnitřní právní subjektivity je zajímavá především delikttní způsobilost EU. Důležitý je však také čl. 335 Smlouvy o fungování Evropské unie (dále „SFEU“). Ten EU zajišťuje v členských státech (podle jejich vnitrostátních předpisů) nejširší možnou způsobilost k právům a právním úkonům, přičemž je zastoupena Komisí.

V čl. 1 odst. 1 SEU jsou EU ze strany členských států svěřeny pravomoci k uskutečnění společných cílů. Z čl. 5 odst. 2 SEU pak vyplývá, že EU nesmí jednat nad rámec těchto svěřených pravomocí (jedná se o tzv. zásadu svěřených pravomocí), ty kompetence, které jí nebyly předány, zůstávají u členských států. EU si tedy nemůže své pravomoce sama stanovovat. Tento přesun národních kompetencí jde ruku v ruce s postupným upouštěním od mezivládní metody rozhodování v rámci této organizace (a postupující integrací) a zdůrazňuje tak supranacionální charakter EU.

Pro pojem „supranacionalita“ neexistuje jednotná právní definice. V souvislosti s EU bývá tento výraz používán ke zdůraznění jejich zvláštních vlastností, které ji odlišují od ostatních mezinárodních organizací. Je přitom třeba rozlišovat mezi pojmem supranacionality v širším a užším smyslu. V širším smyslu je jako supranacionální označováno každé rozhodnutí mezinárodní organizace (nebo soudu), které členské státy přímo zavazuje. V užším smyslu se pak supranacionalita projevuje ve specifické rozhodovací proceduře v rámci EU, která umožňuje vznik přímého závazku pro členské státy bez toho, že by s tím výslovně souhlasily. K tomuto jevu může dojít buď vytvořením orgánů, ve kterých buď členské státy vůbec nejsou zastoupeny,

nebo kde sice přítomny jsou, ovšem hlasování probíhá většinovým principem. V EU se setkáváme s oběma možnostmi. Komise a SDEU představují orgány bez zastoupení členských států a které jim i přesto mohou ukládat povinnosti (v případě Komise např. prostřednictvím nařízení, u SDEU pak jde o rozsudky). Rada je naopak příkladem orgánu s většinovým rozhodováním (v některých případech).

Pro supranacionalitu v užším smyslu je také charakteristické, že unijní právo je přímo závazné pro členské státy a fyzické i právnické osoby na jejich území a má aplikační přednost před právem národním. Tím dochází k proražení ochrany národní suverenity bez toho, že by k tomu bylo nutné dalšího zvláštního souhlasu členských států (schválení tohoto zásahu je obsaženo již ve Smlouvách). V členských státech působí supranacionální právo jako unijní a ani nesmí být transformováno do práva národního (protože by tím přišlo o svá specifika).

I po Lisabonské smlouvě však zůstala jedna oblast s mezivládní formou regulace, a to SZBP (právním podkladem pro ni jsou čl. 21 až 46 SEU, zatímco úprava supranacionálních politik je zakotvena v SFEU). Právní akty v rámci SZBP nemají zvláštní vlastnosti supranacionálního práva a vážou pouze členské státy, nikoli jejich občany. Ačkoli si členské státy v mezivládní oblasti ponechávají rozsáhlou suverenitu, jsou podle čl. 4 odst. 3 SEU vázány na zásadu loajální spolupráce.

2. Společná zahraniční a bezpečnostní politika

Tato kapitola se zabývá právní úpravou vnějších vztahů EU, která je rozdělena na obecnou část (čl. 21 a 22 SEU a čl. 205 SFEU, upravující především hodnoty, na kterých Unie stojí a na jejichž základě mají být vypracovávány cíle a strategie její zahraniční politiky, a čl. 216, 220 a 221 SFEU zakotvující instrumenty k jejich uskutečnění). Zvláštní část pak nacházíme v čl. 206 SFEU a násl. Poslední, třetí skupinu ustanovení tvoří úprava SZBP v SEU.

Dále se diplomová práce blíže věnuje SZBP a rozhodování (které probíhá jednomyslně na mezivládním principu) a právním aktům, které jsou v jejím rámci vydávány. Následuje detailní popis institucionálního zajištění fungování SZBP, a to především funkce Vysokého představitele EU pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku (dále „Vysoký představitel“), Evropské služby pro vnější činnost (dále „ESVČ“) a delegací EU, včetně krátkého popisu zkušeností z praktického fungování těchto institucí, např. v praxi ne zcela vyjasněných vztahů mezi čtyřmi významnými hráči, kteří SZBP tvoří (Komise, Vysoký představitel, předsednictví Rady a předseda Rady). Zmíněn je i problém byrokratizace zahraniční politiky EU a Společná bezpečnostní a obranná politika.

3. Mezinárodní smlouvy uzavírané EU (a mezinárodními organizacemi obecně)

V této kapitole je stručně pojednáno o právní regulaci problematiky mezinárodních smluv uzavíraných mezinárodními organizacemi, přičemž je nejdříve popsána problematika jejich způsobilosti tyto smlouvy uzavírat. Diplomová práce se dále zabývá důležitostí pravidel mezinárodní organizace (která se dají do jisté míry přirovnat k vnitrostátnímu právu, které pro státy upravuje jejich kompetence k uzavírání těchto smluv) a jejich případnému vlivu na dodržování a platnost uzavřených kontraktů.

Následně je v diplomové práci detailně řešena problematika mezinárodních smluv uzavíraných Evropskou unií. Pojednáno je o způsobilosti EU tyto smlouvy uzavírat a o postupu jejich vyjednávání a schvalování včetně případné soudní kontroly. Postup sjednávání mezinárodních smluv je popsán včetně detailního vysvětlení kompetencí jednotlivých příslušných orgánů i jejich interakce a je doplněn o odkazy na příslušná ustanovení unijního práva.

Následně je mj. pojednáno i o širokých možnostech EP podílet se na procesu uzavírání těchto smluv, které jsou popsány v čl. 218 SFEU. Podle diplomatů přináší tato vyšší interakce s EP

při vyjednávání smluv určité problémy, zejména proto, že by vyjednávací mandát měl být tajný (aby druhá strana nevěděla, kam až může EU zajít apod.).

4. Spolupráce EU s mezinárodními organizacemi

Tato kapitola je věnována spolupráci Unie s mezinárodními organizacemi, jako příklady jsou přitom popsány OSN, Rada Evropy, OBSE a OECD. Nejdříve jsou zmíněny možné formy spolupráce EU s mezinárodními organizacemi (vzájemná výměna informací a konzultace, pracovní kontakty na správní úrovni, účast na zasedáních, status pozorovatele (který může být konstruován různými způsoby), quasi-členství a plné členství v mezinárodní organizaci) a jejich obecné právní podmínky. Na to navazují příklady praxe v jednotlivých výše jmenovaných organizacích a připomenutí orgánů EU, které jsou v této oblasti příslušné. Pro účely sylabu byla tato kapitola výrazně zkrácena.

Členské státy Unie se spolu v rámci každé mezinárodní organizace musí dohodnout na pozici a na příspěvcích, které budou pronášet. ESVČ zde má jen roli moderátora, konečné rozhodnutí je na členských státech. Představitelé EU se pak v diskuzi musí držet schváleného textu (a smyslu) příspěvku a nesmí říct nic, co by přesahovalo jeho rozsah odsouhlasený členskými státy (zde se promítá mezivládní charakter SZBP). Vzhledem k tomu, že při jednání někdy dochází k nečekaným situacím, je nutné unijním diplomatům umožnit alespoň nějakou reakci. V praxi se tento problém řeší vypracováním tzv. EU-Lines, které obsahují hlavní myšlenky a zaměření EU ve vztahu k určitému tématu. Diplomat se tak může v rámci diskuze pohybovat v rozsahu schváleného příspěvku a EU-Lines. Pokud by ani tak nebylo možné na otázku odpovědět, využije představitel EU práva na pozdější reakci.

Jeden z největších interních problémů představují spory o to, zda má být příspěvek Unie přednesen „jménem EU“ nebo „jménem EU a jejích členských států“. Ve skutečnosti jde v tomto případě o rozlišení mezi výlučnými (první možnost)

a sdílenými pravomocemi EU (druhá varianta). Poslední dobou je většina příspěvků přednášena „Jménem EU a jejích členských států“, protože některé státy (především Velká Británie) se vždy snaží objevit nějakou maličkost, která by spadala do sdílených kompetencí, což se jim většinou i podaří. Ze svých zkušeností v rámci OBSE musím říct, že Británie ve své snaze často zůstává zcela osamocena, přesto však většinou zvítězí, protože není ochotna ustoupit a nebylo by tak možné dosáhnout žádného konsensu a přednést příspěvek za EU. Ve prospěch Britů svědčí fakt, že k většině témat již v minulosti příspěvky předneseny byly (a to většinou vzhledem k výše uvedeným problémům s formulací „jménem EU a jejích členských států“), a došlo tak k vytvoření precedentu, který je těžké změnit. Tento problém se mimo OBSE objevuje i v dalších organizacích – jen v OSN nebylo z tohoto důvodu učiněno více než 100 prohlášení Unie.

Dalším problémem je nutná jednomyslnost rozhodnutí v rámci SZBP. Podle řady názorů by bylo lepší zavedení rozhodování kvalifikovanou většinou. V této souvislosti by se tedy dalo uvažovat o změně Smluv (přičemž je otázka, zda by k této změně byla politická vůle) nebo o větším využívání instrumentů Lisabonské smlouvy, které většinové rozhodování umožňují (např. čl. 31 odst. 3 SEU).

Právním základem pro spolupráci EU s mezinárodními organizacemi je čl. 220 SFEU, který upravuje navazování vztahů s mezinárodními organizacemi a péči o ně. V jeho prvním odstavci, větě druhé, se nachází obecný základ kompetencí, ve větě první naopak speciální pravidlo týkající se pouze určitých organizací. V druhém odstavci jsou určeny orgány příslušné k provádění této spolupráce. V diplomové práci následuje důkladnější analýza tohoto článku, která však byla pro účely tohoto sylabu výrazně zkrácena, resp. vynechána.

Rozdíl mezi oběma větami prvního odstavce čl. 220 SFEU však spočívá kromě působnosti pro různé mezinárodní organizace i v tom, že zatímco první věta hovoří o „účelné spolupráci“, omezuje se věta druhá pouze na „vhodné vztahy“. Poslední rozdíl pak spočívá v míře a charakteru uvážení, které je EU ponecháno.

Formulace první věty napovídá, že si EU nemůže vybrat, zda se jmenovanými organizacemi spolupracovat bude, ale prostě musí (jedná se např. o OSN). Uvážení může použít pouze ohledně konkrétního rozsahu spolupráce, mluvíme o tzv. „zvláštní kompetenci navazovat vztahy“. Naopak druhá věta ponechává na EU samotné rozhodnutí, zda je v daném případě navázání vztahů vhodné a účelné, mluvíme tedy o tzv. „obecné kompetenci navazovat vztahy“.

Nyní se dostávám k popisu spolupráce EU s jednotlivými výše jmenovanými organizacemi, přičemž začnu OSN, kde má EU od roku 2011 rozšířený pozorovatelský status, který umožňuje jejím zástupcům účastnit se jednání a vyjadřovat na nich své názory, avšak ne hlasovat. Vedle toho může také předkládat různé návrhy a připomínky k programu jednání. Nemá však právo na zastoupení v orgánech OSN.

Čl. 34 odst. 2 SEU nově zavedl povinnost členských států, které jsou zároveň členy Rady bezpečnosti OSN, zasazovat se pro zájmy EU a vzájemně se koordinovat, a to bez ohledu na závazky jim plynoucí z Charty OSN. V případě, že je v Radě bezpečnosti na pořadu téma, ke kterému má EU společné stanovisko, měli by její členové vyzvat Stálého představitele, aby ho na jednání přednesl. Toto ustanovení by mělo přispět k jednotnosti a souvislosti evropské zahraniční politiky, v praxi ale podle zkušeností diplomatů žádná obsahová koordinace členů Rady bezpečnosti neprobíhá. Mimoto mají státy zastoupené v Radě bezpečnosti povinnost informovat ostatní členské státy Unie o otázkách společného zájmu, které se tam projednávají. V praxi se odpovídající informační setkání konají jednou týdně.

Následující podkapitola pojednává o spolupráci EU s Radou Evropy a plánovaném přístupu EU k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, který předpokládá čl. 6 SEU. Tomuto tématu se však nyní věnovat nebudu, neboť jeho zpracování v diplomové práci po vydání Posudku SDEU č. 2/13 ze dne 18. 12. 2014 v této věci již není aktuální. Mimoto se jedná o velmi rozsáhlou problematiku, která by jistě vydala na samostatnou diplomovou práci.

Dále je v této kapitole řešena spolupráce EU s OBSE, kde má EU již od roku 1990 status pozorovatele a účastní se zasedání této organizace. Z protokolárního pohledu je s EU zacházeno jako se samostatným členem OBSE (ačkoli jím není), má vlastního velvyslance a diplomaty akreditované pro OBSE a jsou jí doručovány vlastní pozvánky a podklady k jednání. Oficiálně je EU považována za součást delegace členského státu s předsednictvím v Radě, jehož zástupce také výstupy EU na zasedání Stálé rady OBSE přednáší.

Občas se stane, že předseda Stálé rady udělí slovo nikoli členskému státu EU s předsednictvím, ale přímo Unii. Tato situace je značně problematická, protože vyvolává negativní reakce ze strany některých států (zejména Ruska), které si v takovém případě stěžují, že EU nemá právo v daný moment vystupovat. Jako pozorovatelka by totiž EU měla mluvit úplně na konci, tedy až po diskuzi členských států, což není moc dobrá pozice. Proto EU používá v OBSE i v jiných organizacích, kde je na tom podobně, trik spočívající v tom, že předsedající udělí slovo členskému státu Unie s předsednictvím Rady a ten jej předá diplomatovi EU, který příspěvek přednese.

Dále se diplomová práce věnuje spolupráci EU s OECD, která je poměrně intenzivní. Status EU v rámci OECD bývá označován jako quasi-členství, protože jí přísluší status pozorovatele včetně práva mluvit na jednáních.

5. Členství EU v mezinárodních organizacích

Hlavní problém případného plného členství EU v jakékoli mezinárodní organizaci je otázka, zda by pak měly členské státy i nadále hlasovací práva (vedle hlasu EU). Budeme-li vycházet z toho, že EU je tvořena svými členskými státy a jejich vůle tvoří vůli EU, dalo by se říci, že pokud by EU získala v mezinárodní organizaci vlastní hlas, dostaly by tak její členské státy další hlas pro prosazování svých zájmů. K tomu, aby podle této teorie EU mohla nabýt hlasovací právo, by bylo nutné, aby se tomuto kumulování hlasů zabránilo.

Jinak je těžko představitelné, že by ostatní členové mezinárodní organizace s přístupem EU souhlasili.

Existují však i jiné názory. Podle nich je EU více, než jen spojení všech jejích členských států, je útvarem s vlastními zájmy. Koneckonců rozhodují některé její orgány nezávisle na vůli členských států, např. Komise. Tuto teorii však lze kritizovat s tím, že orgány EU pořád zastupují ty samé občany jako orgány jejích členských států. Nastalo by tak dvojí zastoupení, proti kterému by zřejmě ostatní státy vystupovaly. Diplomáté v souvislosti touto problematikou hovoří o tom, že ačkoli je zahraniční politika EU od vstupu Lisabonské smlouvy v platnost výrazně více viditelná, je účast EU v mezinárodních organizacích stále vnímána negativně. Rada států se zřejmě obává toho, že by se EU mohla stát 29. hlasem svých členských států nebo vzniku silného EU bloku.

Následně je v práci řešena příslušnost EU k uzavírání mezinárodních smluv, kterými se zakládají mezinárodní organizace nebo členství Unie v nich. Z mezinárodněprávního hlediska je k členství EU v mezinárodní organizaci zapotřebí, aby bylo ve stanovách oné konkrétní organizace počítáno s možností členství nestátního subjektu, čemuž tak u většiny mezinárodních organizací není.

Kromě toho musí mít EU kompetenci uzavřít přístupovou smlouvu k dané organizaci. Z obsahu čl. 218 a 220 SFEU však plyne, že za současného stavu EU takovou výslovnou kompetenci nemá (výjimku tvoří organizace, pro které má EU zvláštní formu této kompetence – např. WTO na základě čl. 207 SFEU). V této souvislosti je však třeba zmínit posudek Soudního dvora ES č. 1/76, v němž bylo judikováno, že postačuje, má-li EU ve vnitřním vztahu pravomoc k směřování k určitému cíli – potom k jeho uskutečnění může vstupovat i do mezinárodněprávních závazků, které jsou k jeho dosažení nezbytné.

Dále se diplomová práce věnuje členství EU ve WTO. EU je kromě toho také smluvní stranou řady multilaterálních smluv, které jsou připojeny k Zakládacím dokumentům WTO (nejdůležitější z nich je GATT 1994 – Všeobecná dohoda o clech

a obchodu). Tento dokument přejal řadu ustanovení z GATT 1947, ke které EU sice formálně nepřistoupila, faktickou pozici smluvní strany však získala tím, že převzala kompetence svých členských států na tomto poli.

EU je samostatným členem WTO, stejně tak jako její členské státy (nastává tzv. paralelní členství). Fakticky je nyní unijní blok zastoupen jednotnou delegací, která má více hlasů (za každý členský stát EU, který je i členem WTO jeden, EU samotná žádný hlas nepřináší).

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zabývala právní subjektivitou EU se zaměřením na její jednání navenek, především na její spolupráci s mezinárodními organizacemi. Ta byla znázorněna na příkladech OSN, OBSE, OECD, Rady Evropy a WTO. Mimoto byly také popsány další související aspekty unijního práva. Teoretické uvedení této problematiky jsem doplnila vykreslením praktických problémů, které v této souvislosti vznikají a, tam, kde to bylo možné, návrhy jejich řešení. Věřím, že se tak má práce stát přínosnou, a to jak v oblasti evropského či mezinárodního práva, tak i v rámci integrační a zahraniční politiky.

V práci jsou vedle literárních zdrojů hojně zmiňovány i zdroje v podobě osobních zkušeností (z mého praktika, které se z velké části odehrávalo v OBSE) a rozhovorů především s rakouskými diplomaty ve Vídni. Věřím, že se mi tak povedlo do mé diplomové práce vložit i praktický prvek a zaměřit se na některé problémy, které se při uplatňování dotčených právních norem objevují. Jejich řešení přitom vůbec není lehké, už proto, že zde nestačí pouze rozhodnutí jedné vlády, ale je nutno hledat shodu mezi vedeními všech členských států Unie a to vůbec není lehký úkol.

V tomto kontextu je také nutné zdůraznit, že Lisabonská smlouva je stále poměrně novým právním instrumentem a instituce, které jí byly vytvořeny, ještě moc dlouho nepracují.

Stále tak probíhá hodnocení jejich činnosti a Unie se snaží přijít s návrhy na vylepšení jejich efektivity a celkové činnosti.

Jedním z obecných problémů může také být vnímání Unie, a to i ze strany pracovníků jejích institucí. Je třeba si uvědomit, že v Unii často dochází k tomu, že jsou tvořeny struktury (např. ESVČ či úřad Vysokého představitele), aby bylo vytvořeno určité vědomí či vnímání (např. pocit, že zde je dobře fungující společná zahraniční politika EU). Tyto struktury však mohou správně fungovat pouze, pokud toto vědomí již vytvořeno je (resp. až se vytvoří) – do té doby bude mít každý tendenci jednat sám. Jde o podobnou situaci jakou je např. konání demokratických voleb v zemi bez demokratického vědomí. Z mého pohledu se tak dá očekávat, že se s postupem času (a úměrně jejím úspěchům či nezdarům) bude efektivita a vnímání SZBP zlepšovat.

Použitá literatura:

Haratsch A., C. Koenig, M. Pechstein. 2012. *Europarecht*. Tübingen: Mohr Siebeck.

Mayer H., K. Stöger. 2011. *Kommentar zu EUV und AUEV unter Berücksichtigung der österreichischen Judikatur und Literatur* (Art. 1,2 EUV). Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung.

Nawparwar M. 2009. „Die Außenbeziehungen der Europäischen Union zu internationalen Organisationen nach dem Vertrag von Lissabon“. *Beiträge zum Europa- und Völkerrecht*, Heft 4, Mai 2009. Universität Halle [cit. 8. 10.2013]. Dostupné z: <<http://www2.jura.uni-halle.de/telc/Heft4.pdf>>.

Streinz R. 2008. *Europarecht*. Heidelberg: C. F. Müller.

Streinz R. 2012. *Europarecht*. München: C. F. Müller.

ZPŮSOBY ŘEŠENÍ DLUHOVÉ KRIZE V RÁMCI EVROPSKÉ UNIE, ROLE NOVÝCH INSTITUCÍ A EVROPSKÉ CENTRÁLNÍ BANKY

Ing. Vítězslav Klement

Vysoká škola ekonomie a managementu, obor Management firem

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Ing. Vítězslav Klement

Abstrakt:

Cílem této diplomové práce je porovnání a nastínění dopadů zavedení protikrizových opatření, jako jsou eurobondy, státní bankroty, Fiskální pakt nebo fungování Evropského stabilizačního mechanismu. V intencích rozsahu této práce je nastíněno, které opatření by mělo význam pro tu kterou postiženou zemi s akcentem na časový začátek jeho realizace, stejně tak budou zmíněny dopady těchto opatření. Výsledkem této diplomové práce je tedy nastínění možností a dopadů řešení dluhové krize v Evropské unii s důrazem na krizi hospodářsky nejvíce postižené země. Závěrem této diplomové práce je, že žádné jednoduché a rychlé řešení současné dluhové krize neexistuje, a ani kvůli rozdílným nárokům a požadavkům jednotlivých zemí není možné. Jako jediné východisko se tak rýsuje pouze cesta faktických státních bankrotů v podobě restrukturalizace a odložení splátek jednotlivých dluhů ruku v ruce s pozvolným vyžadováním dostání závazků Fiskálního paktu.

Abstract:

The aim of this thesis is to compare and outline the impact of the introduction of anti-crisis measures such as Eurobonds, state bankruptcies, fiscal pact or the functioning of the European stability mechanism. In keeping with the scope of this thesis, the measures which would make sense for the particular affected country will be outlined, with an emphasis on the start time for their implementation and the impacts of these measures will also be mentioned. The result of this thesis is to outline the

possibilities and the impact of resolving the debt crisis in the European Union with an emphasis on the country most affected by the economic crisis. The conclusion of this thesis is that there is no simple and fast solution to the current debt crisis and that such solution is even not possible due to different needs and requirements of individual countries.

Klíčová slova:

Evropská unie, eurozóna, veřejný dluh, dluhová krize, ECB, fiskální pakt, eurobond, státní bankrot, restrukturalizace, euro

Klasifikace JEL:

E44, E63, E66

Diplomová práce dostupná zde:

http://theses.cz/id/2lpz0t/173637_bpdp_final.pdf

Úvod

V současné době se Evropa potýká s nejhorší hospodářskou situací od vypuknutí Velké hospodářské krize ve třicátých letech minulého století. Původně finanční a bankovní krize z roku 2008 se během následujících pěti let přeměnila v krizi hospodářskou a v dnešní době žijeme její další fázi – krizí dluhovou. Evropské státy s již už tak nedisciplinovanou hospodářskou politikou minulých let se díky hospodářské krizi dostaly v oblasti svých veřejných financí do mnohdy neřešitelné situace. Dluhová krize tak ohrožuje budoucí prosperitu a hospodářský růst dotyčných zemí, což v sobě zahrnuje ohrožení růstu zaměstnanosti, životní úrovně a podobně. A co víc, díky hospodářskému propojení buď v rámci eurozóny, nebo samotné Evropské unie, s sebou hospodářsky postižené země ekonomicky stahují i státy, kterým se doposud obdobné problémy vyhýbaly.

Hlavním cílem diplomové práce je porovnat dostupné způsoby řešení současné dluhové krize, s přihlédnutím k roli Evropské centrální banky v tomto procesu. Cílem teoretické části této práce je vymezit a definovat pojmy z oblasti národního hospodářství, týkající se dluhové krize a veřejných rozpočtů, a identifikovat příčiny současné krize a její řešení. Tato část práce se tak bude týkat tvorby veřejných rozpočtů, financování státních dluhů, hospodářských cyklů nebo typů krizí. Součástí první části práce je také část metodologická, jejímž cílem je nastínění metodiky samotného zpracování této diplomové práce.

Cílem praktické části seminární práce je porovnání a nastínění dopadů zavedení u protikrizových opatření, jako jsou eurobondy, státní bankroty, Fiskální pakt nebo fungování Evropského stabilizačního mechanismu. Nedílnou součástí těchto opatření je také analýza politik Evropské centrální banky. V intencích rozsahu této práce bude nastíněno, které opatření by mělo význam pro tu kterou postiženou zemi s akcentem na časový začátek jeho realizace, stejně tak budou zmíněny dopady těchto opatření.

1. Příčiny dluhové krize v Evropě

Cílem této práce je nastínit způsoby řešení právě probíhající dluhové krize v Evropě a definovat roli Evropské centrální banky v těchto procesech. Nejprve je však nutné si přiblížit samotný zrod dluhové krize, které jsme aktuálně v Evropě svědky. Nutno podotknout, že zkoumaná dluhová krize se týká pouze dluhů národních států. Netýká se tak zadlužení domácností, které je ovšem taktéž v rámci Evropy enormní.

Současná dluhová krize národních států v Evropě má svou příčinu a prapůvod o několik desítek let zpět. S rozvojem sociálních států a rozmachu různých sociálních transferů a záchytných sítí pro obyvatele Evropy došlo k silnému tlaku na výdajovou stranu rozpočtů jednotlivých zemí. V době prosperity a hospodářského růstu se problém zvyšujících se státních výdajů nezdál býti závažným problémem, státy lehce vydávaly své

dluhopisy a vždy se našel někdo, kdo je byl ochoten koupit. Změna nastala v roce 2008 vypuknutím finanční a hypoteční krize ve Spojených státech amerických, která se následně v podobě krize hospodářské přesunula do Evropy.

Věřitelé a další případní zájemci o koupi dluhopisů postížených evropských států, které ztrácely důvěru finančních trhů, začali zvyšovat svou ostražitost při jejich koupi a dluhopisy již nešly na odbyt tak dobře jako předtím. Rozpočty evropských zemí tak přestávaly být financovatelné a státy se začaly dostávat do finančních problémů. První zemí, která se dostala do fiskální nouze, bylo Řecko. Následně se o pomoc přihlásily další méně konkurenceschopné a na sociální transfery bohaté státy jižního křídla Evropské unie a dluhová krize způsobená davovou panikou a neochotou k dalšímu financování státních dluhů byla na světě.

2. Fiskální pakt

Zásadní částí fiskálního paktu je potom Rozpočtový pakt. Jeho obsahem je závazek, že státy, které k fiskálnímu paktu přistoupily, přijmou v rámci svých legislativ takové právní předpisy, jež povedou k jeho plnění. Hlavním požadavkem v rozpočtové oblasti je povinnost vytvářet vyrovnané nebo přebytkové veřejné rozpočty. V tomto ohledu bylo stanoveno změkčení, které považuje za „vyrovnaný“ rozpočet takový, jehož saldo strukturálního schodku nepřekročí výši 0,5 % HDP. Pokud dluh země dosahuje významně nižších hodnot než je 60 % HDP, může roční strukturální schodek země dosáhnout výše až 1 %.

Druhým závazkem fiskálního paktu je také udržitelný veřejný dluh, když jeho výše v zúčastněných zemích nesmí překročit 60 % HDP. V opačném případě je dotyčná země povinována dosažený poměr snižovat průměrným tempem jedné dvacetiny za rok.

Nejkritizovanější a nejkontroverznější částí fiskálního paktu je potom přenesení dalších fiskálních pravomocí z národních na evropskou úroveň. Podle návrhu by zúčastněné země musely Evropské komisi předkládat své plány z oblasti emise dluhopisů

nebo svého dalšího dluhového krytí rozpočtů. Dopředu mají také země konzultovat s Evropskou komisí své zásadnější ekonomické kroky a ekonomické reformy. Evropské orgány budou následně tyto plány a kroky připomínkovat a hodnotit.

3. Role ECB během dluhové krize

Faktem zůstává, že se ECB stala první centrální bankou na světě, která hned v srpnu 2007 reagovala na distorze na peněžním trhu. ECB prakticky okamžitě zvýšila své hlavní refinanční operace o 95 mld. eur. To z toho důvodu, že se začal stále zvětšovat rozptyl mezi sazbami z mezibankovních a hlavních refinančních operací. Tím se ECB stala více aktivistickým subjektem v rámci peněžního trhu, když začala de facto působit jako prostředník mezi bankami s přebytkem likvidity a bankami, které naopak měly likvidity nedostatek. Horizont refinančních operací se navíc neustále prodlužoval, od třech měsíců až po konečný jeden rok.

Blackstone a Gauthier-Villars (2011) popsali, jak se vrcholní představitelé ECB v tomto roce dostali pod silný tlak ze strany vrcholných evropských politiků. Ti po ECB požadovali masivní nákupy vládních dluhopisů postižených zemí s cílem stabilizovat jejich výnosy a dát jednotlivým vládám více času na provedení úsporných opatření a snížení deficitů. Vinocur a MacKenzie (2011) vyobrazili následně na podzim roku 2011 střet Francie a Německa jako nejsilnějších členů eurozóny o to, zda má ECB po prvním výkupu dluhopisů ohrožených zemí, který trhy příliš neuklidnil, v těchto výkupech pokračovat. Zatímco Francie si další intervenci ECB dokázala představit, německá kancléřka Angela Merkelová vystoupila razantně proti těmto úmyslům.

Turner (2011) na přelomu let 2011 a 2012 vyličil přání investorů v eurozóně, podle nichž měla role ECB spočívat ve snížení úrokové sazby. Praet (2012) ve svém projevu na půdě rakouské centrální banky pronesl, že ECB provedla v září 2008 i díky slábnoucím inflačním tlakům naprosto bezprecedentní

kroky v boji proti zesilující krizi v Evropě. K těmto krokům patřilo například velmi rychlé snížení úrokových sazeb na historicky nejnižší minimum v hodnotě 1 %, přičemž ještě v létě téhož roku se sazba pohybovala na úrovni 4,25 %.

Jako reakce na v podstatě strnulý mezibankovní trh přišla ECB s opatřeními vedoucími k dodání potřebné likvidity a opětovnému rozpohybování bankovního sektoru. Mezi tato opatření lze zařadit například poskytování neomezené likvidity za pevný úrok bankám v eurozóně, prodloužení splatnosti refinančních operací nebo poskytování likvidity v cizích měnách. ECB se tak podle Praeta ujala aktivní role při zmírňování dopadů finanční a hospodářské krize v zemích eurozóny, když snížení úrokových sazeb vedlo mimo jiné k eliminaci potenciálního rizika v oblasti cenové stability, nestandardní opatření v oblasti pumpování likvidity do ekonomiky potom pomohla k obnovení peněžních přenosových kanálů. Zároveň Praet zmínil, že primárním cílem ECB i nadále zůstává cenová stabilita v eurozóně, a tak jsou tyto nástroje pouze dočasné a v budoucnu budou opět zrušeny.

4. Využití ESM pro finanční záchranu Řecka

V případě Řecka byla první finanční záchranná tranše zemi z ESM poskytnuta v březnu 2012 ve výši 6 mld. eur. Celkový objem tranše v následujících obdobích nakonec dosáhl částky 145 mld. eur. Na této záchraně se největší měrou – ve výši 27 mld. eur – podílelo Německo, následované Francií s příspěvkem ve výši 20 mld. eur. Tyto země svou finanční pomocí ovšem nesledovaly pouze jejich morální a solidární duchapřítomnost, ale také zájmy hospodářské, jelikož v řeckém bankovním sektoru bylo zapojeno výrazné množství německých a francouzských bank.

Na záchraně Řecka se ovšem svými finančními prostředky podílely také například země, které se samy pohybovaly v hospodářských problémech, nebo země, jež svou hospodářskou úroveň Řecko ani zdaleka nedoháněly. První případ se týkal

například Španělska, které přispělo bezmála 12 mld. eur, druhý pak Slovenska, které se na pomoci podílelo více než 1 mld. eur.

5. Změna složení ESM při bankrotu nejvíce postižených zemí

V případě bankrotu Řecka, Portugalska, Španělska, Itálie a Irska by se o původní vklad těchto zemí musely zbylé země zapojené do mechanismu rozdělit, a tím by se zvýšil jak jejich podíl v ESM, tak objem vloženého kapitálu. V této tabulce jsou v případě hypotetických zbylých zemí uvnitř mechanismu vypočítány rozdíly jak v případě procentuálního podílu, tak v případě fakticky vyjádřeného navýšeného kapitálu, jakožto příspěvku do mechanismu. Nejvíce finančních prostředků by v takovémto případě muselo přidat Německo (120 mld. eur), přičemž podíl této země na fungování ESM by dosahoval prakticky jedné poloviny při hodnotě 44 %. Dále by nejvíce příspěvek vzrostl Francii (90 mld. eur) a Nizozemsku (25 mld. eur). Naopak nejmenších nárůstů příspěvku by se dočkaly země jako Malta, Estonsko a Kypr, jejichž dodatečný transfer by nedosáhl ani miliardy EUR. Na druhou stranu, pro tyto malé ekonomiky může být i takto zdánlivě marginální odliv finančních prostředků zátěžovou situací.

6. Hospodářský růst nutný k dosažení kritéria Fiskálního paktu

Na základě dat zveřejněných v předchozích subkapitolách práce bude tato zaměřena na propočet nutného hospodářského růstu v letech 2013 a 2014, který by zajistil dodatečné příjmy státního rozpočtu a s tím spojené snížení zadlužení a dosažení limitu Fiskálního paktu.

Kritérium ve smyslu ročního snižování veřejného dluhu ve výši jeho 1/20 je schopno při Evropskou komisí predikovaném hospodářském růstu v roce 2013 splňovat pouze Malta, jejíž

hospodářství má letos růst výrazně rychleji, než je ke splnění kritéria nutné. Estonsko, Finsko, Lucembursko a Slovensko Fiskální pakt ohledně výše veřejného dluhu v tomto roce bez problému splňují. Naopak hospodářsky postižené země, jako je Řecko, Kypr nebo Itálie, kritérium ani v tomto, ani v příštím roce nejsou schopny plnit.

7. Restrukturalizace veřejného dluhu o 10 %

V první simulaci bude předpokládáno se snížením státních dluhů o 10 %. Z uvedené tabulky je zřejmé, že k největšímu snížení dluhu touto metodou by došlo v případě Německa, které by si ze svého dluhu ukrojilo přes 215 mld. eur. Co se týče v současnosti hospodářsky postižených zemí Řecka, Španělska a Portugalska, těm by bylo oproti Německu z dluhu odmazáno daleko méně. Nejvíce Španělsku, celkem 93 mld. eur. Následovalo by Řecko (31,3 mld. eur) a Portugalsko (19,9 mld. eur).

Nejmenší objem dluhu by si na základě takto nastaveného odpisu mohlo odmazat Estonsko (178 mil. eur), Malta (494 mil. eur) a Lotyšsko (650 mil. eur). Jen pro informaci, co se týče České republiky, v případě 10% „haircutu“ celkového veřejného dluhu by si naše země mohla odepsat až 175 mld. korun.

8. Eurobondy od roku 2008 s výnosem 3 %

V první simulaci je vycházeno z předpokladu, že by eurobondy vstoupily v platnost hned v počátku krize v Evropě, tedy v roce 2008, a jejich společný výnos, tedy náklad pro emitenty dluhopisů, by byl 3 %. Zároveň je pro zjednodušení modelu brán v potaz předpoklad, že jediný druh dluhopisů, které země emitují, jsou právě ty desetileté se zvoleným výnosem.

V případě zemí eurozóny by na základě provedené simulace nejvíce vydělalo Řecko, kterému by se náklady na úroky z vydaných dluhopisů v postupující fázi krize snížily až o 20 procentních bodů. Dalším státem, který by na 3%

eurobondech výrazně vydělal, je Portugalsko. Země z Pyrenejského poloostrova by tímto opatřením snížila úroky o více než 7 procentních bodů v letech 2011 a 2012.

Co se týče zemí mimo eurozónu, případné teoretické přistoupení na režim společných eurobondů by hypoteticky nejvíce přineslo Maďarsku (kolem 5 procentních bodů ročně) a Rumunsku (v roce 2009 až 6,6 procentního bodu). Samozřejmě stejně jako by na zavedení eurobondů některé země vydělaly, některé by zákonitě musely tratit. Nejvíce, o více než jeden procentní bod, by se úrok u emitovaných dluhopisů zvedl v případě Dánska, Německa nebo například Nizozemska.

9. Shrnutí hlavních problémů a rizik dluhové krize pro další vývoj evropské integrace

Současná hospodářská a dluhová krize v Evropě ukázala již dlouho zmiňovaný, ale stále přehlížený problém Evropské unie, a to výraznou heterogenitu jejích členských zemí. Tato heterogenita, společně s odlišnou strukturou jednotlivých ekonomik, rozdílnou fází jejich hospodářských cyklů či záležitosti typu odlišných kulturních základů zemí, stála za hlavním problémem současné dluhové krize. Jedná se o praktickou nemožnost sladění potřeb, požadavků a úlev v rámci zemí, které mají tak rozdílné výchozí podmínky a příčiny hospodářských problémů. Co tak může být pomocí pro jednu zemi, může jako vedlejší efekt stáhnout druhou zemi ještě víc ke dnu.

Dalším problémem je zvýšený výskyt morálního hazardu především v dnešní eurozóně, který sice pozvolně narůstal v minulých letech, nicméně až nyní se projevil ve své plné síle. Typickou ukázkou takového morálního hazardu je bezprecedentní rozpočtová neodpovědnost a míra zadlužování jednotlivých zemí, které takto činily s vědomím, že v případě problémů budou muset ostatní členské země přispěchat s pomocí, nebudou-li chtít se v podobných problémech ocitnout také. Za třetí problém současné dluhové krize je autorem práce považována samotná neexistence záchranných mechanismů a možností vystoupení

z eurozóny již v okamžiku vzniku tohoto společenství. Ad hoc vytvářené záchranné sítě, jak jsme jim svědky v dnešních dnech, již přicházejí pozdě a nemají takovou sílu, aby dluhovou krizi zmírnily, nebo jí dokonce předcházely.

Rizikem současné dluhové krize pro další vývoj evropské integrace jsou potom samotné cesty vlastního vývoje, které se obě jako rizikové jeví. Je nade všechnu pochybnost jasné, že eurozóna je v současné institucionální podobě neschopná podobným krizím či menším hospodářským problémům zdárně čelit, a tak je její dnešní současná podoba dlouhodoběji neudržitelná. Nabízí se tak dva vývoje dalšího evropského integračního procesu – stále užší a užší integrace, zakončená politickou unií nebo rozpuštění současné podoby Evropské unie a návrat buď k jednotlivým samostatným evropským státům, nebo k podobě hospodářského společenství, které v Evropě fungovalo před rokem 1993, tedy před přijetím Maastrichtské smlouvy.

Obě cesty však obsahují buď dnes již známá, nebo zatím vůbec netušená rizika. V případě další a užší integrace jsou to rizika spojená s naprostou ztrátou pravomocí a práv na úrovni národních států, což se například již dnes projevuje v nemožnosti krizí postižených zemí provést devalvaci své měny. A stejně jako rychlé a bezprecedentní vytvoření eurozóny prakticky vyústilo v dnešní hospodářské problémy Evropy, stejný postup při vytváření nějaké formy evropské federace by mohl vést k obdobným problémům v budoucnu.

10. Možné scénáře budoucnosti eurozóny

Budoucnost eurozóny v delším horizontu je tedy v dnešní době zahalena v tajemství a nejspíš ani nejsme v této době schopni dohlédnout všechny aspekty, které budou za pár let její novou tvář tvořit. Už nyní ale existují „záchranné brzdy“, tedy scénáře, jež si kladou za cíl stabilizovat eurozónu alespoň v krátkém období, tedy bez nějaké strukturálnější změny. Kromě okrajových scénářů mají nejbližší naplnění čtyři základní z nich –

kvantitativní uvolňování ECB ve smyslu odkupu státních dluhopisů, vyřazení Řecka a dalších hospodářsky problémových států z eurozóny, restrukturalizace státních dluhů ve smyslu jejich odpuštění a potom také koncept „nového“ eura, v rámci nějž by se sdružily ty nejvíc výkonné státy typu Německa nebo Francie.

S odkupem svých dluhopisů ze strany ECB mají problémové země eurozóny již své zkušenosti. Prakticky se jedná o situaci, kdy ECB nakupuje za předem alokované prostředky dluhopisy namísto legitimních věřitelů na dluhopisovém trhu, čímž jednak dodává těmto problémovým dluhopisům poptávku a snižuje tak jejich úrok, zároveň tím dodává celé eurozóně pocit stability. Autor této práce očekává, že v případě dalších komplikací ECB sáhne k tomuto kroku znovu. To jednak z důvodu skutečnosti, že je to „jednoduchý“ krok, který opticky řeší nastolené problémy, jednak z důvodu, že sama ECB má eminentní zájem na udržení eurozóny v současné podobě.

Avšak, toto odkupování dluhopisů, nebo chceme-li kvantitativní uvolňování, skýtá řadu hrozeb. Tou úplně nejzákladnější hrozbou je další podpora morálního hazardu ze strany problematických zemí, které v nejbližší době ani nadále nic nebude nutit k dalším reformním krokům a opatřením. Vždy se totiž budou moci spolehnout, že ať bude situace jakákoliv, ECB zakročí a odkupem dluhopisů dotyčnou zemi opět zachrání. Dalším rizikem, respektive nezadržitelným výsledkem, dalšího uvolňování může být oslabování eura jako měny vůči ostatním světovým měnám. Jak je tato depreciace žádoucí ze strany členů eurozóny je otázka, nicméně rozhodně všem zemím neprospěje.

A v neposlední řadě je nutné zmínit riziko vysoké inflace. Prozatím se riziko inflačního očekávání neprojevalo, jelikož se nově tištěné peníze dostávají do reálné ekonomiky jen v malém množství (ovšem vliv těchto „nových“ peněz již dnes můžeme vidět například na akciovém trhu nebo trhu nemovitostí, kde se především na trhu akcií schyluje ke vzniku další bubliny. Při zachovaném trendu kvantitativního uvolňování se dá však ve střednědobém období očekávat, že inflace dnešních dní v podobě jednotek procent bude na dlouhou dobu minulostí.

Jedním z ráznějších řešení je scénář odchodu Řecka a dalších problémových zemí, jako je Itálie nebo Portugalsko z eurozóny, tedy návrat k jejich původním vlastním měnám. Tím by došlo k velmi silné depreciaci těchto jejich měn, což by mělo vést k restartu ekonomik. Tyto země by si samozřejmě musely projít státním bankrotem (jímž si technicky již v posledních letech stejně prošly), nicméně zásadnější je otázka dopadu na evropskou, případně i celosvětovou ekonomiku jako takovou.

V případě české ekonomiky by dopady nebyly velké, to z důvodu nízkého obchodního a investičního propojení České republiky, Řecka nebo například Portugalska. Sekundárně bychom byli i my zasaženi vlivem odchodu těchto zemí, jehož sílu si v této době nikdo nedokáže představit. Na řeckém vystoupení a návratu k drachmě by například tratily všechny banky a další subjekty, které mají v zemi alokovány své prostředky a investice. Zároveň by se mohla objevit řetězová reakce odchodů dalších zemí, která by mohla být pro světovou ekonomiku neudržitelná.

Jak již bylo řečeno výše v textu této práce, jedním z řešení současné dluhové krize je restrukturalizace dluhů, tedy snížení úroků, dlužné částky nebo prodloužení splatnosti dluhů současných. Tímto krokem by se tak mohlo postiženým zemím ulevit od dluhových problémů a dát jim tak prostor pro zásadnější reformaci a harmonizaci svých ekonomik. Na druhou stranu je to však další z řešení „optických“, protože nastavený trend zadlužení země se touto restrukturalizací nemění, na druhé straně má potom velmi negativní krok na věřitele, kteří přijdou o velkou část svých investovaných prostředků.

Pod pojmem „nového“ eura se rozumí vytvoření další měnové unie v rámci Evropy, a to založené na větší homogenitě jejich členů o stejné nebo alespoň podobné hospodářské výkonnosti. Toto nové euro, jehož majiteli by byly země jako například Německo nebo Francie, by vůči euru původnímu silně apreciovalo a tedy souběžná depreciace původního eura by mohla pomoci problematikým zemím z periferní oblasti současné eurozóny.

Autor této diplomové práce se domnívá, že v nejbližších letech se můžeme z těchto scénářů reálně dočkat kombinace dalšího kvantitativního uvolňování a odkupu dluhopisů ze strany ECB a další možné restrukturalizace národních dluhů. Chybět tak bude radikální řez a tato kosmetická řešení povedou jen k další stagnaci celé evropské ekonomiky s vysokou šancí na vysoký růst inflace. Krajním výsledkem je potom riziko vzniku stagflace, tedy spojení žádného nebo minimálního hospodářského růstu spojeného s vysokou inflací.

Závěr

Na základě zjištěných údajů se Evropský stabilizační mechanismus jeví jako záchranný mechanismus poslední instance, který neřeší problém dluhové krize koncepčně a globálně, spíše jen může sloužit jako ad hoc řešení. V tomto případě platí, že by do tohoto mechanismu nejvíce finančních prostředků musely dodat Německo, Francie a Itálie, a to jak v případě simulované pomoci Portugalsku, tak Kypru. Co se týče Fiskálního paktu, ten ač byl uveden v platnost letos, v tomto roce a roce 2014 se jen stěží najde země eurozóny, která by byla schopna kritéria Paktu naplňovat. V letech 2013 a 2014 nebude kritérium 60% veřejného dluhu vůči HDP splňovat 13 ze 17 členských zemí eurozóny, v případě výše strukturálního dluhu bude mít problém se splněním závazku hned 11 států. Aby se všechny země mírou svých veřejných dluhů dostaly na hodnotu 60 % HDP, musely by v následujících dvou letech ušetřit 330 mld. eur, což představuje 3,5 % ročního HDP zemí eurozóny.

Rychlým a jednorázovým řešením se potom zdá být restrukturalizace dluhů, která by postiženým zemím výrazně ulehčila jejich dluhovou správu. Nicméně, takováto restrukturalizace, tedy praktické umazání dluhu, by mohlo mít drtivé dopady na věřitele zadlužených zemí, nejčastěji bankovní a finanční skupiny. Důsledkem nějaké rozsáhlejší dluhové restrukturalizace by tak byla další finanční destabilizace zainteresovaných sektorů.

Myšlenka evropských společných dluhopisů, neboli eurobondů, spočívá na myšlence sdílení nákladů na emisi dluhopisů a tedy silné mezistátní solidaritě.

Na zavedení systému eurobondů by vydělaly především země jako Řecko, Španělsko nebo Portugalsko, tedy země s bídnou rozpočtovou disciplínou, neudržitelným stavem veřejných financí a s tím souvisejícími vysokými úroky u dalších emitovaných dluhopisů. V práci byla provedena simulace implementace eurobondů pro všechny země eurozóny od roku 2008, tedy v době vypuknutí krize, na hladině výnosů ve výši 3 % a 7 %. Na základě této simulace lze vyzorovat, že by zavedení dluhopisů nejvíce postihlo Německo, Nizozemsko a Finsko a vyplývá z ní, že čím nižší by byla výnosová sazba, tím více by byly problémové země podpořeny a zároveň by si tuto podporu mezi sebe rozdělil nejmenší počet fiskálně odpovědných zemí.

V závěru praktické části byl nastíněn způsob řešení dluhové krize ve Španělsku a Řecku. Vyřešením krize se v tomto propočtu rozuměl návrat procentuální výše veřejného dluhu země na úroveň roku 2008, což v případě Španělska znamenalo uspořit v příštích pěti letech 540 mld. eur, v případě Řecka 130 mld. eur. Těchto úspor bylo v rámci prognózované simulace dosaženo, nicméně je jasné, že každá země těchto úspor dosáhla jiným způsobem. Simulace také vychází pouze z odhadovaných růstů a vývoju jednotlivých ekonomik, jejichž stav se ovšem může měnit každým dnem. Zároveň i v rámci těchto ideálních podmínek by bylo vyřešení krize pro dotčené státy nejen značně bolestné a obtížné, ale v podstatě i takřka nemožné.

Z výše uvedeného je patrné, že žádné jednoduché a rychlé řešení současné dluhové krize neexistuje a ani kvůli rozdílným nárokům a požadavkům jednotlivých zemí není možné. Jako jediné východisko se tak rýsuje pouze cesta faktických státních bankrotů v podobě restrukturalizace a odložení splátek jednotlivých dluhů ruku v ruce s pozvolným vyžadováním dostání závazků Fiskálního paktu.

Do budoucna je pak možné opakování podobných krizí zabránit kombinací důsledného dodržování Fiskálního paktu,

podpořeného možností vydávání eurobondů a existence mechanismu typu ESM jakožto záchranné sítě poslední instance. V rámci emise evropských dluhopisů by státy mohly vydat část svých dluhopisů jako eurobondy s „evropským“ výnosem a v případě, že by tento krok nepostačoval, by se stát ocitl v záchranném systému ESM. Tento režim by ovšem vyžadoval další hospodářskou a ekonomickou integraci jednotlivých států a další praktický krok k Fiskální unii.

Použitá literatura

Blackstone, B., D. A. Gauthier-Villars. 2011. *A Euro Crisis Deal Emerges – Head of Europe’s Central Bank Signals Bigger Role if Nations Tighten Fiscal Union*. New York, N.Y.: ProQuest Central.

CNB. 2013. *Impacts of the sovereign default crisis on the Czech financial sector*. Cnb.cz [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/en/financial_stability/fs_reports/fsr_2011-2012/fsr_2011-2012_article_iii.pdf>.

Daňhel, J., E. Ducháčková. 2010. „Obecné a zvláštní příčiny finanční krize a jejich důsledky pro regulaci jednotlivých segmentů finančních služeb“. *Ekonomický časopis* 2010(1): 17–29.

Dvořák, P. 2008. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C H Beck.

ECB. 2013. *Managing financial crises: the role of the ECB*. ECB.int [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <<http://www.ecb.int/press/key/date/2012/html/sp120510.en.html>>.

Eurostat. 2013a. *GDP and main components – Current prices*. Eurostat [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_gdp_c&lang=en>.

Eurostat. 2013b. *Government deficit/surplus, debt and associated data*. Eurostat [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=gov_dd_edpt1&lang=en>.

Holman, R. 2010. *Makroekonomie*. Praha: Nakladatelství C H Beck.

- IMF. 2013. *Government Bonds and Their Investors: What Are the Facts and Do They Matter?* IMF [cit.2013-04-04]. Dostupné z: <<http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2012/wp12158.pdf>>.
- Peková, J. 2008. *Veřejné finance: úvod do problematiky*. Praha: ASPI.
- Praet, P. *Managing financial crises – the role of the European Central Bank*. BIS.org [cit. 2013-03-23]. Dostupné z: <http://www.bis.org/review/r120511c.pdf>
- Turner, D. 2011. „Hopes of European Central Bank Interest Rate Cut Begin to Grow“. *Institutional Investor* Dec 01, 2011.
- Vinocur, N., J. MacKenzie. 2011. *France, Germany Clash Over Bank's Role; Two Top Powers Disagree Over Intervention of European Central Bank in Euro Zone Debt Crisis*. Edmonton, Alta.: ProQuest Central.
- Vorlíček, J. 2008. *Úvod do ekonomie veřejného sektoru*. Praha: Oeconomica.

NÁRODNÍ KOORDINACE POLICEJNÍ SPOLUPRÁCE V RÁMCI EVROPSKÉ UNIE – PŘÍPADOVÁ STUDIE ČESKÉ REPUBLIKY

Ing. Jana Korbelová

*Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních
vztahů, obor Mezinárodní politika a diplomacie*

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Ing. Jana Korbelová

Abstrakt:

Policejní spolupráce je významnou součástí zajištění vnitřní bezpečnosti Evropské unie, její výkon se však v jednotlivých zemích liší. Tato diplomová práce se zaměřuje na koordinaci policejní spolupráce z pohledu České republiky. Cílem práce je interpretovat koordinační mechanismus v České republice a analyzovat míru jeho centralizace a konkrétní způsob řízení. K tomu je využito teorií liberálního mezivládního přístupu a institucionalismu. Dílčím cílem práce je ověřit, zda je koordinační mechanismus ovlivněn evropeizačními procesy. Analýza probíhá na systémové rovině, která propojuje národní a evropskou koordinační úroveň. Koordinační mechanismus evropské policejní spolupráce v ČR se prokázal jako poměrně centralizovaný s určitými decentralizačními prvky a hierarchickým způsobem řízení. Evropeizace působí na policejní spolupráci ve všech svých dimenzích, pomocí přejímání, přesouvání i sdílení.

Abstract:

Police cooperation is an important part of the EU's internal security, but its pursuance differs in each Member State. This master's thesis focuses on the coordination of police cooperation from the Czech Republic's point of view. The objective is to interpret the coordination mechanism in the Czech Republic and to analyse its level of centralisation and method of management. For this purpose, theories of a liberal intergovernmental approach

and institutionalism are engaged. The partial objective is to examine the influence of Europeanisation on the coordination mechanism. Analysis is carried out on a systemic level, connecting the national and European coordination levels. The coordination mechanism of European police cooperation in the Czech Republic proved to be quite centralised with some decentralised elements and hierarchical management structure. Europeanisation affects police cooperation in all its dimensions, with adopting, transferring and sharing.

Klíčová slova:

koordinační mechanismus, policejní spolupráce v EU, prostor svobody, bezpečnosti a práva, evropeizace, evropské instituce

Klasifikace JEL:

F530, F550

Diplomová práce dostupná zde:

<http://isis.vse.cz/lide/clovek.pl?id=24012;zalozka=13;studium=126567>

Úvod

Policejní spolupráce je na evropské úrovni součástí prostoru svobody, bezpečnosti a práva. Zatím poslední fází dlouholetého vývoje je přesun prostoru svobody, bezpečnosti a práva do oblasti sdílených pravomocí na základě Lisabonské smlouvy. S tím je spojeno zvýšení nároků na komunikaci států s Evropskou unií (EU) a na koordinaci policejní spolupráce.

Členské státy EU vytváří společné nástroje policejní spolupráce a bilaterální dohody o příhraniční spolupráci a následují tak vývoj bezpečnostního prostředí EU, které je determinováno uvolňováním pohybu uvnitř společných hranic. V každém členském státě se formuje koordinační mechanismus,

tedy institucionalizované komunikační schéma spojující orgány na národní a unijní úrovni, který napomáhá k naplňování přijatých závazků a prosazování vlastních zájmů.

Cílem této diplomové práce je interpretovat koordinační mechanismus policejní spolupráce v České republice (ČR) a analyzovat jej z hlediska míry centralizace a způsobu řízení. Dílčím cílem práce je grafické vyjádření koordinačního mechanismu. Analýza je provedena pomocí teorií evropské integrace, konkrétně liberálního mezivládního přístupu a racionálního institucionalismu. Na institucionalismus navazuje koncept evropeizace, který je v práci využit k ověření hypotézy, že v koordinaci policejní spolupráce se projevují evropeizační procesy.

Diplomová práce je zaměřena na systémovou rovinu policejní spolupráce ČR v EU. Výzkumnou metodou je případová studie. Téma vznikalo ve spolupráci s vedoucí odboru mezinárodních policejních vztahů na Policejním prezidiu ČR, proto je práce orientována prakticky, ovšem při současném využití teorií mezinárodních vztahů a existujícího právního rámce. Kromě konzultací na Policejním prezidiu ČR jsou zdroji této práce odborné publikace, mezinárodní smlouvy a dokumenty institucí EU.

1. Teoretický rámec koordinace

Pojem koordinace označuje proces nalézání společných postojů a jejich dalšího prosazování. Užší pojetí koordinace se omezuje na formování společného národního postoje a jeho další prezentace vně státu. Tato práce se zabývá koordinací v širším pojetí, které je založeno na pluralitě aktérů a jejich preferencí a na různých fázích jejich jednání (sběr informací a komunikace, vytvoření národních vyjednávacích pozic a jejich prosazování) (Karlás 2013: 7–8).

Koordinace sestává z politických a administrativních prvků. Administrativní prvky představuje vymezení pravomocí a odpovědnosti jednotlivých aktérů. Politickou část koordinace

představuje tlak, který elity vyvíjejí na řešení vybraných témat. Politické impulsy jsou hybnou silou koordinace, zatímco uspořádání administrativního aparátu může za určitých podmínek ovlivňovat, které záležitosti se politické pozornosti dostane (srov. Monar 2010; Jordan, Schout 2008).

V pojmu koordinace se skrývají různé úrovně spolupráce, od předcházení či bránění každodenním konfliktům po tvorbu dlouhodobých strategií. Tuto spolupráci zajišťuje koordinační mechanismus, který se skládá z byrokratických pravidel, procedur a jednání ve výborech (Jordan, Schout 2008: 18–43).

Koordinace může probíhat ve vertikálním nebo horizontálním směru. Vertikální probíhá mezi EU a členskými státy, horizontální pak mezi sektory (Jordan, Schout 2008: 14; Karlas 2013). Při celkovém pohledu na spolupráci EU a členského státu budou přítomny dvě osy horizontální spolupráce. Jedna uvnitř státu, zaměřená na formulaci národních preferencí, a druhá v EU, zajišťující koordinaci požadavků jednotlivých orgánů. Mezi domácími aktéry se uplatní zejména Policejní prezidium, sektorová ministerstva a výbory vlády. V rovině vnějších aktérů jsou to instituce a agentury EU, zastoupení ČR u těchto institucí a aktéři, kteří se zapojují příležitostně kvůli finančním nebo sociálním dopadům, např. nevládní organizace (Council of the EU 2010: 10). Systémová rovina se nachází mezi těmito dvěma rovinami a odráží tak vztahy mezi domácími a nadnárodními aktéry. Obsahuje aktéry nezařaditelné do předchozích rovin, např. stálé zástupce v COREPER nebo regionální platformy, které mohou být využity k synchronizaci stanovisek států před jednáním v rámci EU.

K posouzení míry centralizace národní koordinace jsou v práci využity tři kategorie: počet zaměstnanců, kteří se koordinací policejní spolupráce zabývají; komunikace, její směry a pracovní vazby mezi orgány; a funkce jednotlivých orgánů. Pomocí těchto charakteristik je definována možná podoba čistě centralizovaného a decentralizovaného modelu. Práce představuje také hierarchický, tržní a síťový koordinační model (Jordan, Schout 2008).

Analýza koordinačního mechanismu je provedena pomocí liberálního mezivládního přístupu a institucionalismu, které v současné době patří k převládajícím proudům teorie evropské integrace (srov. Císař 2002; Karlas 2013; Featherstone, Radaelli 2003). Liberální mezivládní přístup klade důraz na stát. Je založen na teorii dvojúrovňové hry Roberta Putnama, obohacené Andrew Moravcsikem o preference vyjednávače (Putnam 1988; Moravcsik 1993). Protože liberální mezivládní přístup uvažuje pouze vliv domácích aktérů a nevnímá zpětnou vazbu vyjednávání na mezinárodní úrovni do domácího prostředí, uplatní se při analýze rovněž teorie institucionalismu, která se větví na historický institucionalismus, institucionalismus racionální volby a sociologický institucionalismus.

Z tohoto teoretického proudu vychází koncept evropeizace. Evropeizace označuje působení EU a jejích politik na členské státy, a to pomocí tří druhů interakcí: přejímáním, přesouváním a sdílením. Postupuje nerovnoměrně v čase a prostoru a přitom současně na evropské i domácí úrovni (Zemanová 2009). Liší se od fenoménů integrace, harmonizace a formování politik EU, vyznačuje se dosahováním podobných výsledných efektů různými cestami. Ve sféře negativní integrace se evropeizace projevuje v odstraňování bariér, které integraci brání. V oblasti pozitivní integrace závisí evropeizační mechanismus na velikosti nesouladu (*misfit*) a počtu aktérů, kteří mohou adaptační tlaky blokovat (*veto points*).

2. Smluvní základy prostoru svobody, bezpečnosti a práva na úrovni EU

Koordinační mechanismus policejní spolupráce se vyvíjí v rámci existující evropské institucionální struktury. Ta je výsledkem vývoje dvou linií. První z nich byly mezivládní pracovní skupiny zakládané v průběhu 60. a 70. let 20. století jako reakce na vlnu přeshraničního terorismu a pašování drog. Pro pozdější vývoj byla nejvýznamnější skupina TREVI (Terrorisme, Radicalisme, Extremisme et Violence) určená

k výměně informací o teroristických organizacích, organizovaném zločinu a policejní práci (Bigo 2008).

Druhou vývojovou linií byly Schengenské dohody, které dnes tvoří nedílnou součást EU, a jsou klíčovou součástí unijní policejní spolupráce. Základními prvky Schengenských dohod jsou odstranění kontrol osob na vnitřních hranicích, společná pravidla pro pohyb uvnitř těchto hranic, harmonizace podmínek vstupu do společného prostoru, policejní a soudní spolupráce a vytvoření Schengenského informačního systému (SIS).

Oblast justice a vnitra se začala formovat jako mezivládní aktivita, ale postupně se komunitarizuje. Aktivity na ochranu vnitřního prostoru jsou centralizované, jako např. Europol. Výjimkou je Schengenský prostor se svou síťovou strukturou, složenou z poboček SIRENE (*Supplementary Information Request at the National Entry*) umístěných v každém členském státě. Po zhruba 30 letech dynamického vývoje je obsah policejní spolupráce vymezen jako:

- „shromažďování, uchovávání, zpracovávání, analýzy a výměny příslušných informací;
- podpora vzdělávání zaměstnanců, jakož i spolupráce týkající se výměny zaměstnanců, prostředků a forenzního výzkumu;
- společné kriminalistické metody při odhalování závažných forem organizované trestné činnosti“ (EU 2010: čl. 87, odst. 2).

Kromě smluv formují evropské bezpečnostní prostředí pětileté programy Evropské rady (z Tampere, Haagu a Stockholmu). Do jejich tvorby se zapojují členské státy a Komise EU (dále jen Komise). Na programy Evropské rady, za jejichž plnění odpovídá Komise, navazují další dokumenty, jako jsou Evropská bezpečnostní strategie nebo Strategie vnitřní bezpečnosti EU. Na provádění programů pracují členské státy i jednotlivé evropské instituce.

Programy Evropské rady jsou politickými deklaracemi, které vytyčují směr vývoje celé EU. Navazují tak na postupný proces sjednocování politik z oblasti vnitra. Členské státy podle

nich tvoří vlastní koncepční dokumenty, a tím dochází k evropeizačním procesům přejímáním.

3. Úloha institucí EU v prostoru svobody, bezpečnosti a práva

V evropské policejní spolupráci musí státy reagovat na požadavky institucí, na které dříve přenesly pravomoci, což lze považovat za projevy racionálního institucionalismu. Zároveň výsledky činnosti evropských institucí vyvolávají evropeizační procesy.

Rozhodující silou v prostoru svobody, bezpečnosti a práva je Rada EU (dále jen Rada). Lze zde pozorovat projevy liberální mezivládní teorie. Ministři se snaží vyjednat kompromis na základě preferencí agregovaných v domácí politice tak, aby byly v souladu i s jejich stranickými preferencemi. Přitom si vyměňují zkušenosti a mohou následně ovlivňovat svůj domácí systém. Rada tak poskytuje prostor pro přesouvání národních preferencí na evropskou úroveň a pro evropeizační proces sdílení.

Pracovní struktura Rady odráží vývoj politik v oblasti spravedlnosti a vnitřních věcí a jejich původ mimo rámec ES. V současné době prochází transformací. Lisabonská smlouva se nezmiňuje o výborech CATS a SCIFA a zároveň zavádí Stálý výbor pro operativní spolupráci v oblasti vnitřní bezpečnosti (COSI), jehož pozice a pravomoci se ještě v institucionální struktuře Rady nestihly usadit.

Protipólem členských států a obhájcem zájmů EU je Komise, jejíž pravomoci v oblasti justice a vnitra se kontinuálně rozšiřují. Vlivným aktérem se stala také díky svým rozpočtovým pravomocem. V pracovní struktuře Komise funguje celá řada výborů a expertních skupin, kam členské státy vysílají národní experty. Přímou koordinaci policejní spolupráce však tyto výbory a skupiny na rozdíl od Rady vhodné nejsou.

Ve vnitřní bezpečnosti EU hrají důležitou roli také Evropská rada, Soudní dvůr EU a Evropský parlament. Na národní koordinaci policejní spolupráce ČR však přímý vliv

nemají. Naopak velký význam pro ni mají decentralizované agentury Komise, jako jsou EU LISA, Frontex, Cepol, Europol a Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost (EMCDDA).

4. ČR jako součást policejní spolupráce EU

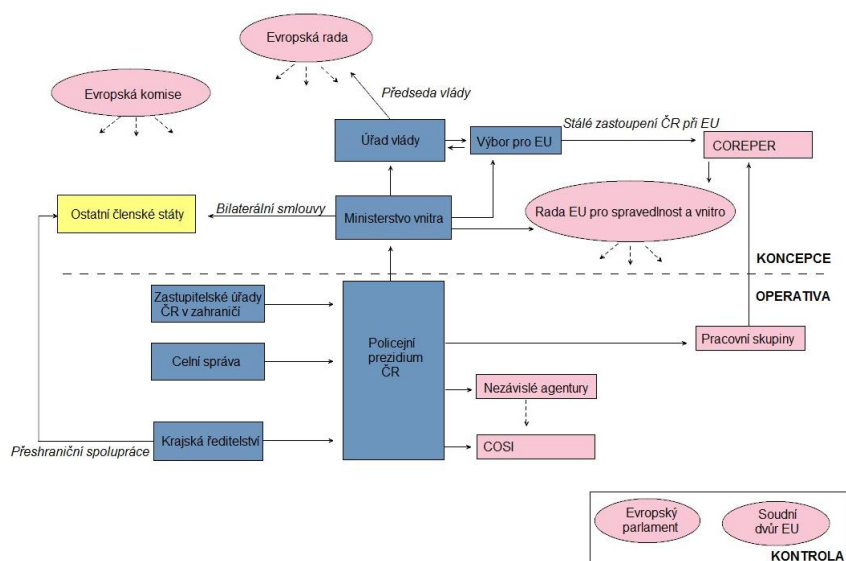
Nutnost vytvořit si vlastní koordinační mechanismus vyplývá z narůstajícího vlivu evropských politik na životy obyvatel ČR. Mezi překážky koordinace směrem k EU patří institucionální fragmentace a procedurální hustota (Kassim, Peters, Wright 2000). Kapacity ČR se vyčerpávají již reagováním na množství podnětů přicházejících z EU a sama ČR v policejní spolupráci příliš aktivně nepůsobí. Národní koordinace je do velké míry závislá na lidském faktoru, zejména na znalostech, schopnostech a důvěře.

Koordinační mechanismu policejní spolupráce se začal formovat již v období před vstupem ČR do EU. V té době v ČR proběhla řada harmonizačních opatření (reorganizace Policejního prezidia, uzavírání bilaterálních smluv a další). Evropeizační procesy se v tomto období projevovaly o poznání méně (např. opatření v boji proti terorismu). V případě Schengenského prostoru se procesy harmonizace a evropeizace více kombinovaly. Harmonizace probíhala zejména v rámci naplňování Schengenského akčního plánu, evropeizace byla poháněna hlavně motivací ČR přiblížit se úrovni ostatních členských států. Po harmonizaci pravidel již nebyl velký nesoulad (*misfit*) mezi existujícím a požadovaným modelem a v zemi se nenacházelo mnoho skupin, které by tento proces chtěly nebo byly schopny zastavit (malý počet *veto points*). Po vstupu ČR do EU i Schengenského prostoru se již evropeizace se všemi svými součástmi (přejímání, přesouvání a sdílení) rozběhla naplno. Evropeizačním procesům napomáhá také zrušení pilířové struktury a přesun policejní spolupráce do sdílených pravomocí.

Současná struktura evropské policejní spolupráce je komplexní s příležitostně překrývajícími se zodpovědnostmi.

Schéma propojení českých a evropských orgánů je zachyceno na následujícím obrázku. Orgány jsou rozděleny podle své funkce na koncepční, operativní a kontrolní a také podle koordinačních rovin. Orgány označené růžovou barvou patří k evropské koordinační rovině, modré jsou národní orgány a žluté ostatní členské státy, které se přizpůsobují stejným evropským orgánům, ale mají své vlastní koordinační mechanismy.

Obrázek 1: Schéma koordinace policejní spolupráce v ČR

Zdroj: Vlastní.

Horní část schématu zachycuje koncepční orgány, dolní část pak praktickou část koordinačního mechanismu. Směr vývoje určuje ponejvíce Rada. Pro operativu je klíčový odbor mezinárodní policejní spolupráce Policejního prezidia, který koordinuje veškeré mezinárodní vztahy Policie ČR (Hudáková 2014).

Komunikace mezi jednotlivými články probíhá řízeně pomocí standardizovaných systémů a zabezpečených kanálů. Jednotliví policisté komunikují se svým obvodním oddělením a to

se obrací na krajské ředitelství. Krajské ředitelství komunikuje pomocí operačního střediska a oddělení mezinárodních vztahů s Policejním prezidiem. Informace Policejnímu prezidiu dodávají také zastupitelské úřady, celní správa a styční důstojníci. Vzhledem k tomu, že rozhodování probíhá na Policejním prezidiu či na Ministerstvu vnitra, ukázalo se kritérium počtu zaměstnanců jako nepříliš relevantní. Analyzovaná kritéria ukazují na centralizaci koordinace. Vyjednávají odborníci vyslaní Policejním prezidiem, to se týká zejména pomocných orgánů, jako jsou expertní skupiny, nebo přímo policejní prezident. Policejní prezident se zodpovídá ministru vnitra. Jednání bilaterální nebo v Radě provádí ministr vnitra a jeho tým. Na nejvyšší úrovni, v Evropské radě, zastupuje ČR premiér. Vyjednávací pozice je připravována na Policejním prezidiu a na Ministerstvu vnitra a schvalována je Výborem pro EU. Systém řízení je tedy centralizovaný.

Z vazeb uvnitř systému policejní spolupráce vyplývá, že je řízena poměrně striktně hierarchicky. Přeshraniční spolupráce a její nové evropské nástroje nejsou natolik významné, aby se policejní spolupráce začala řídit síťově. Kromě toho i tyto instituty jsou řízeny z centra.

Koordinační mechanismus podle Jordana a Schouta je založen na byrokratických pravidlech a dosahování kompromisů ve výborech. Byrokratická pravidla českého koordinačního mechanismu lze najít v zákoně o policii a ve vnitřních řádech Policejního prezidia, Ministerstva vnitra a Úřadu vlády. Částečně také vyplývají z procesních pravidel institucionálního systému EU. Druhý rys mechanismu (existence výborů) je také naplněn. O policejní spolupráci se hovoří na různých úrovních a v různých orgánech.

Závěr

Tato diplomová práce je zaměřena na koordinaci policejní spolupráce v rámci EU z pohledu ČR. Analyzuje koordinační mechanismus a vazby mezi evropskou a národní rovinou

koordinace pomocí teorií evropské integrace. V policejní spolupráci se kombinují liberální mezivládní přístup v pozdějším pojetí A. Moravcsika a racionální institucionalismus. Prvně jmenovaný přístup lze pozorovat při formování pozice ČR a jejím prezentování na evropské úrovni. Racionální institucionalismus se projevuje v motivech zapojení ČR do evropské policejní spolupráce a v jejím celkovém fungování.

V práci je zachycen vývoj oblasti vnitra v EU. Dnešní prostor svobody, bezpečnosti a práva vychází z mezivládních projektů, jako byly ad hoc pracovní skupiny a Schengenská dohoda. Jeho současná podoba je ovlivněna nejvýrazněji Amsterdamskou a Lisabonskou smlouvou. Přestože v této citlivé oblasti stále převládá mezivládní paradigma, lze pozorovat pozvolný trend komunitarizace politik vztahujících se k vnitřní bezpečnosti EU. To se na národní úrovni odráží v centralizaci národní koordinace.

Koordinační model ČR byl analyzován z hlediska míry centralizace pomocí tří kritérií: personálního zajištění, funkcí zapojených orgánů a jejich vzájemných vazeb. Model se ukázal jako centralizovaný, s určitými prvky decentralizace a poměrně silnou hierarchizací. Ústředním koordinačním orgánem je Policejní prezidium ČR. Koordinační struktura reflektuje policejní spolupráci na evropské úrovni tvorbou kontaktních bodů v příslušných útvarech. K usnadnění koordinace byl na Policejním prezidiu v roce 2013 zřízen Odbor mezinárodních policejních vztahů, nicméně některé kontaktní body (Cepol, Eurosur) zůstávají mimo tuto centrální organizační jednotku. Ke sladování stanovisek s ostatními resorty dochází ve Výboru pro evropské záležitosti.

Koordinace policejní spolupráce byla analyzována v systémové rovině. Schematické zobrazení koordinačního mechanismu obsahuje všechny tři roviny koordinace: národní, evropskou i systémovou. Schéma reprezentuje také dvě úrovně koordinace lišící se svou činností: koncepční a operativní. Na koncepční úrovni komunikuje ČR s institucemi EU, bilaterálně s ostatními státy a skrze regionální platformu Salcburského fóra. Sladování

pozic v rámci regionální skupiny se ukazuje být účinným nástrojem posílení vlivu ČR v EU a jedním z faktorů evropeizace. Pravidla fungování národního koordinačního mechanismu jsou formulována především v zákoně o policii a v interních pravidlech Policejního prezidia, Ministerstva vnitra a Úřadu vlády.

Aktivita ČR kolísá podle priorit vlády a rozpočtových limitů. Vlastní iniciativu vyvíjí na nižší úrovni, jako jsou pracovní skupiny, nebo Salcburské fórum. Protože ČR není silným vyjednávačem na nejvyšší úrovni, zaměřuje svou iniciativu jen na projekty, které přináší ČR přidanou hodnotu a na blokadu projektů, které by ČR mohly uškodit. Koordinaci se ČR snaží vést podle prioritních okruhů otázek, což přispívá k její efektivitě.

Policejní spolupráce je ovlivňována jak harmonizací, tak evropeizací. Před vstupem do EU prošla ČR rozsáhlým harmonizačním procesem. K zahájení evropeizačních procesů bylo třeba, aby ČR dosáhla určitého stupně kompatibility, a aby zaujala své místo v EU, ze kterého by sama mohla podobu policejní spolupráce ovlivňovat. Nejbliže tomuto stavu byla zatím během předsednictví v Radě EU a zpracování Stockholmského programu. Uplatňuje se koncept evropeizace druhé generace se všemi třemi součástmi: přejímání, přesouvání a sdílení.

Použitá literatura

- Bigo, D. 2008. „EU Police Cooperation: National Sovereignty Framed by European Security?“ Pp. 91–108 in E. Guild, F. Geyer (eds.): *Security versus justice? police and judicial cooperation in the European Union*. Ashgate.
- Císař, O. 2002. „Teorie mezinárodních vztahů a evropská studia“. *Politologický časopis* 9(1): 50–67. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity.
- Council of EU. 2010. *Internal Security Strategy for the European Union: „Towards a European Security Model“*.
- Drulák, P. 2010. *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál.

- EU. 2010. *Smlouva o fungování EU*.
- Featherstone, K., C. M. Radaelli. 2003. *The Politics of Europeanization*. New York: Oxford University Press.
- Hudáková, A. a kol. 2014. *Konzultace na Policejním prezidiu ČR vedené v období 12.–23. 8. 2013*. Policie ČR. Odbor mezinárodní policejní spolupráce.
- Jordan, A., A. Schout. 2008. *The coordination of the European Union: exploring the capacities of networked governance*. Oxford: Oxford University Press.
- Karlas, J. a kol. 2013. „Systémová koordinace evropských záležitostí: Středně velké státy a SZBP“. *Mezinárodní vztahy* 48(4): 5–25.
- Kassim, H., G. Peters, V. Wright (eds.). 2000. *The national coordination of EU policy : the domestic level*. Oxford; New York: Oxford University Press.
- Kratochvíl, P. 2008. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál.
- Monar, J. 2010. „The Institutional Framework of the AFSJ: Specific Challenges and Dynamics of Change“. Pp. 21–52 in J. Monar (ed.): *The institutional dimension of the European Union's area of freedom, security and justice*. Brussels; New York: P.I.E. Peter Lang. College of Europe studies.
- Moravcsik, A. 1993. „Integrating International and Domestic Theories of International Bargaining“. Pp. 3–42 in R. D. Putnam et al.: *Double-edged Diplomacy: International Bargaining and Domestic Politics*. University of California Press.
- Putnam, R. D. 1988. „Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games“. *International Organization* 42: 427–460.
- Spence, D., R. Lewis. 2010. „The Commission's Role in Freedom, Security and Justice“. Pp. 83–112 in J. Monar (ed.): *The institutional dimension of the European Union's area of freedom, security and justice*. Brussels; New York: P.I.E. Peter Lang. College of Europe studies.
- Zemanová, Š. 2007. „Výzkum europeizace – aktuální problémy a perspektivy“. *Mezinárodní vztahy* 42(4): 29–51.
- Zemanová, Š., R. Druláková. 2012. „Europeizace po Lisabonu: Kompetence, governance a domácí změny v kontextu nové úpravy primární legislativy EU“. *Současná Evropa* 2012(2): 65–82.

EVROPSKÁ SMĚRNICE O BEZPEČOSTI JADERNÝCH ZAŘÍZENÍ: ROZHODOVÁNÍ V RADĚ V LETECH 2004, 2009 A 2014

Mgr. Tomáš Kulda

Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, obor Evropská studia

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Mgr. Tomáš Kulda

Abstrakt:

Jaderná energetika patří k jedněm z prvních oblastí, ve kterých docházelo k integraci evropských států v rámci Euratomu, přesto se ale otázkou bezpečnosti jaderných zařízení začala Evropská unie zabývat až v souvislosti s blížícím se rozšířením v roce 2004. V roce 2003 předložila Komise historicky první návrh evropské legislativy zaměřený na tuto otázku. Rada ho ale nepřijala a následovalo pětileté období, během kterého byl vypracován zcela nový návrh, který byl následně v roce 2009 schválen. O dva roky později ovšem v souvislosti s jadernou katastrofou ve Fukušimě nastala potřeba tuto legislativu novelizovat, což vedlo ke schválení nového návrhu v létě 2014. Tato práce zkoumá hlavní faktory, které měly vliv na rozhodování Rady EU v otázce přijímání těchto směrnic v letech 2004, 2009 a 2014. Zkoumanými podmínkami jsou selhávající domácí politika, dále vliv vnějších událostí, kterým státy samy nedokážou odpovídajícím způsobem čelit, třetím zkoumaným faktorem pak je přítomnost přeshraničních účinků mezi jednotlivými státy, čtvrtou podmínku představuje konzistentnost návrhu s existující legislativou a aktivitami různých národních a mezinárodních orgánů, a poslední zkoumanou podmínkou pak je přijatelnost integračních kroků pro veřejnost.

Abstract:

Even though nuclear energy was one the first areas in which European countries started integrating their policies through Euratom, the question of nuclear installations safety was only

addressed by the EU in the context of the impending enlargement of the Union in 2004. In 2003, the European Commission submitted the first-ever proposal for a European directive on nuclear safety. However, the Council rejected it the following year, opening a 5-year-long debate leading to the drafting of a new directive proposal, which was subsequently adopted in 2009. Only 2 years later, in the wake of the 2011 Fukushima disaster, amending this directive became necessary. Discussions resulted in the adoption of the amended legislation in the summer of 2014. This master's thesis analyses the main factors influencing the Council's decision-making on either rejecting or adopting the proposed directives in 2004, 2009 and 2014. The analysis is based on the following five scope conditions: policy failure and availability of a successful alternative; external influence emanating from foreign countries (hardly manageable by the individual states); functional interdependence and trans-boundary effects among the Member States; consistency of the proposed legislation with the existing national and international framework, and lastly, domestic public acceptance.

Klíčová slova:

Evropská unie, Rada Evropské unie, členské státy, směrnice, jaderná bezpečnost, jaderný balíček, jaderná energetika, rozhodovací proces

Klasifikace JEL:

F59, K32

Diplomová práce dostupná zde:

<https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/120177173/?lang=cs>

Úvod

Role Evropské unie a jejích předchůdců zůstávala v jaderném odvětví po několik desetiletí dosti omezena a nová legislativní opatření přesunující pravomoci na unijní úroveň byla přijímána jen zřídka a po velice dlouhých a náročných jednáních. Členské státy si tak dlouhodobě udržovaly naprostou samostatnost, co se týkalo směřování svých jaderných politik či bezpečnostních standardů svých jaderných zařízení, a Euratomu nebyly přiznány žádné prostředky, jak prosazovat svá opatření.

Důležitou roli v této oblasti sehrálo plánované velké rozšíření v roce 2004, přivádějící do Evropské unie státy bývalého východního bloku, které měly na svých územích jaderná zařízení sovětské koncepce, která obzvláště po nehodě v Černobyli byla vnímána jako nebezpečná a zcela neodpovídající představám stávajících členských států. V průběhu devadesátých let se proto touto otázkou zabývala řada různých institucí a pracovních skupin, jak na mezivládní, tak na evropské úrovni. Jejich aktivita rozproudila debatu o tom, jakým způsobem má tato otázka být před vstupem nových zemí vyřešena, zda má bezpečnost jaderných zařízení zůstat výhradní doménou národních regulátorů jednotlivých členských států a na jejich dobrovolné spolupráci, či zda má být přesunuta na unijní úroveň a být začleněna do evropského *acquis communautaire*.

Rada nakonec v této oblasti rozhodovala třikrát v letech 2004, 2009 a 2014. Samotné návrhy se v mnoha ohledech značně lišily, stejně tak jako okolnosti, za jakých o nich bylo rozhodováno. První návrh Komise vycházel z nejistoty členských států ohledně bezpečnosti zařízení v kandidátských státech a navrhoval řešení, jak zajistit standardy, které by vedly k vyřešení této situace. Přesto se ovšem členské státy rozhodly tento návrh v Radě zamítnout. Krátce na to však byly započaty přípravy nové směrnice, která byla o pět let později přijata, byť již nebyla původní hrozba východoevropských elektráren aktuální. Třetí rozhodnutí padlo v roce 2014 v souvislosti

s návrhem novelizace směrnice přijaté v roce 2009, a to v reakci na jadernou katastrofu ve Fukušimě, která nastala v březnu 2011.

1. Teoreticko-metodologický rámec

Předmětem výzkumu této diplomové práce je chování členských států Evropské unie při rozhodování o klíčových integračních krocích v oblasti jaderné politiky s cílem určit faktory, které daná rozhodnutí významným způsobem ovlivnily. Autor práce vychází z předpokladu, že se státy chovají při rozhodování o přijetí integračních kroků jako racionální aktéři. Na takovém poznatku staví i dvojice autorů Manuele Citi a Martin Rhodese, kteří v článku „New Modes of Governance in the EU: Common Objectives Versus National Preferences“ definují právě soubor podmínek potřebných pro to, aby se státy přiklonily k integračním krokům v jisté oblasti. Pětice podmínek, které autoři definují jako hlavní předpoklady pro přistoupení k integraci, představuje soubor výchozích parametrů pro definování zkoumaných faktorů předkládané případové studie.

V souvislosti s prvním parametrem, kterým je selhání stávající politiky, následná nejistota s dalším vývojem a pocit nebezpečí, se autor zabývá aktuálním nastavením regulace bezpečnosti jaderných zařízení v zemích, kterých se tato otázka týkala. Zkoumá zde výskyt událostí, které by naznačovaly nefunkčnost stávajících opatření a potřebu změny. Zároveň si stanovuje vedlejší podmínku potřebné přítomnosti nabídky lepší alternativy a dochází tak ke srovnání s navrhovanými směnicemi a k vyhodnocení, zda nabízejí řešení pro dané vyskytující se problémy.

Druhým zkoumaným parametrem je externí vliv, který mohl rozhodování států ovlivnit. Konkrétně se zde jedná o rozbor událostí, ke kterým docházelo mimo území členských států EU, ale které mohly mít dopad na utváření názorů jejich představitelů. Cílem v tomto případě je vyhodnotit, zda se státy nechají dotlačit k přijetí legislativy pod tlakem externích okolností.

Třetí zkoumaný parametr se týká provázanosti jednotlivých států a přítomnosti přeshraničních účinků. Autor se zde zaměřuje na potenciální přítomnost takovýchto účinků a na stávající stav spolupráce mezi jednotlivými státy a jejich schopnost takovým projevům čelit. Zároveň zkoumá, jakým způsobem navrhovaná opatření Evropské komise nabízela přeshraničním účinkům čelit, a jakým způsobem měla být spolupráce mezi státy ošetřena.

Čtvrtou zkoumanou oblastí je konzistentnost se stávající legislativou a aktivitami dalších aktérů, kteří se tomuto odvětví věnují. Jedná se mimo jiné o dodržování principu subsidiarity v návrzích Komise a autor se v této souvislosti podrobně zabývá otázkou, zda nabízené směrnice skutečně nabízely lepší řešení, než která byla v silách jednotlivých států. Zároveň se věnuje i roli dalších organizací, které se zabývají oblastí regulace bezpečnosti jaderných zařízení (Mezinárodní agentura pro atomovou energii, Asociace západoevropských jaderných regulátorů, atd.).

Posledním parametrem je přijatelnost integračních kroků pro domácí publikum. Autor se zde věnuje postoji veřejného mínění k jaderné energetice a hrozbám s ní spojených společně s pohledem na roli, kterou v této oblasti má Evropská unie hrát. Veřejnost má možnost do rozhodovacího procesu zasáhnout mimo jiné prostřednictvím národních voleb, a proto lze očekávat, že by její příklon k navrhované integraci měl být jednou z potřebných podmínek.

2. Historická východiska a regulace před rokem 2003

Spolupráce na poli mírového využívání jaderné energie se stala jednou z prvních oblastí evropské integrace, když v březnu 1957 podepsala v Římě šestice zakládajících států smlouvu o založení Evropského společenství pro atomovou energii (Euratom). Spolupráce na úrovni Společenství – byť byla poměrně omezená – vedla nicméně k tomu, že mezi státy vznikla jakási forma nezávazného *acqui*, postavená na společných hodnotách a pojetí ochrany. Tato neformální pravidla tak představovala základ všech národních bezpečnostních standardů

a jedinou formu „integrace“ v této oblasti. Tento stav se jevil být plně dostačujícím až do devadesátých let, kdy se začalo jednat o možném rozšíření Evropské unie na východ, čímž by se na jejím území ocitly jaderné elektrárny projektované v Sovětském svazu a zcela neodpovídající západním představám.

O zavedení jednotných bezpečnostních standardů ve státech střední a východní Evropy usilovala v té době i Mezinárodní agentura pro atomovou energii. V roce 1994 tak vznikla Úmluva o jaderné bezpečnosti, která vešla v platnost o dva roky později. Jeden z nejzásadnějších okamžiků pak nastal, když k této úmluvě připojil počátkem roku 2000 podpis i samotný Euratom. Tento krok byl považován za poměrně kontroverzní, jelikož i nadále panoval obecně přijímaný názor, že bezpečnostní standardy jaderných zařízení jsou stále výhradně v gesci národních regulátorů a Euratom měl mít pravomoci jen v oblasti ochrany osob před ionizujícím zářením. Proto také Rada tento návrh Komise přijala s tím, že se Euratom bude řídit jen těmi částmi Úmluvy, které se týkaly oblastí spadajících do pole působnosti Společenství. Nakonec byla tato záležitost Komisí předložena Evropskému soudnímu dvoru (ESD), který rozhodnutím z 10. prosince 2002 zrušil podmínku omezující působnost Úmluvy s tím, že není vhodné stanovovat umělou hranici mezi ochranou zdraví a bezpečností jaderných zařízení. Tímto způsobem se do evropské legislativy dostala historicky první opatření harmonizující bezpečnost zdrojů ionizujícího záření.

V listopadu 2002 zároveň Evropská komise představila tzv. Jaderný balíček, který měl napomoci zajistit co nejvyšší úroveň bezpečnosti v Evropě. Přestože tento návrh byl následně velice kladně přijat v Evropském parlamentu, byl pak zablokován Radou ministrů, kde se setkal s odmítavým názorem, že by Komise získala až příliš silné postavení v tak citlivé oblasti. Ani následnou revidovanou verzi se v Radě nepodařilo prosadit, a tak bylo již v průběhu roku 2003 jasné, že tyto směrnice nebudou do evropské legislativy zapracovány před velkým rozšířením v následujícím roce.

Na podzim 2008 pak byl Komisí představen nový návrh směrnice stanovující rámec povinností a základních principů, kterými se měly řídit bezpečnostní standardy pro jaderná zařízení v členských státech EU, ale která zároveň nadále přisuzovala klíčovou roli národním regulátorům. Tato směrnice se tak stala prvním vlastním opatřením Evropské unie v oblasti bezpečnosti jaderných zařízení, čímž se uzavřelo mnoho let trvající období, během kterého v této oblasti neměla Unie žádné pravomoci. Jaderná nehoda, která nastala ve Fukušimě v březnu 2011, ovšem vedla k potřebě přijatou směrnici novelizovat, aby evropský rámec pro bezpečnost jaderných zařízení reflektoval i okolnosti spojené s touto událostí. Tato novela pak byla bez větších potíží schválena v červenci 2014.

3. Selhávající politiky, nejistota a pocit nebezpečí

Selhávající národní politika se u zkoumaných případů neukázala být zcela nutnou podmínkou pro přistoupení k integračním krokům. V roce 2009 Rada přijala navrhovanou směrnici i přes to, že stávající systém zajišťování bezpečnosti jaderných zařízení byl zcela funkční a nevykazoval žádné známky selhání. U tohoto faktoru byla ovšem u jednotlivých případů zkoumána i podoba navrhovaných politik nabízených danými směrnicemi s cílem zjistit, zda nabízely lepší alternativu, než byla současná politika. Právě tento parametr pak zřejmě hrál při rozhodování Rady podstatnou roli. V případě směrnice přijaté v roce 2009 totiž návrh skutečně nabízel zlepšení situace i přesto, že stávající stav byl sám o sobě funkční. Naopak v prvním ze zkoumaných případů byla potřeba zavedení unijní legislativy v této oblasti potenciálně potřebnější, avšak návrh nenabízel členským státům jistotu zlepšení při jeho přijetí a spíše přinášel hrozbu destabilizace stávajícího systému.

4. Vliv vnějších událostí na rozhodování

Přítomnost vnějšího vlivu se naopak ukázala být podmínkou nedostačující, ani nutně nepotřebnou. Při rozhodování o jaderném balíčku v roce 2004 se totiž jednalo o jeden z hlavních argumentů Komise, proč by Rada tento návrh měla přijmout. Přestože by pravděpodobně pomohl zlepšit otázku bezpečnosti jaderných elektráren v kandidátských zemích, nestačilo to na to, aby byl návrh Radou přijat navzdory jeho jiným negativním stránkám. Naopak u druhého ze zkoumaných případů, směrnice přijaté v roce 2009, již nehrál vnější vliv žádnou roli. Po rozšíření EU v letech 2004 a 2007 již všechny kandidátské státy využívající jadernou energii byly součástí Unie a tato otázka tedy byla čistě vnitřní záležitostí a i přesto byl návrh přijat. Po jaderné katastrofě ve Fukušimě se pak sice vnější vliv ukázal být klíčovým důvodem pro přijetí nové evropské legislativy, ovšem tento návrh na rozdíl od prvního případu splňoval i všechny ostatní zkoumané podmínky a nejednalo se tedy o jediný argument pro jeho přijetí.

5. Provázanost jednotlivých států a přítomnost přeshraničních účinků

Přeshraniční účinky jsou v otázce jaderné bezpečnosti do jisté míry nevyhnutelným jevem. Je zřejmé, že dopad jaderných katastrof se může týkat i dalších států mimo těch, ve kterých k dané události došlo. V prvních dvou případech se nicméně prokázalo, že existovaly i další skutečnosti přesahující národní hranice, které by jistá míra integrace napomohla řešit. Jednalo se například o spory ohledně uznávání bezpečnostních norem upravujících provoz jaderných zařízení v sousedních zemích, které některými státy nebyly považovány za dostatečné (např. česko-rakouský spor o JE Temelín). Přijetí evropské legislativy by tak jejich vzájemné uznávání mělo zajistit na celounijní úrovni. Dalším aspektem pak byla možnost spolupráce více států na stavbě a provozu společných jaderných elektráren. I v tomto

ohledu by zavedení harmonizovaného legislativního rámce pomohlo vyřešit řadu nejasností ohledně role jednotlivých orgánů a kritérií, které by jejich činnost měla splňovat. Ve třetím zkoumaném případě se již vzhledem k předchozímu přijetí směrnice 2009/71/Euratom přeshraniční účinky mezi jednotlivými státy omezovaly téměř výhradně na potencionální dopad radioaktivního spadu v případě nehody. I tak ovšem představovalo zpřísnění jaderné bezpečnosti všech členských států přijetím navrhované legislativy snížení potenciální hrozby projevu takovýchto účinků.

6. Konzistentnost se stávající legislativou a působením dalších organizací

Ze zkoumaných případů dále vyplývá, že klíčovou podmínkou pro přijetí navrhovaných směrnic byla konzistentnost se stávající národní i mezinárodní legislativou a aktivitami případných dalších aktérů. Právě tento bod byl hlavním nedostatkem směrnice obsažené v jaderném balíčku v roce 2004 a členské státy ostře kritizovaly zejména hrozící destabilizaci zavedeného systému tím, že dojde k necitlivým změnám pravomocí jednotlivých aktérů, zejména pak národních regulačních orgánů. Problematický byl i vztah k Úmluvě o jaderné bezpečnosti Mezinárodní agentury pro atomovou energii, se kterou si zkoumaný návrh v několika ohledech fundamentálně odporoval. Tyto argumenty se tak staly jedním z hlavních důvodů pro zamítnutí předkládaného návrhu. Naopak směrnice přijatá v roce 2009 byla po zkušenostech s předchozím návrhem navržena právě tak, aby co nejlépe do existujícího rámce zapadla. Díky tomu především upevňuje již existující pravidla obsažená v Úmluvě MAAE a doplňuje je o zvýšení vzájemné spolupráce národních orgánů, jejichž ústřední roli ještě výslovně stvrzuje. Zachování dosavadní stability zavedeného systému spojené s faktickým posílením systému bezpečnosti jaderných zařízení pak bylo Radou považováno jako dostatečný důvod pro přijetí dané legislativy, a to například i přes zmiňovanou dostatečnou

efektivitu dosavadního uspořádání. Novela, která byla přijata v roce 2014, pak tento stav nadále upevňovala. Ústřední role národních regulátorů a Úmluvy o jaderné bezpečnosti tak zůstaly plně zachovány a nově zavedená opatření sice svěřovala EU nové pravomoci, ale nijak nenarušovala zavedený systém, díky čemuž byla Rada tomuto návrhu nakloněna.

7. Přijatelnost v domácím prostředí

Poslední ze zkoumaných podmínek, přijatelnost navrhovaných integračních kroků pro veřejnost, byla splněna u všech tří zkoumaných případů, byť zejména v prvním případě chyběl dostatek spolehlivých zdrojů pro její vyhodnocení. Skutečný dopad tohoto faktoru na přijatá rozhodnutí je ovšem poněkud diskutabilní, jelikož se jednalo o velice technické směrnice, jejichž specifika byla pro většinu veřejnosti neuchopitelná. Nicméně i tak lze u všech tří případů z dostupných průzkumů veřejného mínění alespoň vyčíst, že veřejnost skutečně vnímala hrozby spojené s provozem jaderných zařízení a posílení bezpečnosti jejich provozu považovala za žádoucí. V případě směrnice přijaté v roce 2009 je pak tato hypotéza výslovně potvrzena výsledky Eurobarometru věnovanému právě tomuto tématu v roce 2007.

8. Vliv zkoumaných podmínek na jednotlivé případy

Ze studie vyplývá, že v případě rozhodování v roce 2004 o směrnici o všeobecných požadavcích na jadernou bezpečnost, obsažené v tzv. jaderném balíčku, byly splněny podmínky přítomnosti vnějšího vlivu a přeshraničních účinků. Přijetí tohoto návrhu by pravděpodobně bylo kladně přijato veřejností, byť se tento závěr nepodařilo dostatečně pevně doložit. Naopak se zde neprojevila ani selhávající politika a ani navrhovaná směrnice nezapadala do stávajícího legislativního a institucionálního rámce. Právě nekompatibilita se zavedeným systémem

zabezpečení jaderných zařízení a aktivitami dalších národních a mezinárodních aktérů působících v této oblasti, byla v případě tohoto návrhu nejvíce kritizovaným bodem. Argument Evropské komise, že by přijetí této směrnice pomohlo vyřešit potíže s bezpečností jaderných zařízení v kandidátských státech, které měly přistoupit v roce 2004, se pro Radu zjevně neukázal být dostatečně silným na to, aby byla ochotna přistoupit na možnou destabilizaci fungujícího systému a polevit z národních zájmů jednotlivých členských států.

Návrh směrnice 2009/71/Euratom pak ze zkoumaných podmínek splňoval přítomnost přeshraničních účinků a byl konzistentní se zavedeným systémem bezpečnosti jaderných zařízení, a podle průzkumů bylo posílení role EU v této oblasti veřejností vnímáno velice pozitivně. V tomto případě se dále ukázalo, že ani selhávající domácí politika v dané oblasti, ani vnější vliv nebyly nutnými podmínkami pro přistoupení k integračním krokům. Návrh totiž nepřinášel do zavedeného systému žádný zásadní zvrát, ale naopak ho upevnil a posílil, a to díky tomu, že v rámci celého mezinárodního systému dokázal najít prostor, ve kterém žádným jiným institucím nezasahoval do kompetencí, ale pouze doplňoval jejich činnost. Rada tak přijetím tohoto návrhu nadále zajistila klíčovou roli národním regulačním orgánům a delegovala na unijní úroveň především koordinaci jejich spolupráce v oblasti vyhodnocování a vývoje bezpečnostních opatření pro provoz jaderných zařízení.

Poslední zkoumaný případ, tedy návrh novely směrnice o bezpečnosti jaderných zařízení, který byl připraven v návaznosti na jadernou katastrofu ve Fukušimě, splňoval všechny zkoumané podmínky. Právě tato událost hrála u většiny z nich významnou roli. Selhání japonského systému zabezpečení atomových elektráren, které bylo považováno za srovnatelné s nastavením pravidel v Evropě, poukázalo na potenciální nedostatky i u členských států EU. Rada pak pod vlivem tohoto vnějšího vlivu přijala předkládanou směrnici, která napomohla ještě více posílit již existující právní rámec a doplnila ho o několik nových opatření, která zvýšila intenzitu spolupráce

mezi jednotlivými státy, aniž by jim ale ubírala na suverenitě. Vzhledem k zvýšenému strachu z jaderné energetiky v návaznosti na zmiňovanou katastrofu pak byla navrhovaná směrnice, z hlediska veřejného mínění, vítaným nástrojem, jak omezit hrozby spojené s provozem této technologie a umožnit její využívání i v budoucnosti.

Závěr

Předkládaná diplomová práce zkoumala, na základě podmínek definovaných autory Manuelem Citim a Martinem Rhodesem, které hlavní faktory měly vliv na rozhodování Rady EU v otázce přijímání těchto směrnic v letech 2004, 2009 a 2014. Odpověď na tuto výzkumnou otázku je podrobně rozvedena v předešlé kapitole, která nabízí shrnutí výstupů případové studie věnované právě vlivu jednotlivých faktorů při schvalování zkoumaných návrhů směrnic. Použitý teoreticko-metodologický model disciplinované interpretativní případové studie neumožňuje tyto závěry zobecňovat a aplikovat na širší škálu případů. Přínosem této práce tak zůstává především porozumění genezi evropské legislativy v oblasti bezpečnosti jaderných zařízení a interpretování role hlavních faktorů, které přijetí těchto legislativních aktů ovlivnily.

Použitá literatura

- AEA Technology PLC. 2001. *25 Years of Community Activities towards Harmonisation of Nuclear Safety Criteria and Requirements – Achievements and Prospects*. EUR 20055en. Brussels: European Commission [cit. 2014-11-26]. Dostupné z: <<http://ec.europa.eu/energy/nuclear/studies/doc/other/eur20055.pdf>>.
- Axelrod, R. S. 2006. „The European Commission and Member States: Conflict Over Nuclear Safety“. *Perspectives* 14(26).

- Citi, M., M. Rhodes. 2007. „New Modes of Governance in the EU: Common Objectives Versus National Preferences“. *European Governance Papers* 1. Dostupné z: http://edoc.vifapol.de/opus/volltexte/2011/2463/pdf/egp_newgov_N_07_01.pdf.
- De Esteban, F. 2002. „The Future of Nuclear Energy in the European Union“. *European Strategic Exchange* [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/energy/nuclear/doc/brusselsfdemay2002.pdf>.
- European Commission. 1989. *Assurance of Safety of Nuclear Plants: Objectives and methods*. Communication from the Commission COM (88) 788 final. Brussels: Commission of the European Communities.
- GB. 2006a. *Managing Nuclear Safety and Waste: The Role of the EU. Volume 1: Report*. 37th Report of Session 2005-06. Great Britain. Parliament. House Of Lords. European Union Committee.
- GB. 2006b. *Managing Nuclear Safety and Waste: The Role of the EU. Volume 2: Evidence*. 37th Report of Session 2005-06. Great Britain. Parliament. House Of Lords. European Union Committee.
- Krupnick, Ch. 2003. *The Foreign Policy of Nuclear Reactors in Central and Eastern Europe* [online]. 29. březen 2003. B.m.: US Army War College. Dostupné z: http://aei.pitt.edu/7064/1/000433_1.PDF.
- NRWG. 2002. *30 years of NRWG activities towards harmonisation of nuclear safety criteria and requirements*. Nuclear Regulators Working Group. EUR 20818. Brussels: European Commission.
- Nuttall, W. J. 2009. „Nuclear Energy in the Enlarged European Union“. *EPRG Working Paper* 0904: 24.
- Pouleur, Y., P. Krs. 2010. „The Momentum of the European Directive on Nuclear Safety“. *Nuclear Law Bulletin* 85: 5–33.
- Taylor, D. M. 2002. *Nuclear safety in an enlarged European Union. The European Commission's „Nuclear Package“* [cit. 2014-11-19]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/energy/nuclear/studies/doc/other/nuclear_engineer_dmt.pdf.

- Taylor, D. M. 2003. *The Directives of the “Nuclear Package”*. *European Commission* [cit. 2014-11-19]. Dostupné z:
<[ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/fp6-
euratom/docs/euradwaste04pro_1-taylor_en.pdf](ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/fp6-
euratom/docs/euradwaste04pro_1-taylor_en.pdf)>
- WPNS. 2006. *Final Report of the Ad hoc Working Party on Nuclear Safety (WPNS)*. B.m.: Council of the European Union [cit. 2014-12-03]. Dostupné z:
<[http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15475-2006-
REV-2/en/pdf](http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15475-2006-
REV-2/en/pdf)>.

ANALÝZA PŘIPRAVENOSTI ČESKÉ REPUBLIKY K PŘISTOUPENÍ DO EUROZÓNY

Mgr. František Mudroňka

*Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, obor
Evropská studia a mezinárodní vztahy*

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Mgr. František Mudroňka

Abstrakt:

Tato diplomová práce se zabývá připraveností České republiky k přistoupení do eurozóny. Česká republika v současné době nespĺňuje požadavky nutné pro zavedení eura, nicméně vzhledem ke změně politického diskursu otevírající možnost vstoupit do měnové unie v dlouhodobějším horizontu lze očekávat v nejbližší době celospolečenskou diskuzi o dopadech nahrazení české koruny za jednotnou měnu euro. Diplomová práce je koncipována způsobem, aby do této diskuze dokázala relevantně zasáhnout. K hodnocení dosavadní připravenosti České republiky na vstup do eurozóny práce využívá deskriptivně-analytické metody, přičemž věnuje pozornost následujícím oblastem: (1) organizačnímu, legislativnímu a technickému stavu přípravy, (2) stavem veřejného a politického mínění, (3) plnění nominálních konvergenčních kritérií a stavu reálné konvergence země vůči eurozóně za využití teorie optimální měnové oblasti a (4) ekonomickým dopadům vstupu České republiky do eurozóny.

Abstract:

This thesis deals with the Czech Republic's preparation for accession to the euro area. The Czech Republic does not currently meet the requirements necessary for the introduction of the euro. However, due to a change in the political discourse which opens up the opportunity to join the monetary union in the longer term, we can expect a nationwide discussion about the consequences of adopting the euro in the near future. This thesis is designed to contribute to this discussion. This study uses descriptive and analytical methods to evaluate the preparation of the Czech

Republic to join the euro area. This text is aimed especially to the following areas: (1) organisational, legislative and technical level of preparation, (2) public and political attitude, (3) the fulfilment of nominal convergence criteria and the level of real convergence with the euro-area countries using the theory of optimum currency areas, and (4) the economic impacts of the Czech Republic's accession to the euro area.

Klíčová slova:

euro, eurozóna, Hospodářská a měnová unie, Česká republika, Maastrichtská kritéria, teorie optimální měnové oblasti

Klasifikace JEL:

F33, F45

Diplomová práce dostupná zde:

<http://theses.cz/id/uvpl1h>

Úvod

Česká republika (ČR) se svým vstupem do Evropské unie (EU) v roce 2004 zavázala, stejně jako další nové země Unie, k přijetí společné měny euro. Přejít od národní měny k euru by měl pro Českou republiku nejen velký politický a hospodářský význam, ale i celospolečenský dopad, neboť by takové rozhodnutí přineslo významné změny jak pro ekonomiku státu, tak rovněž i pro její občany. V současné době je na Českou republiku uplatňována tzv. přechodná výjimka pro zavedení eura. Tato výjimka se vztahuje na všechny členské země EU, které nesplňují podmínky nutné pro zavedení eura, čímž se na ně nevztahují všechny povinnosti plynoucí z pravidel fiskální a měnové politiky, jež jsou aplikovány na členy měnové unie. Výše zmíněná výjimka však nezbavuje Českou republiku povinnosti usilovat o přijetí eura, nicméně vstup do eurozóny je

odložen do doby, než budou splněny nezbytné podmínky pro zavedení jednotné měny. Základní podmínkou pro přijetí České republiky do měnové unie je nejen splnění maastrichtských konvergenčních kritérií, ale rovněž přijetí vhodných legislativních, institucionálních a technických úprav.

Vzhledem k závazku České republiky o přistoupení k jednotné měně je zásadním problémem identifikace vhodného načasování vstupu do eurozóny, kdy přínosy plynoucí z přijetí eura převáží nad jejími náklady, neboť v opačném případě by vstup do eurozóny představoval riziko pro ekonomický rozvoj nejen České republiky, ale i zemí měnové unie. Rozhodnutí o konkrétním termínu, ke kterému bude Česká republika usilovat o zavedení eura, je v kompetenci vlády, avšak vyhodnocení podmínek pro přijetí jednotné měny náleží orgánům EU. Česká republika se v současné době rozhodla nestanovovat závazný termín přijetí eura (MF ČR, ČNB 2013: 6–7), jeho datum je podmíněné zejména aktuálním stavem ekonomiky, reformováním veřejných financí a posílením pružnosti české ekonomiky. Právě situace, kdy si politická elita České republiky i přes svůj závazek k EU nestanovila plánovaný termín vstupu do eurozóny, vyvolává dlouhodobě odbornou diskuzi nad připraveností České republiky k přijetí eura a nad jejími přínosy a náklady v souvislosti s rychlostí jeho přijetí. Předložená diplomová práce si klade za cíl této odborné diskuzi přispět.

Zvolené téma diplomové práce nabývá na aktuálnosti zvláště s ohledem na nově zvolenou vládu České republiky vzešlou z výsledku voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu (PSP) ČR v roce 2013, která je oproti předchozí vládě více nakloněna k hlubší integraci v rámci EU, což mimo jiné dokládá i přistoupení České republiky do tzv. fiskálního paktu. Předseda vlády ČR Bohuslav Sobotka před volbami do Evropského parlamentu (EP) v květnu 2014 připustil v dlouhodobějším horizontu přesahující mandát současné vlády i vstup do měnové unie (Sobotka 2014).

Předmětem zájmu diplomové práce je tedy kvalitativně i kvantitativně analyzovat připravenost České republiky k přijetí

do třetí fáze hospodářské a měnové unie (HMU), tedy ke vstupu do eurozóny. Předkládaná diplomová práce nahlíží na připravenost země vstoupit do měnové unie nejen na základě splnění maastrichtských konvergenčních kritérií, ale zabývá se i dosavadním stavem organizačních, legislativních a technických příprav. Vstup České republiky do eurozóny by měl celospolečenské dopady, které ovlivní každého občana, proto se diplomová práce rovněž zabývá stavem veřejného mínění v této problematice, popřípadě postoji relevantních politických stran. Maastrichtská kritéria čelí v odborné literatuře kritice kvůli nedostatečné schopnosti postihnout komplexně ekonomickou konvergenci kandidátské země, proto se diplomová práce zaměří na analýzu reálné konvergence České republiky k eurozóně nejen na základě vybraných makroekonomických ukazatelů, ale také za využití teorie optimální

měnové oblasti (*Optimal Currency Area, OCA*), která je dominantním teoretickým přístupem v analyzování připravenosti země vstoupit do měnové unie. Předkládaná diplomová práce se rovněž zabývá analýzou přínosů a nákladů plynoucích z přijetí jednotné měny euro na ekonomiku České republiky, respektive negativními vlivy způsobenými neúčastí v eurozóně a s tím spojenými integračními iniciativami.

Diplomová práce si klade za cíl zodpovědět následující výzkumné otázky:

1) Jaký je dosavadní stav přípravy České republiky k zavedení eura? Tedy jaké kroky již byly podniknuty v organizačních, legislativních a technických přípravách na nahrazení národní měny za euro? Jaké jsou základní strategie a jaký je praktický scénář zavedení eura? Kdy byla Česká republika nejvíce připravena na vstup do eurozóny a jaký je současný stav?

2) Jaký je stav veřejného a politického mínění k zavedení eura? Tedy jak se vyvíjí pohled veřejnosti na vstup České republiky do eurozóny a jakou roli sehrává komunikační kampaň? Jaký je postoj relevantních politických stran k přijetí jednotné měny?

3) Jaký je stav připravenosti české ekonomiky přijmout jednotnou měnu euro? Tedy jak plní Česká republika nominální konvergenční kritéria a jaká je reálná konvergence české ekonomiky vůči eurozóně? Jaký je stav sladění české ekonomiky s eurozónou za využití aplikace teorie optimální měnové oblasti?

4) Jaké jsou očekávané ekonomické dopady vstupu České republiky do eurozóny?

Na základě stanovených výzkumných otázek si autor stanovil následující hypotézu: *Česká republika se vyznačuje vysokým stupněm připravenosti a ekonomické sladění na vstup do eurozóny, přijetí eura však brání politická neochota plně integrovat zemi do evropských měnových struktur.*

Metodologie diplomové práce ve snaze zodpovědět uvedené dílčí výzkumné otázky a dosáhnout objektivní analýzy připravenosti České republiky k přijetí do eurozóny využívá deskriptivně-analytické metody. Při vyhodnocení plnění jednotlivých maastrichtských konvergenčních kritérií autor vychází z implementace podle Smlouvy o fungování Evropské unie či podle ustanovení v Konvergenčních zprávách dle Evropské komise (EK) a Evropské centrální banky (ECB). K aplikaci teorie optimální měnové oblasti na českou ekonomiku autor používá statistický software pro analýzu dat IBM SPSS Statistics. Diplomová práce je vzhledem k využívání kvantitativních dat geograficky vymezena v širším pojetí na všechny členské státy Evropské unie. Ve snaze o objektivnější komparativní analýzu zemí vycházejících z podobných ekonomických podmínek je v užším pojetí práce geograficky vymezena novými členskými státy, které do Unie přistoupily po roce 2004. Zvláštní pozornost je pak věnována komparaci tzv. nových členských zemí mimo eurozónu (New Member States Outside the Euro Area, NMS7), které se zavázaly přijmout euro, tedy Bulharsko, Česká republika, Maďarsko, Polsko, Rumunsko, Chorvatsko a Litva, ta však přistoupí do eurozóny v lednu 2015. Ve snaze o analýzu vývoje české ekonomiky je diplomová práce časově vymezena od roku 1995, neboť od tohoto roku lze aplikovat jednotnou metodiku

Eurostatu ESA 95 na Českou republiku, až po nejnovější přístupná data v roce 2013, respektive v případě výpočtu ekonomické sladěnosti až po 1. čtvrtletí 2014.

1. Dosavadní příprava České republiky na vstup do eurozóny

Česká republika si již několikrát připravila plán na zavedení eura. V prvních vypracovaných strategiích se počítalo s rokem 2007, který byl postupně odložen na rok 2010. Topolánková vláda však rozhodla o oficiálním zrušení termínů vstupu země do eurozóny. Česká republika si přesto stačila vytvořit celou řadu dokumentů vztahující se k organizačním, legislativním a technickým přípravám přijetí eura. Jedním z prvních důležitých kroků bylo vytvoření Národní koordinační skupiny (NKS) pro zavedení eura, která zajišťuje institucionální zabezpečení a koordinaci technických příprav vstupu země do eurozóny.

Mezi základní dokumenty upravující vstup ČR do měnové unie patří zejména Strategie přistoupení k eurozóně z roku 2003 a její aktualizovaná verze z roku 2007. Dále dokument Institucionální zajištění zavedení eura v České republice z roku 2005, který ustanovil Národního koordinátora a zřídil Národní koordinační skupiny pro zavedení eura. V gesci NKS byl o rok později vytvořen dokument Volba scénáře zavedení eura v České republice, který byl v následujícím roce doplněn o Národní plán zavedení eura v České republice, tedy stěžejní dokument v implementaci eura v ČR. V návaznosti na tento dokument vypracovalo NKS řadu dalších doplňujících dokumentů specifikujících různé technické či legislativní záležitosti související se vstupem ČR do eurozóny.

Klíčovým dokumentem v přípravě České republiky k přijetí eura je zmíněný dokument Národní plán zavedení eura v České republice z roku 2007, který detailně popisuje samotný scénář, jednotlivé etapy a časový harmonogram zavedení jednotné měny v ČR pokrývající přípravu od rozhodnutí vlády až po samotné nahrazení české koruny eurem. NKS zvolila jako vhodný scénář

tohoto nahrazení tzv. velký třesk, který počítá se současným zavedením bezhotovostního i hotovostního eura do oběhu.

Schválený scénář jednorázového komplexního nahrazení české koruny za euro je rozčleněn do pěti časových fází. První, předpřípravná fáze, probíhá ještě před zrušením tzv. přechodné výjimky pro zavedení eura. Tato fáze se vyznačuje především technickou a organizační přípravou na přechod ke společné měně, ve všech transakcích se nadále bude používat česká koruna. Druhá fáze je odstartována po rozhodnutí o datu zrušení přechodné výjimky a končí den před vstupem do eurozóny. V této fázi dochází tzv. duálnímu označování cen, které bude trvat rok po zavedení jednotné měny. Ve všech finančních transakcích se nadále používá česká koruna, nicméně veškeré cenové údaje (ceny v obchodech, výpisy z bank, údaje na výplatních páskách apod.) jsou uváděny v korunách i v eurech podle stanoveného přepočítacího koeficientu. Tato přípravná fáze by měla podle předpokladů trvat přibližně půl roku. Po jejím konci dochází k tzv. velkému třesku a Česká republika vstupuje do eurozóny. Začíná třetí fáze, tedy období duální cirkulace trvající dva kalendářní týdny, během kterých jsou všechny bezhotovostní platby prováděny již pouze v eurech, ale pro hotovostní platby se mohou používat jak dosud platné české koruny tak i jednotná měna. Nicméně obchodníci vrací do oběhu pouze eura. Období mezi koncem duální cirkulace a koncem duálního označování cen je ve všech transakcích nadále používáno výhradně euro, ale pro lepší porovnávání cen jsou částky nadále uváděny také v českých korunách. Závěrečná, pátá, fáze zavedení eura již počítá pouze s dobrovolným duálním označováním cen (MF ČR 2007: 9).

Tento scénář je potřeba zasadit do komplexnějšího harmonogramu přechodu z národní měny k euru, který dokument stanovil ve čtyřech základních etapách. Harmonogram se odvíjí od rozhodnutí české vlády a České národní banky (ČNB) o termínu vstupu země do systému směnných kurzů ERM II a na plnění maastrichtských konvergenčních kritérií. První etapa je ve znamení přípravy zavedení eura a přístupových procedur do

systému směnných kurzů ERM II s orgány EU. Druhá etapa začíná vstupem země do tohoto systému a končí rozhodnutím o přijetí České republiky v eurozóně. Samotné členství v ERM II musí trvat nejméně dva roky. Během této doby probíhá mimo jiné komunikační kampaň, či legislativní příprava. Konci této etapy musí předcházet pozitivní hodnocení od orgánů EU o připravenosti ČR ke vstupu do třetí fáze HMU a vydání doporučení o zrušení výjimky pro zavedení eura v ČR, v souvislosti s tímto doporučením dochází také ke stanovení přepočítávacího koeficientu. Třetí etapa trvá v období od zrušení výjimky o zavedení eura až k samotnému vstupu do eurozóny. V této etapě se dokončují veškeré technické přípravy spojené s nahrazením české koruny eurem, je tedy potřeba například zabezpečit dostupnost eurových bankovek a mincí či aplikovat duální označování cen v obchodech a prohloubit informovanost veřejnosti. Poslední etapa se váže na dobu po vstupu do eurozóny, kdy je především potřeba zajistit po dobu čtrnácti dnů duální cirkulaci a stahování české koruny z oběhu. Dále je potřeba zajistit dodržování pravidel pro povinné období duálního označování cen a zabránit možnému zneužití zavedení eura k navyšování cen. (MF ČR 2007: 13).

Vybraný způsob scénáře a harmonogramu přechodu země do eurozóny byl v souladu s doporučeními EK. Česká republika se od EU dočkala pochvaly, jakožto dobrý příklad včasné přípravy na přechod na euro i v případě, že není stanovené cílové datum (EK 2007: 10). NKS vypracovávala celou řadu navazujících dokumentů, které se zabývaly různými aspekty vstupu země do měnové unie. Aktivita NKS se však na základě politického rozhodnutí výrazně snížila na konci roku 2009, neboť pro Nečasovu vládu nebylo přijetí eura prioritou (NKS 2011: 2). Ke konci roku 2009 byla připravenost České republiky na vstup do měnové unie největší, podle EK byla země na srovnatelné úrovni připravenosti s Estonskem, Lotyšskem a Litvou, tedy se zeměmi, které buď již vstoupily, nebo v nejbližší době vstoupí do eurozóny (viz EC 2009).

V současné době NKS vyvíjí jen minimální aktivitu. Předseda vlády ČR Bohuslav Sobotka připustil jako možný termín vstupu země do měnové unie kolem roku 2020, tedy v období přesahující mandát současné vlády. NKS však prozatím nedostala pokyn pro opětovné zintenzivnění přípravy na vstup České republiky do eurozóny (NKS 2014: 2).

2. Stav veřejného a politického mínění k zavedení eura v České republice

Zavedení jednotné měny v České republice by bylo jedním z nejviditelnějších dopadů členství země v EU, neboť by ovlivnilo její občany v každodenním životě. „Přechod na euro je velmi komplexní sociální přechod, který má ideologické, ekonomické a kulturní dopady, a který zasahuje do dalších procesů a systémů společenského života, jako jsou trhy, veřejná mínění, vláda, vzdělávací systém a sociální psychologie“ (Plaza 1999: 139). Nezbytným předpokladem pro politické rozhodnutí o vstupu České republiky do eurozóny je tedy podpora veřejnosti.

Problematika přijetí eura je jedno z témat, které dokáže polarizovat českou společnost v evropských otázkách. Podpora veřejnosti v zavedení eura po vstupu do EU postupně klesala a i přes současný malý růst se více než tři čtvrtiny občanů staví proti vstupu České republiky do měnové unie. Zvláště po začátku ekonomické krize a následných problémech některých zemí eurozóny je patrný nárůst negativního postoje společnosti vůči přijetí eura. Je otázkou, jaký vliv na vnímání veřejnosti bude mít zlepšující se ekonomická situace v EU a Sobotkova vláda, která se oproti svým předchůdcům nestaví tak negativně vůči prohlubování evropské integrace (CVVM 2014: 2). Jak ukazují průzkumy veřejného mínění, čeští občané věří, že v budoucnu země vstoupí do eurozóny. Rovněž se domnívají, že euro má pozitivní vliv na země, které jej již užívají. Nicméně z těchto průzkumu vyplývá také skutečnost, že čeští občané ve srovnání s ostatními zeměmi, které se zavázaly přijmout euro, jsou pesimisty v důsledcích zavedení jednotné měny (EC 2014: 20).

Právě zajištění pozitivního veřejného vnímání a dostatečné informovanosti občanů o euru je jedním z hlavních předpokladů pro případný hladký vstup země do eurozóny, proto je klíčové připravit odpovídající komunikační kampaň. Vzhledem k významu komunikace s veřejností v procesu zavádění eura je součástí Národního plánu na zavedení eura v České republice také komunikační kampaň, jejímž hlavním cílem je přispět k bezproblémovému přechodu země ke společné měně. K hladkému nahrazení české koruny za euro má především přispět dostatečná a kvalitní informovanost občanů, soukromé i veřejné sféry (MF ČR 2007: 61). Dostatečná informovanost občanů má především předejít možné materiální újmě. Jak vyplývá ze zkušenosti členů eurozóny, „psychický“ přechod na euro zabere podstatně delší čas než fyzický přechod (EK 2004: 7), nicméně tento efekt lze omezit duálním zobrazováním cen po určitý čas (Mongelli 2002: 33–34), s kterým NKS počítá.

Hlavními cíli kampaně by mělo být především vysvětlení závazku přijmout euro, které plyne z členství ČR v EU a praktické aspekty tohoto procesu, tedy jaké přínosy a náklady lze očekávat z takového kroku. Mezi praktické informace také patří seznámení občanů s jednotlivými etapami vstupu do třetí fáze HMU a scénářem samotného přechodu ke společné měně, tedy například informování veřejnosti o duálním označování cen a duální cirkulaci obou měn, přepočítávacím koeficientu apod. Samostatnou kapitolou je také informovat veřejnost o opatřeních přijatých na ochranu spotřebitele, které slouží především k předcházení obavám z umělého navýšení cen spojeného se vstupem do eurozóny. Součástí informační kampaně by mělo být rovněž seznámení s podobou euromincí a eurobankovek, včetně jejich ochranných prvků. Ze strategie vyplývá, že mezi hlavní nástroje k dosažení vytyčených cílů komunikační kampaně budou vedle médií hrát roli také vlastní aktivity, mezi které patří zejména internetové stránky věnované zavádění eura, PR aktivity jednotlivých institucí, využití sítě Eurocenter v ČR, či Europe Direct, dále příprava a distribuce tištěných, audiovizuálních a multimediálních materiálů, popřípadě odborné konference,

přednášky, školení a semináře (MF ČR 2007: 62). Připravovaná strategie komunikační kampaně si zvolila správné cíle a nástroje k informování občanů o vstupu země do eurozóny, neboť jak vyplývá z průzkumů veřejného mínění, reaguje na jejich největší obavy a je i v souladu s jejich preferencemi.

Vstup České republiky je primárně výsledkem politického rozhodnutí, proto je třeba v analýze připravenosti země posoudit i současný stav postoje politických stran v této problematice. V souvislosti s volbami do EP v květnu 2014 se opět zvýšil zájem politických stran o problematiku evropské integrace a s tím spojenou otázku přijetí jednotné měny v České republice. Přestože v obecné rovině lze hovořit o postupném zvyšování zájmu českých politických stran o EU, což dokládá postupná úprava jejich volebních programů v důsledku profilace v postoji k evropské integraci (Frízlová 2006: 2), nestala se témata související s EU na tuzemské politické scéně relevantní, a i nadále se akcentují témata související s domácí politikou (Hloušek, Pšejja 2009: 118, 124). Tento fakt dokládají i volební programy vybraných politických stran, které dané problematice věnují převážně pouze malý prostor. Z volebních programů proevropsky orientovaných stran, tedy ČSSD, KDU-ČSL a TOP 09, je znatelný vývoj v podpoře přijetí eura směrem k větší obezřetnosti způsobené především ekonomickou krizí. Jestliže v předešlých letech byly tyto politické strany hlasitými zastánci vstupu země do eurozóny, ve volebních programech k volbám do PSP ČR v roce 2013 či k volbám do EP jsou patrná mnohem opatrnější a vágnější vyjádření k této problematice. Rezervovaným postojem se vyznačuje i ANO, ačkoliv přiznává výhody plynoucí z přijetí eura, podobně jako výše zmíněné strany zastává názor, že nyní není vhodná doba pro stanovení data přijetí eura v ČR. Naopak ODS či Svobodní se stavějí jasně proti zavedení jednotné měny, podobného názoru je i hnutí Úsvit, jehož program se však věnuje dané problematice pouze stroze. Poslední zařazenou stranou bylo KSČM, její postoj k euru je však nejednoznačný, neboť se dlouhodobě touto problematikou ve svých volebních programech nezabývá.

3. Analýza nominální a reálné konvergence České republiky vůči eurozóně

Připravenost České republiky zavést euro se vedle organizačních, legislativních a technických aspektů přípravy a stavu veřejného a politického mínění odvíjí především od ekonomické sladění země s eurozónou. Vstup České republiky do třetí etapy HMU je tak podmíněn nutností splnit maastrichtská konvergenční kritéria, která mají posoudit ekonomickou připravenost a schopnost země plynule se integrovat mezi členské státy eurozóny. K analýze ekonomické připravenosti České republiky vstoupit do měnové unie však nelze aplikovat pouze tato nominální kritéria, neboť jsou předmětem časté odborné kritiky pro jejich nízkou vypovídací schopnost postihnout komplexně ekonomickou konvergenci kandidátské země (De Grauwe 1996: 1094; Zahradník 1999: 38). Z tohoto důvodu se k analýze reálné konvergence země využívají také makroekonomické ukazatele a teorie OCA.

Maastrichtská konvergenční kritéria se skládají z (1) kritéria cenové stability; (2) kritéria udržitelnosti veřejných financí, které se dále dělí na kritérium veřejného deficitu a veřejného dluhu; (3) kritéria směnného kurzu a (4) kritéria dlouhodobých úrokových sazeb (Úřední věstník 2012: čl. 140). Ke vstupu do eurozóny musí Česká republika splnit všechny požadavky, které stanovená kritéria vyžadují, přičemž v současné době plní tři ze čtyř těchto kritérií.

Česká ekonomika se vyznačuje poměrně nízkoinflačním prostředím a po většinu sledovaného období země splňuje kritérium cenové stability. Vzhledem k měnové politice ČNB lze navíc předpokládat plnění tohoto kritéria i ve střednědobém horizontu. Česká republika plní rovněž kritérium udržitelnosti veřejných financí, které je rozděleno na kritérium veřejného deficitu a veřejného dluhu. Přestože Česká republika porušovala hodnotu kritéria veřejného deficitu, dokázala zkonsolidovat veřejné rozpočty a její míra vládního deficitu je již pod stanovenou referenční hodnotou. Česká republika se řadí mezi

nejméně zadlužené země EU, proto kritérium veřejného dluhu plní bez problémů. Kritérium udržitelnosti veřejných financí země plní i ve střednědobém výhledu. Optimistický výhled platí rovněž u kritéria dlouhodobých úrokových sazeb, neboť si Česká republika dlouhodobě zachovává důvěru finančních trhů. Vzhledem ke skutečnosti, že Česká republika nevstoupila do kurzového mechanismu ERM II, neplní kritérium směnného kurzu. Nicméně s ohledem na provedenou simulaci plnění kritéria směnného kurzu a měnovou politiku ČNB lze usuzovat, že v případě politického rozhodnutí o připojení k ERM II Česká republika bude schopná plnit i toto kritérium. Česká republika v současné době rovněž nedodrжуje požadavek slučitelnosti národní legislativy s evropským právem, hlavní překážkou je pak zejména zákon o ČNB. Nicméně již Národní plán zavedení eura počítá s přípravou požadovaných legislativních opatření po rozhodnutí o vstupu země do eurozóny. Přestože země v současné době neplní všechna nominální kritéria ke vstupu do měnové unie, z analýzy jednotlivých podmínek lze usuzovat, že Česká republika má předpoklady tato maastrichtská konvergenční kritéria plnit i ve střednědobém horizontu.

Z Konvergenční zprávy sledující plnění závazků kandidátských zemí do třetí fáze HMU za rok 2014 vyplývá, že si Česká republika ve srovnání se skupinou NMS7 vede v plnění maastrichtských konvergenčních kritérií poměrně úspěšně. V současné době plní všechna kritéria pouze Litva, neboť v lednu 2015 vstoupí jako devatenáctý člen do třetí etapy HMU. Vedle Litvy je Chorvatsko jediným státem, který plní podmínku právní konvergence. Chorvatská ekonomika se však zároveň potýká s příliš velkým veřejným deficitem a vysokou zadlužeností, neplní tedy kritérium udržitelnosti veřejných financí, zároveň její vláda nerozhodla o vstupu země do kurzového mechanismu ERM II. Podobně jako Česká republika si počtem splněných maastrichtských konvergenčních kritérií vede Bulharsko, které také neplní kritérium směnného kurzu a právní konvergence. Maďarsko, Polsko a Rumunsko mají problém vejít se vedle těchto podmínek i do dalších. Konkrétně Maďarsko nesplňuje

podmínku maximálně 60% dluhu veřejných financí k HDP. Polsko naopak neplní kritérium veřejného deficitu. Tři kritéria z pěti, počítáme-li i právní konvergenci, neplní také Rumunsko, které vedle kritéria směnného kurzu a právní konvergence, dosahuje vyšší míry inflace, než je stanovená referenční hodnota, a neplní tedy požadavek cenové stability. Žádná z těchto zemí nemá problém plnit kritérium dlouhodobých úrokových sazeb (EK 2014).

Maastrichtská konvergenční kritéria jsou však v odborné veřejnosti předmětem časté kritiky pro jejich omezenou vypovídací schopnost ohodnotit dostatečně reálnou konvergenci. K analýze připravenosti země vstoupit do měnové unie se rovněž využívají vybrané makroekonomické ukazatele, zejména pak sbližování ekonomické úrovně a sbližování cenových hladin. Z výsledků těchto makroekonomických ukazatelů plyne, že česká ekonomika dosahuje postupné konvergence k nejnávýspějším zemím EU a patří mezi nejnávýkonnější ve srovnání s ostatními zeměmi, které přistoupily do EU po roce 2004. Dlouhodobý trend reálné konvergence země v obou makroekonomických ukazatelích byl však přerušen ekonomickou krizí, zvláště cenová hladina ve srovnání s eurozónou začala stagnovat.

Hlavním teoreticko-metodologickým přístupem k posouzení připravenosti země vstoupit do eurozóny je dle odborné literatury teorie OCA. Tato teorie se zaměřuje na kritéria, jejichž splněním se minimalizují rizika a usnadní se adaptace na asymetrické šoky a zvýší se přínosy z přistoupení do měnové unie. Diplomová práce aplikovala kritérium sladění hospodářských cyklů, které se stalo v odborné literatuře dominantním způsobem v analýze připravenosti země vstoupit do eurozóny. Dostatečná sladění hospodářských cyklů české ekonomiky s eurozónou má podle teorie OCA předpoklad k minimalizování rizik způsobených zejména z absence vlastní monetární politiky po vstupu do měnové unie (Mongelli 2002: 34). K analýze sladění hospodářských cyklů byla použita metoda tzv. křížové korelace, která zkoumala intenzitu závislosti cyklů v rámci EU.

Česká republika vykazuje velmi silnou korelaci ve sladění hospodářských cyklů s EU i s eurozónou, čímž je dle teorie OCA předpoklad pro snížení rizika asymetrických šoků v případě přistoupení země do měnové unie. Z výsledků této analýzy rovněž plyne, že proces konvergence České republiky ve sladění hospodářských cyklů s eurozónou stále pokračuje. Tento trend je v souladu s hypotézou o endogenním charakteru kritérií optimální měnové oblasti, podle které prohlubování ekonomické integrace vede postupně ke sladění hospodářských cyklů zúčastněných zemí, a tedy i zvýšení jejich připravenosti stát se členy měnové unie (De Grauwe, Mongelli 2005: 5). Nicméně tuto hypotézu nelze potvrdit, neboť na výsledné hodnoty má vliv současná ekonomická krize, během které se všechny členské státy nacházejí ve stejné, tedy klesající fázi hospodářského cyklu. Míra konvergence ve sladění cyklického vývoje je tak do jisté míry ovlivněna dopady ekonomické krize.

Druhým využívaným indikátorem k hodnocení připravenosti země vstoupit do eurozóny je sladění ekonomických šoků. Toto kritérium je zaměřeno na podobnost výskytu a efektu poptávkových a nabídkových šoků na jednotlivé země, čímž podobně jako u prvního kritéria sladění hospodářských cyklů sleduje míru rizika plynoucího z potenciálního vstupu kandidátské země do měnové unie. Česká republika dosahuje statisticky významných výsledků pouze při analýze nabídkových šoků v období po roce 2008, je tak pravděpodobné, že je tento výsledek spojen s důsledky ekonomické krize.

Výsledky analýz obou kritérií OCA jsou ovlivněny globální ekonomickou krizí, která výrazně působí na ekonomiku České republiky a ostatních členských zemí EU. Zvláště v případě sladění ekonomických šoků jsou znát viditelné důsledky ekonomické krize na zvýšení nabídkových šoků. V případě prvního kritéria je patrný dlouhodobý trend postupné sladění hospodářských cyklů České republiky s eurozónou, který byl znatelný v období před ekonomickou krizí a následně ještě zesílil, je však otázkou jakou intenzitu závislosti cyklického vývoje bude česká ekonomika vykazovat po překonání ekonomické krize.

Jestliže v případě analýzy sladění ekonomických šoků nelze v současné době stanovit závěr o připravenosti země vstoupit do měnové unie, výsledky sladění hospodářských cyklů napovídají o vhodnosti vstupu České republiky do eurozóny.

4. Ekonomické dopady vstupu České republiky do eurozóny

Vstup České republiky do třetí etapy HMU s sebou přináší celou řadu pozitivních i negativních ekonomických a celospolečenských dopadů, které se poměrně složitě kvantifikují, neboť jsou závislé na mnoha proměnných, které se navíc mění v čase. Jak vyplývá z průzkumu veřejného mínění, čeští občané nahlížejí spíše pesimisticky na možné přínosy vstupu země do eurozóny, stejně tak i relevantní politické strany se k tomu kroku stavějí spíše rezervovaně. Nicméně zkušenosti zemí eurozóny a ekonomické modely naznačují, že zavedení eura v České republice má potenciál přispět k větší ekonomické výkonnosti země.

Mezi nejdůležitějšími výhodami plynoucími ze zavedení eura odborná literatura zmiňuje především zvýšení mikroekonomické efektivnosti země způsobené zejména vlivem omezení kurzového rizika a snížení transakčních nákladů. Odstranění kurzového rizika a snížení transakčních nákladů je trvalým a okamžitým přínosem pro českou ekonomiku. Povedou k rozvoji finančního trhu, ke stimulaci zahraničního obchodu a k potenciálnímu přílivu přímých zahraničních investic (MF ČR, ČNB 2013: 42). Omezení kurzového rizika a snížení transakčních nákladů jsou hlavními impulsy pro ekonomiku, které by měly vést k dalším nepřímým přínosům, například zvýšení zahraničního obchodu může zvýšit zaměstnanost, což by mělo pozitivní efekt na životní úroveň v České republice (Lacina, Rozmahel 2010: 41).

Podle ČNB celá řada ukazatelů hovoří dlouhodobě pro přijetí eura v České republice, zejména vlivem samotné struktury ekonomiky, která je charakterizována vysokou mírou otevřenosti a velkou obchodní i vlastnickou provázaností s eurozónou.

Nicméně současná ekonomická krize narušila proces reálné konvergence země k eurozóně, zejména je patrná stagnace ve vývoji ekonomické výkonnosti a cenové hladiny české ekonomiky. Jak však dlouhodobě upozorňuje ČNB, vedle těchto ukazatelů, kde lze po skončení krize opět očekávat pozitivní růst sladěnosti, existují oblasti vykazující dlouhodobé problémy či nesoulad, u kterých zároveň nedochází k významnému zlepšení. Jedná se zejména o nedostatečnou pružnost trhu práce, zvláště pak dlouhodobě nízkou mobilitu pracovní síly a relativně vysoké implicitní zdanění práce (ČNB 2013: 7-8).

Ekonometrické modely analyzující celkové odhady ekonomických dopadů přijetí eura v České republice na HDP se vlivem finanční krize rozcházejí. Potenciální zisk plynoucí ze vstupu země do eurozóny se pohybuje v rozpětí 0,6 až 1,5 % HDP ročně. Přijetí společné měny tak může v cenách v roce 2013 České republice přinést zvýšení HDP o 25-60 miliard korun (SEZ ÚV 2014: 48). Při průměrné hodnotě z výše uvedeného rozptylu ročního zisku HDP by podle těchto ekonometrických modelů mohla Česká republika v roce 2014 kumulativně získat více než 210 miliard korun, pokud by země vstoupila do měnové unie v plánovaném termínu v roce 2010. Tyto optimistické odhady vlivu zavedení eura na ekonomický růst však tlumí Mojmir Helisek, který ve svých analýzách dochází k závěru, že nelze s jistotou potvrdit pozitivní efekt přijetí eura na vývoj HDP v České republice, přesto však hodnotí vstup do eurozóny jako prospěšný pro českou ekonomiku (Helisek et al. 2009: 49, 134).

Vstup do třetí etapy HMU přináší celou řadu závazků, neboť Česká republika bude muset respektovat jednotnou měnovou politiku ECB a bude nucena posílit hospodářskou a fiskální koordinaci, v případě nedodržení fiskální disciplíny jí budou hrozit sankce. Vstupem do eurozóny bude muset Česká republika rovněž přispět do ESM. Z účasti na záchranném mechanismu plyne pro českou ekonomiku povinnost splatit během pěti let přibližně 35 miliard korun a garantovat kapitál ve výši až 300 miliard korun. Garance však slouží především jako preventivní mechanismus, v případě krizových situací pravděpo-

dobně příspěvek České republiky nepřekročí přímo splacených 35 miliard korun, což je částka, která by byla vykompenzována úsporami z přijetí jednotné měny za sedm až sedmáct měsíců (SEZ ÚV 2014: 52).

I přes tyto závazky plynoucí z nutnosti udržet ekonomickou stabilitu měnové unie, získá Česká republika příležitost podílet se na formulaci evropské měnové a kurzové politiky. Guvernér ČNB se stane členem Rady guvernérů ECB, kteří přijímají rozhodnutí o měnové politice eurozóny (Úřední věstník 2012: protokol č. 4, kap. 3, čl. 10). Ministr financí bude mít možnost účastnit se neformálních zasedání Euroskupiny, která si klade za cíl hlouběji koordinovat spolupráci hospodářských politik eurozóny (Úřední věstník 2012: protokol č. 14). Přijetím eura tak Česká republika završí integraci do evropských měnových struktur.

Závěr

Česká republika se vstupem do EU v roce 2004 zavázala účastnit třetí etapy HMU. Prohloubit integraci země do evropských měnových struktur by mělo velké celospolečenské dopady, které by přinesly nejen významné změny pro ekonomiku státu, ale rovněž i pro její občany. Rozhodnutí o vstupu České republiky do eurozóny je v kompetenci vlády, která zrušila původní plánovaná data přijetí eura, přičemž se rozhodla nestanovit žádný nový závazný termín. Česká republika i přes svůj závazek tak rozhodla neprohlubovat svou integraci v EU. Samotná problematika vstupu České republiky do eurozóny se těší dlouhodobému zájmu laické i odborné veřejnosti, která získává v různých obdobích na intenzitě, zároveň je to téma, které dokáže polarizovat českou společnost v evropských otázkách. Po volbách do PSP ČR v roce 2013 je patrná změna politického diskursu otevírající možnost vstoupit do měnové unie v dlouhodobějším horizontu, lze tedy očekávat opětovné zintenzivnění celospolečenské diskuze o připravenosti České

republiky stát se součástí eurozóny a o dopadech tohoto kroku na českou ekonomiku.

Předložená diplomová práce si kladla za cíl kvalitativně i kvantitativně analyzovat připravenost České republiky vstoupit do eurozóny. Ve snaze o komplexní analýzu připravenosti země přijmout euro se práce neomezovala jen na zhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií, jejichž úspěšné zvládnutí je předpokladem pro vstup země do třetí etapy HMU, nýbrž věnovala jednotlivé kapitoly analytické části různým aspektům připravenosti země vstoupit do eurozóny

Ze závěrů diplomové práce vyplývá, že stanovenou hypotézu, tedy že Česká republika se vyznačuje vysokým stupněm připravenosti a ekonomické sladěnosti na vstup do eurozóny, přijetí eura však brání politická neochota plně integrovat zemi do evropských měnových struktur, lze potvrdit, neboť Česká republika se vyznačuje potenciálem splnit potřebná kritéria ke vstupu země do měnové unie. Česká republika se také vyznačuje ekonomickou sladěností s eurozónou, přičemž může stavět na již připravených dokumentech zabývajících se různými aspekty vstupu země do měnové unie. Přestože je třeba brát zřetel na některé problematické oblasti české ekonomiky a na doznívající dopady ekonomické krize v EU, lze usuzovat i na základě ekonometrických modelů a ze zkušenosti zemí eurozóny, že předpokládané přínosy vstupu České republiky do eurozóny by měly překonat náklady plynoucí z nahrazení české koruny eurem. Hlavní překážkou vstupu země do eurozóny je politická neochota plně integrovat zemi do evropských měnových struktur. V případě politického rozhodnutí stanovit závazný termín přijetí eura je potřeba adekvátně čelit vysoké nedůvěře společnosti v zavedení eura, neboť pozitivní veřejné mínění je jedním z hlavních předpokladů pro hladký vstup České republiky do eurozóny.

Použitá literatura

- CVVM. 2014. *Občané o přijetí eura a dopadech vstupu ČR do EU – duben 2014*. Sociologický ústav AV ČR [cit. 2014-11-25]. Dostupné z: <<http://cvvm.soc.cas.cz/mezinarodni-vztahy/obcane-o-prijeti-eura-a-dopadech-vstupu-cr-do-eu-duben-2014>>.
- ČNB. 2013. *Analýzy stupně ekonomické sladění České republiky s eurozónou 2013*. Česká národní banka [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/menova_politika/strategicke_dokumenty/pristoupeni_emu.html>.
- De Grauwe, P. 1996. „Monetary union and convergence economics“. *European Economic Review* 40(3): 1091–1101.
- De Grauwe, P., P. F. Mongelli. 2005. „Endogeneities of Optimum Currency Areas: What Brings Countries Sharing a Single Currency Closer Together?“ *ECB. Working paper series* 468.
- EC. 2009. *Ninth Report on the practical preparations for the future enlargement of the euro area*. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Central Bank, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. COM (2009) 692.
- EC. 2014. *Standard Eurobarometer 81: Public opinion in the European Union*. First results. Spring 2014.
- EK. 2004. *První zpráva o praktických přípravách na budoucí rozšíření eurozóny*. Sdělení Komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výbor, Výboru regionů a Evropské centrální bance. KOM (2004) 748.
- EK. 2007. *Pátá zpráva o praktických přípravách na budoucí rozšíření eurozóny*. Sdělení Komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výbor, Výboru regionů a Evropské centrální bance. KOM (2007) 434.
- EK. 2014. *Konvergenční zpráva 2014*. Zpráva Komise Evropského parlamentu a Radě. COM (2014) 326 final.
- Frízlová, I. a kol. 2006. „Vliv evropeizace na české politické strany“. *FSS MU. Working paper* 20.

- Helísek, M. a kol. 2009. *Euro v ČR z pohledů ekonomů*. Plzeň: vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
- Hloušek, V., P. Pšejja. 2009. „Evropeizace politických stran v České republice“. In P. Fiala et al. *Evropeizace zájmů: Politické strany a zájmové skupiny v České republice*. Brno: Masarykova univerzita.
- Lacina, L., P. Rozmahel. 2010. *Euro: ano/ne?* Praha: Alfa.
- MF ČR. 2005. *Institucionální zajištění zavedení eura v České republice*. Schváleno usnesením vlády ČR č. 1510 ze dne 23. listopadu 2005.
- MF ČR. 2006. *Volby scénáře zavedení eura v České republice. Národní koordinační skupina pro zavedení eura v České republice*.
- MF ČR. 2007. *Národní plán zavedení eura v České republice. Národní koordinační skupina pro zavedení eura v České republice*.
- MF ČR, ČNB. 2013. *Vyhodnocení plnění Maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou 2013*.
- Mongelli, P. F. 2002. „New Views on the Optimum Currency Area Theory: What is EMU Telling Us?“ *ECB Working Paper* 138: 53.
- NKS. 2011. *Zpráva o činnosti Národní koordinační skupiny a plnění Národního plánu zavedení eura v České republice za období leden – prosinec 2010*. Vláda ČR vzala na vědomí dne 2. března 2011.
- NKS. 2014. *Zpráva o činnosti Národní koordinační skupiny a plnění Národního plánu zavedení eura v České republice za období leden – prosinec 2013*. Vláda ČR vzala na vědomí dne 12. března 2014.
- Plaza, P. V. 1999. „The Euro as a Political Communication Process: Quality Requirements“. *Journal of Consumer Policy* 22(1): 135–147.
- Sobotka, B. 2014. „Sobotka plánuje přijetí eura v roce 2020. Pro je prezident i část opozice“. *Ct24.cz* [cit. 2014-10-27]. 11. 4. 2014. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/269448-sobotka-planuje-prijeti-eura-v-roce-2020-pro-je-prezident-i-cast-opozice/>.

- SEZ ÚV. 2014. *Ekonomické vyhodnocení členství České republiky v EU po deseti letech: Alternativní scénáře a kvantifikace*. Diskuzní dokument SEZ ÚV [cit. 2014-10-27]. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/aktualne/finalni-verze.pdf>>.
- Úřední věstník. 2012. *Smlouva o fungování Evropské unie (konsolidované znění)*. C 326/127.
- Vláda ČR, ČNB. 2003. *Strategie přistoupení České republiky k eurozóně*. Schváleno usnesením vlády ČR ze dne 13. října 2003 č. 1026.
- Vláda ČR, ČNB. 2007. *Aktualizovaná strategie přistoupení České republiky k eurozóně*. Schváleno usnesením vlády ČR ze dne 29. srpna 2007 č. 1002.
- Zahradník, P. 1999. „Význam maastrichtských kritérií“. *Finance a úvěr* 49(1): 33–45.

CRISIS OF THE EURO ZONE AS A CORE-PERIPHERY PROBLEM

Ing. Dominik Peřko

Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů, obor Mezinárodní obchod

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Ing. Dominik Peřko

Abstract

This thesis points at the very roots of the euro-area periphery crisis. By comparing the convergence effects on Portugal, Italy, Ireland, Greece and Spain (PIIGS) with the central and east European (CEE) countries, it shows that some countries should not have adopted the euro and should have preserved national currencies instead. The proposed solution traces parallels to the United States (US) and envisages further fiscal unionisation of the European Union (EU).

Abstrakt

Tato práce poukazuje na příčiny současné krize periferie eurozóny. Porovnáním procesu konvergence v PIIGS a zemích středních a východní Evropy ukazuje, že některé země neměly přijmout euro a jejich národní měny měly být zachovány. Navrhované řešení hledá inspiraci v USA a uvažuje zvýšení fiskální role EU.

Key Words:

Euro zone crisis, Euro area crisis, optimum currency area, euro, core-periphery model, convergence criteria, price convergence, exchange-rate convergence, international competitiveness, intra-EU trade, US fiscal system, PIGS, PIIGS

JEL Categories:

E58, E63, F45

Diplomová práce dostupná zde:

https://isis.vse.cz/zp/portal_zp.pl?podrobnosti=135706

Introduction

Grounds for the economic and monetary union were forged more than 20 years ago in Maastricht, the Netherlands. The grandiose European single currency project was completed in 2002 when the currency started to circulate. Over its short history, it has already been a matter of many fierce discussions and controversies. This work aims to show the true effects on economies of the member states, because the opinions presented by many often miss not only a sound analytical background but also fair economic rationale. The objective is to overcome emotions and present an objective view on the euro and its impacts in light of the recent crisis.

Models and definitions will come in handy when putting the system into a simplified framework. We will develop a core-periphery model in chapter 1 that suggests some kinds of division of countries into groups. It is necessary to define features of the framework and characteristics of peripheral and core countries before we then start to be able to grasp the very complex macroeconomic mechanisms.

Afterwards, the existing level of knowledge in the theory of optimum currency areas (OCA) will be examined. The theory should help us understand the mechanisms taking place during the last decade. Data analysis will be interpreted using theoretical frameworks and so a comprehensive theoretical introduction is absolutely indispensable for the research.

In chapter 2, we will dwell into the data analysis. Using statistical tools, the hypothesis will test whether significant heterogeneity exists between core and periphery. On the other hand, it is expected that the core countries represent quite

a homogeneous whole. In addition, the differences and their causes between the two groups of countries will be examined.

The accuracy of a distribution of countries into two groups will be repeatedly reviewed, of course. It is highly probable that some countries will not unambiguously belong to one group or another. Nevertheless, it is suggested that a specific group of peripheral countries exists – the new member states of the CEE. We will study how they differ from the euro area periphery, or its most troubled members (PIIGS) that are usually mentioned, speaking of the (debt) crisis.

This thesis further addresses the belief that the euro had an impact on countries' internal and external balances. We will test whether the dynamics correspond to the core–periphery model. Taking the Czech Republic as a case study in chapter 3, we will compare the convergence effects inside and outside the euro area. Which is better and which mechanisms occur? Finally, we will see with the help of a multiple-criteria evaluation which countries can be indeed labelled peripheral and why they find themselves in such a position.

At the end in chapter 4, the outcomes will be synthesised to find the very causes of the crisis and to suggest convenient measures. Further fiscal integration of the member states as one of the alternatives under consideration will be analysed as well as the example of the US. It is questionable, however, whether there are some shared characteristics and whether the EU can draw lessons from the US experience.

The countries that are to adopt the euro should not follow some of the old members' examples, and so the criteria for accession to the euro area will be derived from the research as an alternative to the valid Maastricht criteria. As indicated in the beginning, the reader should be able to identify the apt members of the European single currency area after all, and to grasp the reasons why some countries have been doing better and some worse.

1. Theoretical prelude

We can observe the following distribution of roles among states in the world economy throughout history: core, periphery and semi-periphery. Players can change their roles but the distribution remains — a country can come through a period of being a peripheral state to become part of the core later on, and vice versa (take the example of Finland, and the opposite example of Czechoslovakia). Some authors maintain that the pervasive feature of the core is permanent prosperity, which comes at the expense of the periphery (Wallerstein 1984, Friedmann 1966).

It is notable that probably one of the first contributors to this concept was also Vladimir Ilyich Lenin (Lenin 1916). According to him, capital was the instrument of exploitation of overseas labour, thus creating a class of wealthy rentiers in the core areas thanks to immense capital gains. He calls the states characterised by the outflow of capital *usurer states* and the others *debtor states*.

The words ‘core’ and ‘periphery’ might indicate that core is somewhere in the middle surrounded by the periphery. However, experience shows that core does not necessarily need to be in the geographical centre. Another criterion can be political. Take the Union of Soviet Socialist Republics (USSR) and its satellite states: the USSR, notwithstanding its huge economic backwardness compared to central Europe, effectively dominated countries in this region in an incredibly unwavering manner, often combining its political sway with military force. However, the economic-political imbalances between the socialist core and periphery led to increasing tensions and in the end, disintegration of the whole communist system.

Yet the most common division is the structural or economic one, somewhat connected with the division of labour. In principle, the periphery exports low-end services or raw materials that are processed in the core. The reason often is that peripheral countries lack qualified labour, know-how, technology or capital

— sometimes some of them, sometimes all of them. Consequently, added value is distributed unevenly in the economy. It also happens that the better-off countries lure young and skilled labour from the periphery, which is what pushes the periphery further down the spiral. Countries like Switzerland have been experiencing massive labour inflows and their laws are designed to restrict immigration to highly skilled workers only. So the old and/or unskilled remain at home and that country is capable of producing low-end products and services only.

In times of economic stagnation or depression there is usually a production supply exceeding demand. Firms and producers need to decrease costs to survive. Then, transfer of production to the periphery seems to be the simplest, most efficient and also most common means to cut costs. However, if we divide production (not only industrial production but also services) into two tiers — tier one (high-tech, knowledge demanding work) and tier two (low-end, menial work), obviously, tier two jobs can be transferred rather more easily than those of tier one. Hence, crises usually only strengthen the unjust and inefficient and so undesirable core-periphery structure.

Mundell (1961) in his ‘Theory of optimum currency areas’ (OCA) argues convincingly for a world system of flexible exchange rates. He shows that a trade-off exists between the adverse impacts of inflation and unemployment on two regions with fixed exchange rate but different economic structures. The reason lies in shifting demand and flexible prices; fixed exchange rates hamper depreciation and hence terms of trade adjustments. The optimum currency area can be characterised by the ability to maintain or to approach a balance of payments equilibrium and a rate of employment as high as possible, i.e. full employment, in a dynamic environment. McKinnon (1963: 717) emphasises also price stability. Please note this is a macroeconomic definition, from the microeconomic point of view it would rather be a matter of costs and benefits.

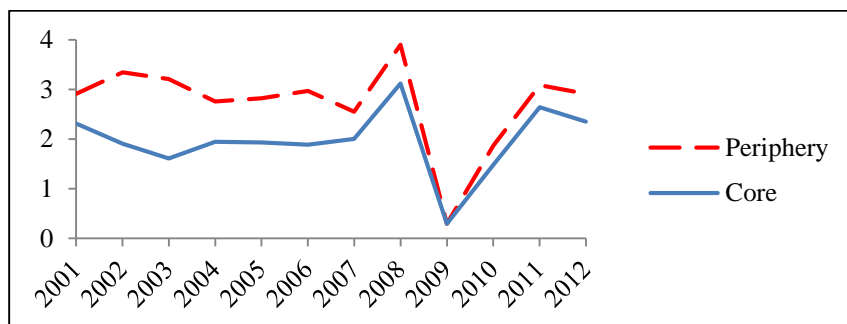
Fixed exchange rates should be in place where factor mobility is high because that can offset price imbalances.

However, to set the ideal size of a currency area other desirable objectives, for instance foreign exchange market stability, should also be taken into account.

2. Inflation and its impacts

The core countries like Belgium, Germany, France, the Netherlands, Austria and Finland have seen quite steady growth since 2001. On the other hand, PIIGS and the transition economies enjoyed a boom. Economic growth correlation tests confirm that particularly strong intra-group cohesion within the core does exist. Moreover, a significant inflation gap was identified.

Figure 1: HICP — inflation rate, periphery vs. core aggregated, annual GDP weighted average rate of change, 2001–12 (in %)

Source: Eurostat, author's calculations.

Next, standard deviation and correlation tests on inflation re-confirm the hypothesis. Some countries (Ireland, Italy, the Netherlands and Finland) nevertheless do not fit into the framework. Speaking of semi-core or semi-periphery, these countries do not really belong to either the core or the periphery in terms of cohesion as demonstrated on the macroeconomic data. Nevertheless, the inflation gap between the periphery and the core stimulated incurring debts in periphery and inflation of

wages. The periphery fulfilled its sad but inherent *debtor* role and so represents the *dependent states*. The core countries of the euro area (particularly Germany) on the other hand represent the *creditors*, or *usurer states*.

Moreover, an immense rise in wages and so real unit labour costs (RULC) played an important role. We saw that RULC grew quicker virtually in every EU country than in Germany, in the CEE countries the quickest. However, the CEE region was not negatively affected because its initial position was very much lower than that of PIIGS and all this was partly due to exchange rate appreciation. Historically, the RULC correlation test shows Greece as an odd country while Italy shows quite strong cohesion with the core, which confirms former conclusions.

Finally, excessive RULC growth translated into international-competitiveness-related problems. Peripheral countries have been suffering from constant deficits in current account and negative net exports while the core countries have been accumulating surpluses with accelerating dynamics. We have seen that under certain conditions floating exchange rate may be preferable for Greece or Portugal but that Ireland and Italy do not show parameters of truly peripheral countries. As peripheral countries usually show a rising trade deficit as defined in chapter 1, this is rather the case of France, indicating peripheral tendencies. Germany and the Netherlands on the other hand perform excellently in the intra-EU trade which supports the hypothesis that they constitute the main core states. The CEE countries trade with large surpluses which is what distinguishes them from PIGS.

3. Convergence

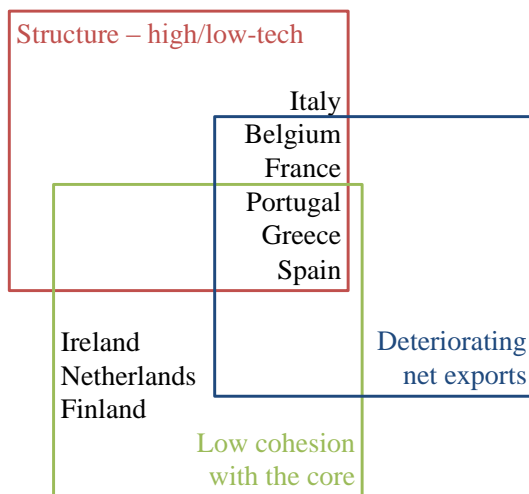
A relatively higher rise in prices than elsewhere in an entity making part of a single currency area can be referred to as price convergence. In the euro-area periphery, this has led to an ever increasing decline in international competitiveness. Floating exchange rate would have hampered any credit boost in time and

would have ensured an equilibrium in terms of balance of payments, country investment position, commercial balance, and inflation and growth rates. However, the single currency regime has led to a mounting gap between periphery and core.

Contrary to that, national currency appreciation played a stabilisation role in the CEE countries with flexible exchange rates. The Czech Republic can serve as a case study — a gradual currency appreciation has eased the Czech economy of the burden of inflation. In spite of CZK appreciation, the Czech exporters were able to break through internationally and the country has seen its net exports growing ceaselessly. Foreign direct investments (FDI), constant innovation and frugal wages growth in exporting industries represent the key success factors. Wages grew rapidly in some sectors but fortunately the spillover effect has not set in and so exporters were not jeopardised. Moreover, the Czech national bank (CNB) policy has been easing non-debt capital flow, and floating exchange rate has discouraged Czech firms and households from excessive foreign borrowing.

Nevertheless, disequilibria in the euro area are explained with the OCA theory that clarifies further why an inflation gap between the periphery and the core occurred and why the European Central Bank (ECB) acts as it does. Moreover, the core-periphery divide has been widening over time, further triggered by the crisis, in accordance with the core-periphery model. Some nuances were identified, however, and so we are coming to the conclusion that not all countries from the PIIGS group are truly peripheral. On the other hand, some countries classified earlier among core countries evince strong peripheral features. Based on a multiple-criteria evaluation, Greece, Spain and Portugal are the countries showing the strongest peripheral characteristics.

Figure 2: Features of a peripheral economy, selected countries

Source: author.

4. Solution

Given that credit crunch was identified in the periphery it is suggested that the EU bodies bolster small and medium-sized enterprise (SME) sector with guarantees and/or liquidity provisions. On top of that, peripheral countries have been suffering greatly from the lack of resources in strategic areas such as research and development (R & D) which is why the core–periphery gap has been widening and why, on the other hand, the CEE has been thriving.

Therefore, peripheral areas will need to be provided with permanent resources to fund their R & D activities in future, given the structural imbalances within the euro area. Expenditures in strategic areas should be constant regardless economic cycle — we have seen that this has not exactly been the case in peripheral states. Joint bond issuance could be one of the

possible solutions. Plus it is a positive thing that group credibility would result in a few basis points saving on interests paid, as shows the US experience. The Member States should be nevertheless unconditionally supported in the case of an asymmetric economic downturn.

Next, the US system was analysed to draw lessons for sketching a fiscal union in Europe. However, this system is not built on the same pillars and its principles are incompatible with the European paradigm. The US redistribution focuses on inequalities among races, ethnicities, etc. of the same nation. In Europe, on the other hand, these issues are executed at the state level while the EU focuses on regional policy. We can nevertheless conclude that a somewhat larger European budget is needed to finance strategic areas. Moreover, an increase in solidarity could justify the role of fiscal brakes required by the core countries such as Germany, which is quite similar to the US approach.

This work has shown the important mistakes which were made and that which countries (such as the Czech Republic, Hungary, Poland, etc.) should eschew once they decide to adopt the euro. Most importantly, indicators of macroeconomic harmonisation with the core countries, the structure of economy and capital markets, the financial behaviour of economic subjects and other factors should be taken into account.

Conclusion

The literature and public discussion are very rich in describing the recent financial crisis effects, or ‘the great recession’, which started in the US in late 2007, and the consequent spillovers all over the world. In Europe, the so-called debt crisis burst out and it has not been resolved so far. The roots of the crisis in the US are notorious — a non-functioning system of rating agencies, a disproportionately growing market of financial derivatives, securitisation and plays with mortgage-backed securities, etc. On the other hand, indebtedness is blamed

for the troubles Europe is facing without further investigation of the causes. This work brings an original approach maintaining that the debt problem is only an outer symptom of deeper structural problems, which are inherent to the euro area.

To capture the reality in its complexity, core–periphery model was elaborated in chapter 1. This model serves as the pillar of the work, other parts being built on it. The model is based on the disproportionate position of countries where the group of core countries actually exploits the other countries, or the periphery. The clout of the stronger group can be composed of political and economic factors; historically military force was also often used. However, our core–periphery model consists mainly of structural factors that have an impact on the amount of added value an economy generates.

The core–periphery model is accompanied by the theory of optimum currency areas. We understand that the size of this area effectively determines the economy’s capability to reach equilibrium in terms of balance of payments, price stability and full employment. It provided us with an explanation of some aspects that can be decisive in whether a country should or should not become part of a single currency area. The conclusions the key authors are coming to are nonetheless contradictory to a certain extent and some assumptions (for instance labour force homogeneity) are unrealistic.

The convergence criteria had been set for the Member States that were to make part of the euro area bearing in mind some of the theoretical lessons. However, even though the criteria were not met, some of the countries adopted the euro. Politically biased decision-making also played an important role when the stability and growth pact was breached and no sanctions followed.

In chapter 2, effects of the European single currency come under scrutiny. The countries were divided into three groups: core, periphery and the CEE as a second peripheral group. Firstly, relatively higher nominal growth of peripheral countries signalled inflationary pressures that consequently had a negative impact on

competitiveness and indebtedness. Statistical tests confirmed the hypothesis that there is an important heterogeneity between the core countries and periphery. Moreover, the core countries show strong cohesion that is reflected in high macroeconomic correlation.

Chapter 3 elaborates on two of the various guises of convergence — in the periphery and in the CEE. Countries using the euro are converging via the price channel, i.e. prices are growing at a higher pace than in the core, which was demonstrated in chapter 2. Therefore, the exchange rate being fixed, this has led to an ever increasing gap in well-being between the core and the periphery in accordance with the model. If national currencies had been preserved, a trade deficit would have led to depreciation and so net exports would have improved. It was shown that a flexible exchange rate is preferable for a relatively underdeveloped country having a different economic structure from the core.

Lastly, chapter 4 aims to put forward lessons learned and to suggest some convenient measures the policy makers should consider. Assuming that a reshuffle of the euro area is highly improbable due to political non-viability, a greater amount of solidarity among the member states will be required. The initial doubt raised over whether the US can serve as an example was proven right — indeed the overseas fiscal system is based on different values and objectives that are somehow incompatible with the European system.

In conclusion, the final part may be of great importance for many. Analysis of historical experience should serve as a mirror for the current decision-makers to take the right step about joining the euro area. Since all the EU members (except for Denmark and the United Kingdom) are legally bound to adopt the euro, it is only a question of the right moment, not a yes/no decision

References

- Bayoumi, T., B. Eichengreen. 1992. "Shocking aspects of European monetary unification". *NBER Working Paper* 3949.
- European Commission. 2010. *The Economic Adjustment Programme for Greece*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Friedmann, J. 1966. *Regional Development Policy*. Cambridge: Library of Congress Catalog Number 66-13111.
- Lenin, V. I. 1916. "Imperialism: The Highest Stage of Capitalism". Pp. 667766 in *Lenin's Selected Works*. Moscow: Progress Publishers. 1963.
- Mandel, M., V. Tomšík. 2008. *Monetární ekonomie v malé otevřené ekonomice*. Prague: Management Press.
- McKinnon, R. I. 1963. "Optimum Currency Areas". *The American Economic Review* 53(4): 717–725.
- Mundell, R. A. 1961. "Theory of Optimum Currency Areas". *The American Economic Review* 51(4): 657–665.
- Wallerstein, I. 1984. *The Politics of the World-Economy: The States, the Movements and the Civilizations*. Cambridge University Press.

PARALELNÍ APLIKACE NÁRODNÍHO A UNIJNÍHO SOUTĚŽNÍHO PRÁVA

Jakub Veselý

Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, obor Právo

Zpracovatel sylabu diplomové práce: JUDr. Jana Borská

Abstrakt:

Přijetí nařízení č. 1/2003 otevřelo diskusi o přípustnosti paralelní aplikace národního a unijního soutěžního práva s ohledem na zásadu *ne bis in idem*. Cílem práce je zmapovat právní stav této oblasti po uplynutí deseti let od procesu modernizace soutěžního práva, a to na základě analýzy soudních rozhodnutí a relevantních právních předpisů, včetně Listiny základních práv EU, která se od Lisabonské smlouvy stala součástí primárního práva EU. Pod pojem paralelní aplikace jsou v této práci podřazeny tři rozdílné případy.

Kumulativní aplikace představuje případ, kdy má být v jednom řízení vedeném národním soutěžním úřadem potrestáno protisoutěžní jednání podle národního i unijního práva. Druhým případem je *paralelní aplikace na území EU*, kdy je o protisoutěžním jednání vedeno paralelně řízení více soutěžními orgány, a to buď souběžně, či následně. Konečně *paralelní aplikace přesahující území EU* představuje situaci, kdy je předmětem řízení protisoutěžní jednání, které již bylo sankcionováno soutěžním orgánem státu, který není členem EU.

Práce je členěna do šesti kapitol. První kapitola je rozdělena do čtyř subkapitol. Jsou zde přiblíženy relevantní aspekty procesu modernizace soutěžního práva a představeny jednotlivé případy paralelní aplikace. Dále je zde pojednáno o jednotlivých pramenech zásady *ne bis in idem* a je dovozena jejich aplikovatelnost na řízení o porušení soutěžního práva. Druhá kapitola pojednává o kumulativní aplikaci a je rozdělena do čtyř subkapitol. První subkapitola přibližuje rozhodnutí ve věci *Walt Wilhelm*, ve kterém Soudní dvůr rozhodl, že není v rozporu se zásadou *ne bis in idem*, pokud národní soutěžní úřad vede řízení

o věci, o níž již rozhodla Komise. Druhá a třetí subkapitola se zabývají rozsudky ve věcech *RWE Transgas a Tupperware*, v nichž Nejvyšší správní soud zrušil rozsudky Krajského soudu v Brně založené na názoru, že potrestání protisoutěžního jednání kumulativně na základě unijního i národního práva je v rozporu se zásadou *ne bis in idem*. Poslední subkapitola se věnuje zásadám ukládání sankcí v takovém řízení. Třetí kapitola, která je nejobsáhlejší, se týká paralelní aplikace na území EU a je rozdělena do tří subkapitol. První subkapitola pojednává o situaci, kdy je národním soutěžním úřadem vedeno řízení poté, co již v téže věci rozhodla Komise. Druhá subkapitola pojednává o situaci, kdy je řízení vedené Komisí poté, co již v téže věci rozhodl národní soutěžní úřad. Poslední subkapitola se týká situace, kdy je o téže věci vedeno řízení současně více národními soutěžními úřady.

Čtvrtá kapitola je rozdělena do tří subkapitol a pojednává o paralelní aplikaci přesahující území EU. První subkapitola analyzuje judikaturu Soudního dvora EU. Ve druhé subkapitole se zabýváme povinností soutěžního úřadu při ukládání sankce vzít v úvahu sankci uloženou dříve. V poslední subkapitole je vyloučen vliv Listiny základních práv EU na dosavadní judikaturu Soudního dvora EU.

V páté kapitole se zabýváme možností změny dosud učiněných závěrů v souvislosti s očekávaným přistoupením EU k EÚLP. Vzhledem k tomu, že předmětem přistoupení nemají být jednotlivé protokoly EÚLP, nelze změny očekávat.

V poslední kapitole dochází k syntéze dosavadních dílčích závěrů. Z nich vyplývá, že v současnosti není pochyb o přípustnosti kumulativní aplikace ani o oprávnění soutěžního úřadu sankcionovat jednání, které již bylo sankcionováno orgánem nečlenského státu. Nejistotu ovšem vyvolává přípustnost paralelního řízení na území EU pramenící z odlišného přístupu ESLP a Soudního dvora EU k principu *ne bis in idem*. Je navrhováno řešení spočívající v integraci obou přístupů v modifikovaném konceptu *idem factum*, který reflektuje specifickou evropského soutěžního práva tak, že v této oblasti

zohledňuje časové a místní účinky skutku jako aspekt totožnosti jednání.

Abstract:

The adoption of regulation No 1/2003 opened a discussion on admissibility of parallel application of national and EU competition law regarding the *ne bis in idem* principle. The aim of the thesis is to map the condition of this legal topic after the 10 years since the process of modernisation of EU competition law on the basis of the analysis of judicial decisions and relevant legal acts including EU Charter of fundamental rights that became a part of EU primary law since Lisbon Treaty.

Three different cases are to be understood under the term parallel application. *The cumulative application* means a case where national competition authority applies both national and EU law to punish anticompetitive behaviour in one single proceeding. The second case is *the parallel application on the EU territory*, where there are several proceedings held by competition authorities parallelly. These proceedings are held either concurrently or consequently. Lastly, *the parallel application going beyond the EU territory* is the case where an anticompetitive behaviour that has already been punished by a competition authority of a non-member country is the subject of proceedings held by competition authority in EU. The thesis is divided into six chapters.

The first chapter is divided into four subchapters. It presents relevant aspects of process of modernisation of EU competition law and each of the cases of parallel application. Further, it deals with particular sources of the *ne bis in idem* principle and their applicability to proceedings in competition law is inferred. The second chapter deals with the cumulative application and it is divided into four subchapters. The first subchapter describes the *Walt Wilhelm* decision, where the EU Court of Justice held that a proceedings by national competition authority on a matter that has been already decided by Commission is not in breach of the *ne bis in idem* principle. The

second and the third subchapter deal with judgments in cases of *RWE Transgas and Tupperware*, where the Superior Administrative Court annulled judgments of the regional court in Brno that were based on the opinion that punishment of anticompetitive behaviour cumulatively on the basis of both EU law and national law is in breach of the *ne bis in idem* principle. The last subchapter deals with principles of imposing a sanction in such proceedings. The third chapter, which is the most extensive one, considers the parallel application on EU territory and it is divided into three subchapters. The first subchapter deals with the situation where national competition authority holds proceedings on a matter that has already been decided by the Commission. The second subchapter deals with the situation when a proceedings held by the Commission concerns a matter that has been already decided by national competition authority. The last subchapter deals with the situation when there are several proceedings held by national competition authorities on the same matter. The fourth subchapter is divided into three subchapters and it deals with the parallel application going beyond the EU territory. The first subchapter analyses the Court of Justice's practice. In the second subchapter we are concerned with the duty of competition authority to take into account the previous sanction when imposing another one. In the last subchapter, the influence of the EU Charter of fundamental rights on existing Court of Justice's practice is excluded. In the fifth chapter we consider the possible influence of expected accession of the EU to the European Charter of Human Rights on existing conclusions. It seems that there are not any since the protocols to the Charter are not the subject of the accession. In the last chapter the synthesis of previous conclusions is made. It follows that currently there is no doubt of admissibility of the cumulative application: nor of the competition authority's competence to sanction the behaviour that has already been sanctioned by an authority of a non-member state. However, there is some uncertainty on the admissibility of a parallel application on EU territory, rising from the different approaches of the European

Court of Human Rights and the EU Court of Justice towards the *ne bis in idem* principle. A solution consisting in the integration of both approaches in a modified concept of *idem factum* that reflects the specificity of European competition law in a way that it takes into consideration temporal and territorial effects of the act as an aspect of the identity of behaviour is proposed.

Klíčová slova

právo Evropské unie, hospodářská soutěž, paralelní aplikace, ne bis in idem

Klasifikace JEL:

K1, K10, K49

Diplomová práce dostupná zde:

https://is.cuni.cz/webapps/zp/search/?tab_searchas=basic&lang=cs

Úvod

Cílem této práce je zjistit přípustnost paralelní aplikace vnitrostátního a unijního soutěžního práva na táž jednání, která byla rozdělena do třech odlišných situací: *kumulativní aplikace* (tj. aplikace vnitrostátního a unijního soutěžního práva v jediném řízení vedeném národním soutěžním úřadem), *paralelní aplikace na území EU* (tj. následné nebo souběžné vedení více řízení národními soutěžními úřady a Komisí) a *paralelní aplikace přesahující území EU* (tj. sankcionování jednání, které již bylo potrestáno soutěžním orgánem státu, který není členem EU).

1. Paralelní aplikace soutěžního práva

V první kapitole je uvedeno, že na paralelní aplikaci se může vztahovat princip *ne bis in idem* pramenící z několika zdrojů. Princip formulovaný v Protokolu č. 7 EÚLP zavazuje většinu členských států Rady Evropy, na řízení vedené před ÚOHS se uplatní také jako zásada vyjádřená v článku 40, odstavci 5 LZPS a v právu EU je vyjádřen v článku 50 LZPEU jako obecná zásada. Byť je ve všech uvedených pramenech vyjádřen jako zásada trestního řízení, na soudní judikatuře bylo doloženo, že se uplatní i ve vztahu k řízení o porušení soutěžního práva, které má povahu správního řízení.

2. Kumulativní aplikace soutěžního práva

Ve druhé kapitole je na rozsudcích Nejvyššího správního soudu ve věcech *RWE Transgas a Tupperware* doloženo, že podmínkou pro uplatnění zásady *ne bis in idem* je existence konečného rozhodnutí v téže věci. Pakliže národní soutěžní úřad vede podle článku 3, odstavce 1 nařízení 1/2003 jediné řízení o porušení vnitrostátního i unijního práva, nejedná se o *bis* a zásada se vůbec neuplatní. *Kumulativní aplikace* je tedy přípustná, ukládání sankce se řídí absorpční zásadou a takové rozhodnutí musí být řádně odůvodněné.

3. Paralelní aplikace na území Evropské unie

Třetí kapitola je věnována otázce *paralelní aplikace na území EU*, kterou jsme dále rozdělili na případ, kdy je řízení vedené NSÚ následně poté, co již ve věci vydala rozhodnutí Komise (a naopak) a na případ, kdy více NSÚ vede řízení souběžně. Na rozhodnutí ve věci *Zolotukhin proti Rusku* bylo poukázáno na přístup ESLP, který se v otázce pojetí „téhož“ přiklonil ke konceptu *idem factum*, podle něhož stává překážkou dalšího řízení jakékoliv rozhodnutí o tomtéž skutku bez ohledu na

to, jak byl tento skutek právně hodnocen, včetně toho, jaký právní zájem měl být chráněn. Pokud by se tento koncept promítl v judikatuře Soudního dvora EU, rozhodnutí kteréhokoliv soutěžního úřadu by stavělo překážku *ne bis in idem* dalším soutěžním úřadům, včetně Komise, které by chtěly zahájit řízení o tomtéž protisoutěžním jednání. Soudní dvůr EU se ovšem doposud k takovému přístupu nepřihlásil.

Naproti tomu z rozhodnutí ve věci *Toshiba* zřejmě vyplývá, že Soudní dvůr EU považuje za aspekt „téhož“ také časové a teritoriální účinky jednání. Jedině je-li naplněna jejich totožnost v obou řízeních, tj. další řízení se má týkat těch samých účinků, jednalo by se o *idem* a takové řízení by nebylo přípustné. Na druhé straně pokud by Komise sankcionovala protisoutěžní jednání na vymezeném území, nebránilo by to zahájení dalšího řízení národním soutěžním úřadu toho členského státu, na jehož území nebyly účinky protisoutěžního jednání Komisí prošetřeny. Takový přístup přiměřeně reflektuje specifika ochrany hospodářské soutěže, která může být často narušena jednáním majícím účinky bez ohledu na státní hranice. Akcentuje také skutečnost, že členské státy si při navrhování nařízení 1/2003 vyhradily pravomoc potrestat protisoutěžní jednání podle vnitrostátního práva. V případě ve věci *Toshiba* tak potrestání kartelového jednání Komisí podle unijního práva nebránilo zahájení dalšího řízení ze strany ÚOHS, které se týkalo účinků kartelu, jež se projeví na území ČR před vstupem ČR do EU, tedy těch účinků na které se unijní právo tehdy nemohlo vztahovat.

Takový přístup by našel své uplatnění také ve vztahu k řízením vedeným souběžně více národními soutěžními úřady. Koncept *idem factum* aplikovaný ESLP by způsobil, že jakmile by jeden národní soutěžní úřad vydal rozhodnutí týkající se kartelového jednání, ostatní národní soutěžní úřady by musely řízení bez dalšího ukončit. Pakliže by ovšem měly být zohledněny časové a místní účinky jednání jako aspekt totožnosti jednání, umožnilo by to jemnější rozlišení jednání, v jehož důsledku by mohly další národní soutěžní úřady pokračovat

v řízení týkajícího se těch účinků, které národní soutěžní úřad dříve neprojednal, tedy například účinků, které se projevily pouze na území jejich členského státu.

4. Paralelní aplikace přesahující území Evropské unie

Ve čtvrté kapitole je na judikatuře Tribunálu a Soudního dvora doloženo, že soutěžní úřady mají pravomoc sankcionovat jednání, které již bylo sankcionováno soutěžním orgánem státu, jež není členem EU, a to z důvodu teritoriálního omezení principu *ne bis in idem*. Zásada se vždy váže na konkrétní jurisdikci a v mezinárodním právu se tedy neuplatní, není-li sjednáno jinak. Pakliže soutěžitel prokáže totožnost jednání, měla by nicméně Komise přihlédnout k dříve uložené sankci, a to na základě zásady proporcionality trestu.

5. Přistoupení Evropské unie k EÚLP

O případných změnách dosud uvedených závěrů v souvislosti s přistoupením EU k EÚLP je pojednáno v páté kapitole. Ze znění konečného návrhu smlouvy o přistoupení vyplývá, že Protokol č. 7 nemá být předmětem přistoupení a v oblasti přípustnosti paralelní aplikace tedy nelze očekávat žádné změny. Konečný návrh přístupové smlouvy nicméně počítá s pozdějším přistoupením EU k protokolům EÚLP. V důsledku takové skutečnosti by mohla nastat situace, kdy by rozhodnutí o protisoutěžním jednání stavělo překážku zahájení dalšího řízení, a to za předpokladu, že ESLP by nepřistoupil na koncept teritoriálních a časových účinků jednání jako aspektu totožnosti jednání nastíněný Soudním dvorem v rozhodnutí ve věci *Toshiba*.

Závěr

Po deseti letech od přijetí nařízení 1/2003 tedy není pochyb o tom, že národní soutěžní úřad může vést řízení pro porušení národního i unijního soutěžního práva, aniž by tím byla porušena zásada *ne bis in idem*. Změny se nedotkly ani oprávnění soutěžního úřadu sankcionovat protisoutěžní jednání, které již bylo sankcionováno soutěžním orgánem státu, jež není členem EU. Určité nejasnosti ovšem vyvstávají v oblasti *paralelní aplikace na území EU*.

Podle přístupu *idem factum* aplikovaného ESLP rozhodnutí o určitém skutku staví procesní překážku pro zahájení dalšího řízení bez dalšího, tj. např. bez ohledu na jeho právní kvalifikaci. Tomuto pojetí svědčí postavení primárního práva článku 50 LZPEU, který zakazuje na území EU vést trestní stíhání ve věci, o níž již existuje konečné rozhodnutí. Naproti tomu Soudní dvůr v rozhodnutí ve věci *Toshiba* naznačil pro účely procesního řízení rozlišování skutku podle jeho časových a místních účinků. Oba přístupy nemusí být nutně v rozporu. Lze si představit jejich integraci v konceptu, který zohlednění časových a místních účinků pojímá jako specifikum evropského soutěžního práva a při obecné platnosti pojetí *idem factum* tak zohledňuje tento zvláštní systém sdílené pravomoci provázaných soutěžních úřadů. Podle takového konceptu by rozhodnutí o témže skutku stavělo překážku pro další řízení, avšak aspektem totožnosti skutku by v oblasti soutěžního práva byly vždy posuzované časové a místní účinky skutku. Pouze pokud by tyto byly v obou případech shodné, jednalo by se o tentýž skutek, o kterém nelze zahájit další řízení. O tom, zda takový koncept bude přijat lze prozatím pouze spekulovat. Soudní dvůr v rozhodnutí ve věci *Toshiba* judikaturu ESLP navazující na rozhodnutí *Zolotukhin proti Rusku* zcela pominul a ESLP neměl v uplynulé době vhodnou příležitost vyjádřit se ke specifickému postavení evropského soutěžního práva.

Použitá literatura:

Odborná literatura

- Bejček, J. 2005. „Modernizace a decentralizovaná aplikace evropského soutěžního práva“. *Právní fórum: český právníký měsíčník* 2(10): 376–387.
- Botta, M. 2013. „Testing the decentralization of competition law enforcement: comment on Toshiba“. *European Law Review* 38(1): 107–117.
- Craig, P., G. de Búrca. 2011. *EU law: text, cases, and materials*. 5th ed. Oxford: Oxford University Press.
- Conway, G. 2003. „Ne bis in idem in international law“. *International Criminal Law Review* 2003(3): 217–244.
- Dvořák, B. 2008. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí: procesní studie*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck.
- Eliš, K. et al. 2007. *Kurs obchodního práva: obecná část, soutěžní právo*. 5. vyd. Praha: C.H. Beck.
- Hancox, E. 2013. „The meaning of ‚implementing‘ EU law under Article 51(1) of the Charter: Åkerberg Fransson“. *Common Market Law Review* 50: 1411–1432.
- Hendrych, D. et al. 2012. *Správní právo: obecná část*. 8. vyd. Praha: C.H. Beck.
- Chalmers, D., G. Davies, G. Monti. 2010. *European Union law: cases and materials*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jelínek, J. et al. 2013. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. vyd. Praha: Leges.
- Jirušková, I. 2008. „Aplikace zásady ne bis in idem podle článku 54 a násl. Schengenské prováděcí úmluvy v judikatuře Soudního dvora“. *Jurisprudence* 2008(4).
- Jones, A., B. Surfin. 2011. *EU Competition Law: Text, Cases, and Materials*. 4th ed. New York: Oxford University Press.
- Kratochvíl, V., P. Šturma. 2012. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck.

- Lenaerts, K. 2013. „Due process in competition cases“. *Neue Zeitschrift für Kartellrecht – NZKart* 1(5).
- Letsas, G. 2004. „The Truth in Autonomous Concepts: How to Interpret ECHR“. *European Journal of International Law* 2004(2): 279–280.
- Louis, F., G. Accardo. 2011. „Ne Bis in Idem, Part ‚Bis““. *World Competition* 34(1): 97–112.
- Mateus, A. M. 2010. „Ensuring a more level playing field in competition enforcement throughout the European Union“. *European Competition Law Review* 31(12).
- Monti, G. 2007. *EC Competition Law*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Monti, G. 2014. „Managing decentralized antitrust enforcement: Toshiba“. *Common Market Law Review* 51: 261–280.
- Munková, J., J. Kindl, P. Svoboda. 2012. *Soutěžní právo*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck.
- Petr, M. 2007. *Modernizace komunitárního soutěžního práva a její dopady na národní právo členských států*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, Katedra mezinárodního a evropského práva.
- Petr, M. 2008. „The Ne Bis In Idem Principle in Competition Law“. *European Competition Law Review* 2008(7): 392.
- Petr, M. 2009. „Prostorové a časové souvislosti zásady ne bis in idem aneb může vstup ČR do EU znamenat beztrestnost pro účastníky kartelu?“ *Právní rozhledy* 2009(8): 285.
- Petr, M. 2010. „K povaze řízení ve věcech ochrany hospodářské soutěže“. *Antitrust* 2010(2).
- Petr, M. 2010. *Zakázané dohody a zneužívání dominantního postavení v ČR*. Praha: C. H. Beck.
- Raus, D. 2007. „Osmadvacetkrát v téže věci? Odvrácená strana jednotné aplikace soutěžního práva“. *Právní fórum* 2007(10): 361–368.

- Rosiak, P. K. 2012. „The ne bis in idem Principle in Proceedings Related to Anti-Competitive Agreements in EU Competition Law“. In *Yearbook of Antitrust and Regulatory studies* 5(6): 111. Centre for Antitrust and Regulatory studies, University of Warsaw.
- Roth, P. 2006. *Ensuring that Effectiveness of Enforcement Does Not Prejudice Legal Protection: Rights of Defence Fundamental Rights Concerns*. European University Institute,
- Roth, P., V. Rose. 2011. *Bellamy & Child European Community law of competition*. 6 ed. Oxford: Oxford University Press.
- Smolek, M. 2012. „Toshiba – Přelet nad kukaččím hnízdem?“ *Antitrust* 2012(1).
- Svoboda, Š. 2009. „Čtyři roky za Evropou – definitivní prosazení principu paralelní aplikace v soutěžním právu“. *Jurisprudence* 2009(3).
- Syllová, J. 2010. „„Scope of the Treaty‘, dekrety a český postlisabonský protokol“. *Právní rozhledy* 2010(20): 745.
- Šámal, P., F. Púry, S. Rizman. 2004. *Trestní zákon: komentář*. 6. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck.
- Štencel, V. 2009. *Paralelní aplikace národního a komunitárního soutěžního práva*. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta, Katedra evropského práva a mezinárodního práva veřejného.
- Štencel, V. 2012a. „Jediný postih pro jediné trvajících protisoutěžní jednání? Nad rozsudkem Soudního dvora ve věci Toshiba“. *Právní rozhledy* 2012(11): 404 a násl.
- Štencel, V. 2012b. *Zákaz opakovaného stíhání a jeho uplatnění v oblasti ochrany hospodářské soutěže na vnitřním trhu*. Rigorózní práce. Brno: Masarykova univerzita, Katedra mezinárodního a evropského práva.
- Tomášek, M. et al. 2013. *Právo Evropské unie*. Vyd. 1. Praha: Leges.

- Van Bockel, W. B. 2012. *Two Perspectives on the Realization of the European ne bis in idem Principle*. Social Science Research Network [cit. 2012-05-31]. Dostupné z: <<http://ssrn.com/abstract=2071312>>.
- Vervaele, J. A. E. 2013. „Ne Bis In Idem: Towards a Transnational Constitutional Principle in the EU?“ *Utrecht Law Review* 9(4).
- Waelbroeck, D. 2002. „*Twelve feet all dangling down and six necks exceeding long*“: *The EU Network of Competition Authorities and The European Convention on Human Rights*. European University Institute.
- Whish, R., D. Bailey. 2012. *Competition law*. 7th ed. Oxford: Oxford University Press.
- Wils, W. P. J. 2003. „The Principle of ‘Ne Bis in Idem’ in EC Antitrust Enforcement: A Legal and Economic Analysis“. *World Competition* 26(2): 131–148.
- Wils, W. P. J. 2011. „EU Anti-trust Enforcement Powers and Procedural Rights and Guarantees: The Interplay between EU Law, National Law, the Charter of Fundamental Rights of the EU and the European Convention On Human Rights“. *World Competition* 34(2): 189–213.

Právní předpisy

- Nařízení Komise (ES) č. 773/2004 ze dne 7. dubna 2004 o vedení řízení Komise podle článků 81 a 82 Smlouvy o ES*. OJ L 123, 27. dubna 2004, s. 18.
- Nařízení Rady č. 17 – První nařízení, kterým se provádějí články 85 a 86 Smlouvy* [1962] JO P 13/204.
- Nařízení Rady (ES) č. 1/2003 ze dne 16. prosince 2002 o provádění pravidel hospodářské soutěže stanovených v člancích 81 a 82 Smlouvy* [2003] OJ L 1/1.
- Návrh nařízení Rady o provádění pravidel hospodářské soutěže stanovených v čl. 81 a 82 SES, ÚV C 365*. 19. prosince 2000. s. 284.

Oznámení Komise o spolupráci v rámci Sítě soutěžních úřadů (Notice on co-operation within the Network of Competition Authorities) ze dne 27. dubna 2004 ÚV C101/43.

Pracovní dokument Komise SEK (2009) 574 doplňující Zprávu o fungování nařízení 1/2003 KOM (2009) 206 ze dne 29. dubna 2009.

Sdělení Komise k pojmu dopad na obchod mezi členskými státy obsažený v čl. 81 a 82 SES, ÚV C 101. 27. dubna 2004, s. 81.

Smlouva o Evropské unii (konsolidované znění) [2012] Úř. věst. C 326/13.

Smlouva o fungování Evropské unie (konsolidované znění) [2012] Úř. věst. C 326/47.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním.

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích.

Zákon č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže.

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

Zpráva Komise o fungování nařízení 1/2003 KOM (2009) 206 ze dne 29. dubna 2009.

Rozhodnutí unijních soudců

18 a 35/65 Max Gutmann proti Komisi CEEA [1967] ECR 75.

14/68 Walt Wilhelm a další proti Bundeskartellamt [1969] ECR 001.

C-7/72 Boehringer Mannheim GmbH proti Komisi [1972] ECR 1281.

253/78 a 1 až 3/79 Procureur de la République a další proti Brunovi Girymu a Guerlain SA a dalším [1980] ECR 2327.

46/87 a 227/88 Hoechst AG proti Komisi [1989] ECR 2859.

C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85, C-125/85, C-126/85, C-127/85, C-128/85 a C-129/85 A. Ahlström Osakeyhtiö a další proti Komisi [1994] ECR I-00099.

C-199/92 P Hüls AG proti Komisi [1999] I-4287.

- C-344/98 Masterfoods Ltd proti HB Ice Cream Ltd. [2000] ECR I-11369.
- C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P až C-252/99 P a C-254/99 P Limburgse Vinyl Maatschappij a další v. Komise [2002] ECR I-8375.
- C-137/00 The Queen proti The Competition Commission, Secretary of State for Trade and Industry a The Director General of Fair Trading, ex parte Milk Marque Ltd a National Farmers' Union [2003] ECR I-07975.
- C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P a C-219/00 P Aalborg Portland A/S, Irish Cement Ltd, Ciments français SA, Italcementi - Fabbriche Riunite Cemento SpA, Buzzi Unicem SpA a Cementir - Cementerie del Tirreno SpA proti Komisi [2004] ECR I-123.
- C-540/03 Evropský parlament proti Radě [2006] ECR I-5769
- C-289/04 P Showa Denko KK proti Komisi [2006] ECR I-5859.
- C-308/04 P SGL Carbon AG proti Komisi [2006] ECR I-05977.
- C-295/04 až C-298/04 Vincenzo Manfredi proti Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA, Antonio Cannito proti Fondiaria Sai SpA a Nicolò Tricarico a Pasqualina Murgolo proti Assitalia SpA [2006] ECR I-6619.
- C-375/09 Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów proti Tele2 Polska sp. z o.o., devenue Netia SA [2011] ECR I-03055.
- C-17/10 Toshiba Corporation a další proti Úřad pro ochranu hospodářské soutěže, ze dne 14. února 2012, nepublikováno.
- C-617/10 Åklagaren proti Hans Åkerberg Fransson, ze dne 26. února 2013, nepublikováno
- T-223/00 Kyowa Hakko Kogyo Co. Ltd a Kyowa Hakko Europe GmbH proti Komisi [2003] ECR II-02553.
- T-224/00 Archer Daniels Midland Company a Archer Daniels Midland Ingredients Ltd proti Komisi [2003] ECR II-02597.
- T-236/01, T-239/01, T-244/01 až T-246/01, T-251/01 a T-252/01 Tokai Carbon Co. Ltd a další proti Komisi [2004] ECR II-01181.

- T-217/03 a T-245/03 FNCBV a další v. Komise [2006] ECR II-04987.
- T-138/07 Schindler Holding Ltd a další proti Evropské komisi [2011] ECR II-04819.
- T-141/07, T-142/07, T-145/07 a T-146/07 General Technic-Otis Sàrl, General Technic Sàrl, Otis SA a další a United Technologies Corporation proti Evropské komisi [2011] ECR II-04977
- T-144/07, T-147/07, T-148/07, T-149/07, T-150/07 a T-154/07 ThyssenKrupp Liften Ascenseurs NV, ThyssenKrupp Aufzüge GmbH a ThyssenKrupp Fahrtreppen GmbH, ThyssenKrupp Ascenseurs Luxembourg Sàrl, ThyssenKrupp Elevator AG, ThyssenKrupp AG a ThyssenKrupp Liften BV proti Evropské komisi [2011] ECR II-05129.
- T-151/07 Kone Oyj, Kone GmbH a Kone BV proti Evropské komisi [2011] ECR II-05313.

Rozhodnutí Komise

- COMP/F/38.899 Gas Insulated Switchgear ze dne 24. ledna 2007.
- COMP/E-1/38.823 PO/Elevators and Escalators ze dne 21. února 2007.
- Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva*
- Engel a ostatní v. Nizozemí ze dne 8. června 1976, stížnost č. 5100/71, 5101/71, 5101/71, 5354/72 a 5370/72.
- Bendenoun ze dne 24. února 1994, stížnost č. 12547/86.
- Gradinger proti Rakousku ze dne 23. října 1995, stížnost č. 15963/90.
- Oliveira proti Švýcarsku ze dne 30. července 1998, stížnost č. 25711/94.
- Franz Fischer proti Rakousku ze dne 25. května 2001, stížnost č. 37950/97.
- Göktan proti Francii ze dne 2. července 2002, stížnost č. 33402/96.
- OOO Neste St. Petersburg a další ze dne 3. června 2004, stížnost č. 69042/01, 69050/01, 69054/01, 69055/01, 69056/01 a 69058/01.
- Nikitin proti Rusku ze dne 20. července 2004, stížnost č. 50178/99
- Jussila proti Finsku ze dne 24. února 2006, stížnost č. 73053/01.

Zolotuhkin proti Rusku ze dne 7. června 2007, stížnost č. 14939/03.
Ruotsalainen proti Finsku ze dne 16. června 2009, stížnost č. 13079/03.
Maresti proti Chorvatsku ze dne 25. června 2009, stížnost č. 55759/07.
Tsonev proti Bulharsku ze dne 14. ledna 2010, stížnost č. 2376/03.

Rozhodnutí českých soudů

Nález sp. zn. IV. ÚS 81/95 ze dne 18. září 1995.
Rozsudek č. j. 6 A 216/93-34 ze dne 22. prosince 1995.
Rozsudek č. j. A 98/2001-36 ze dne 12. prosince 2003.
Rozsudek č. j. A 6/2003-44 ze dne 16. února 2005.
Rozsudek č. j. 8 Afs 17/2007-135 ze dne 31. května 2007.
Rozsudek č. j. 1 As 27/2008-67 ze dne 16. dubna 2008.
Rozsudek č. j. 5 Afs 9/2008-328 ze dne 31. října 2008.
Rozsudkem č. j. 7 Afs 7/2008-200 ze dne 3. prosince 2008.
Rozsudek č. j. 2 Afs 93/2008-920 ze dne 10. dubna 2009.
Usnesení pléna ze sp. zn. Pl. ÚS. 6/03 dne 9. července 2003.
Usnesení sp. zn. II. ÚS 192/05 ze dne 11. července 2007.
Usnesení sp. zn. 8 Tdo 10/2005 ze dne 26. ledna 2005.

Rozhodnutí zahraničních soudů

United States v. Aluminum Co. of America (Alcoa). 148 F.2d 416
(2d Cir 1945)

Usnesení rakouského nejvyššího soudu ze dne 8. 10. 2008, sp. zn.
16Ok5/08. 11/

Rozhodnutí Úřadu pro hospodářskou soutěž

Rozhodnutí předsedy ÚOHS sp. zn. R 17/2005 ze dne 14. prosince
2006

Rozhodnutí ve věci S 222/06 ze dne 9. února 2007

Název	Laboratoř Evropské unie Sborník sylabů nejlepších diplomových prací s tematikou Evropské unie
Editor	Antal Jarolím
Vydavatel	Vysoká škola ekonomická v Praze Nakladatelství Oeconomica
Vydání	první
Počet stran	164
Sazba	Baláčová Marie
Návrh obálky	Horná Kristýna
Redakční úprava	Evropská komise – Úřad pro publikace
Grafické úpravy	Martinovská Magdalena
Tisk	Vysoká škola ekonomická v Praze Nakladatelství Oeconomica

Výhradním majitelem Sborníku sylabů nejlepších diplomových prací s tematikou Evropské unie je Zastoupení Evropské komise v České republice, <http://ec.europa.eu/ceskarepublika>.

Jednotlivé příspěvky vyjadřují názory autorů, nikoli Zastoupení Evropské komise v České republice.

© Evropská unie, 2015

© Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica – 2015

ISBN 978-80-245-2101-5

www.vse.cz/oeconomica

www.eshopoeconomica.cz

Online prezentace sborníku:

<http://kse.vse.cz>

<http://ces.vse.cz>

<http://www.euhrou.cz>

<http://www.vlada.cz>

ISBN: 978-80-245-2101-5

OECONOMICA
Nakladatelství VŠE